

De Iraakse Anfāl-campagne tegen de Koerden

Feiten en nasleep (1988 - ...)

De geschiedenis van een miskende genocide

An Peeters

UNIVERSITEIT GENT
Faculteit Letteren en Wijsbegeerte
Vakgroep Talen en Culturen van het Nabije Oosten en Noord Afrika

**De Iraakse
Anfal-campagne tegen de Koerden:
feiten en nasleep (1988 - ...)**

De geschiedenis van een miskende genocide

An PEETERS

Een uitgave van
het Koerdisch Instituut te Brussel
Bonneelsstraat, 16 – 1210 Brussel
www.kurdishinstitute.be, kib@skynet.be

2009

Omslagontwerp: Nevelland
Foto Voorplat: @ Monument Anfal slachtoffers, Fehmi Balayi
Vormgeving: Nevelland
Druk: Nevelland

@ An Peeters
Koerdisch Instituut Brussel
Bonneelsstraat, 16
1210 Brussel
Tel. 0032(0)2 230 34 02
E-mail: kib@skynet.be
www.kurdishinstitute.be

Publicatie Boek Nr. 65

ISBN 978 90 79047 00 0
EAN 978 90 79047 00 0
D / 2009 / 5799 / 65

Verspreiding: Koerdisch Instituut Brussel

Abstract

The subject of this thesis is the Iraqi Anfal campaign against the Kurds. This operation was executed in 1988 by the Baath regime of Saddam Hussein. Thousands of villages in the Kurdish region were annihilated and thousands of members of the Kurdish resistance movement and citizens were killed. Because of the fact that citizens were murdered on a systematic base we can speak about genocide. This thesis describes the Kurdish history in Iraq and gives the facts about the Anfal campaign. It also investigates what kind of measures were taken by the Kurdish government and by the international community on behalf of the survivors of the Anfal during the nineties and after the overthrow of the Baath regime in 2003.

Scriptie tot het behalen van de graad van
Master in de Oosterse Talen en Culturen
Promotor: Prof. Dr. C. Janssen

Academiejaar 2008-2009

Inhoudstafel

Abstract	3
Inhoudstafel	4
Dankwoord	7
Inleiding	8
Hoofdstuk 1: Situering	10
1.1. Algemene schets van de Koerden	10
1.2. De Koerden in Irak	12
Hoofdstuk 2: De Koerdische situatie voor de Anfal-campagne	13
2.1. Onder het Britse Mandaat	13
2.2. De revoltes van Barzani	15
2.3. Het autonomieakkoord van maart 1970.....	17
2.4. Het Algiers-akkoord.....	18
2.5. Tweede helft van de jaren zeventig	19
Hoofdstuk 3: De context van de Anfal-campagne: de Iran-Irakoorlog (1980-1988)	22
3.1. Irak versus Iran	22
3.2. De Koerdische allianties	25
3.3. Aankondiging van de Iraakse agressie	26
Hoofdstuk 4: De aanloop van de Anfal-campagne.....	29
4.1. De aanstelling van 'Ali Hassan al-Majid	29
4.2. De strategie van 'Ali Hassan al-Majid	30
4.2.1. Ontvolking	30
4.2.2. Gasaanvallen	31
4.2.3. Volkstelling	33
4.3. Het begrip 'Anfal'	33
Hoofdstuk 5: De acht fasen van de Anfal-campagne (1988)	34
5.1. De eerste Anfal (de Anfal van de <i>Jafati</i> -vallei): 23 februari-19 maart 1988	34
5.2. De aanval op Halabja: 16 maart 1988	37
5.3. De Tweede Anfal (De Anfal van Qara Dagh): 22 maart-1 april 1988	40
5.4. De Derde Anfal (de Anfal van Germian): 7-20 april 1988	43
5.5. De Vierde Anfal (de Anfal van de Kleine Zab-vallei): 3-8 mei 1988	46
5.6. De Vijfde, Zesde en Zevende Anfal	

(Anfal van de <i>Shaqalawa</i> - en Rawanduz-vallei):	
15 mei-26 augustus 1988	47
5.7. De Laatste Anfal (Anfal van <i>Badinan</i>):	
25 augustus-6 september 1988	49
Hoofdstuk 6: De afloop van de Anfal-campagne	53
6.1. Amnestie	53
6.2. Mujamma'at	55
6.3. Verdere acties tegen de Koerden	57
6.4. Vluchtelingen	60
6.5. Internationale aandacht	61
Hoofdstuk 7: Maatregelen tijdens de jaren negentig	65
7.1. De Koerdische opstand	65
7.1.1. De opstand	65
7.1.2. De inbeslagname van overheidsdocumenten	67
7.2. Het onderzoek door Human Rights Watch	68
7.2.1. Het onderzoek in de Verenigde Staten	68
7.2.2. Het onderzoek in Irak	69
7.2.3. Resultaat van het onderzoek: een genocide	70
7.3. Maatregelen in Irak	72
7.3.1. Slechte algemene situatie	72
7.3.2. Gevolgen van de Anfal-campagne	74
7.3.3. Koerdische maatregelen	74
7.4. Maatregelen van de Internationale Gemeenschap	76
7.4.1. Maatregelen van de VN, ngo's en individuele personen	76
7.4.2. Opmerkingen bij de maatregelen	79
Hoofdstuk 8: Maatregelen na de val van het Baath-regime (2003)	80
8.1. Koerdische maatregelen	80
8.1.1. Sterke nationale gevoelens	80
8.1.2. Ontdekking van documenten en massagraven	81
8.1.3. Oprichting van het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken	83
8.2. Andere acties in verband met de herdenking van de Anfal	84
8.2.1. Herdenkingen, monumenten en musea	84
8.2.2. Films en conferenties	86
8.3. Het Iraaks Hoog Strafgerechtshof	87

8.1.1. De Anfal-rechtszaak	87
8.3.2. Bedenkingen bij het Iraaks Hoog Strafgerechtshof	90
8.4. De erkenning van genocide.....	91
8.4.1. Erkenning door Irak.....	91
8.4.2. Erkenning door de internationale gemeenschap.....	92
Conclusie	94
Bijlagen:	98
Bibliografie	105

Dankwoord

Ik wil hier graag alle mensen bedanken die me op één of andere manier gesteund en geholpen hebben bij mijn studies of bij mijn eindwerk.

Op de allereerste plaats gaat mijn dank uit naar mijn ouders die mijn studies hebben mogelijk gemaakt en er altijd waren wanneer ik hen nodig had.

Mijn vader dank ik ook voor het nalezen van mijn thesis.

Daarnaast ben ik ook mijn vriend Maarten Jacobs zeer dankbaar omdat hij tijdens de vier jaren van mijn studies mijn steun en toeverlaat was.

Mijn promotor Prof. Dr. Caroline Janssen dank ik omdat ze me vrijliet in de keuzes die ik maakte en omdat haar positieve instelling me erg geholpen heeft.

Ronak Faraj Majeed en Khālid Sulaimān verdienen het ook om in dit rijtje van bedankingen vermeld te staan. Ronak hielp me een Arabische bron-tekst te zoeken en auteur Khālid Sulaimān bood me al zijn hulp aan.

Al mijn appreciatie gaat tevens uit naar alle mensen waarmee ik tijdens het afgelopen jaar in contact stond en die me aan relevante informatie hielpen.

Onder hen zijn Shorsh Resool, Prof. Dr. Charles Tripp, Kamaran Abdullah, Shaxewan Kadr Shorsh, Dr. Michiel Leezenberg, Dr. Joost Hiltermann en de medewerkers van het Koerdisch Instituut van Brussel.

Tenslotte bedank ik alle mensen uit mijn omgeving die me, al was het onbewust, geholpen hebben met hun suggesties, adviezen, interesse en aanmoedigingen.

Inleiding

Het onderwerp van mijn bachelorproef vorig jaar was de situatie van de Koerden in Syrië. Mijn interesse voor het Koerdische volk werd toen opgewekt. Ik leerde de geschiedenis kennen van een volk dat vaak stiefmoederlijk behandeld werd en wordt. Al sinds mijn kindertijd wil ik het opnemen voor mensen die dikwijls vergeten worden en toen ik meer over de Koerden te weten kwam, sprak mijn rechtvaardigheidsgevoel ook weer mee. In de geschiedenisboeken van de middelbare scholen in België wordt de Koerdische geschiedenis nooit ter sprake gebracht, en misschien moet daar wel eens verandering in komen. Het feit dat er slechts 21 jaar geleden een genocide is gepleegd op de Iraakse Koerden en dat daar door de gemiddelde mens niets is over geweten, stoot mij tegen de borst. Met deze scriptie over de Iraakse Anfal-campagne van 1988 en de nasleep ervan hoop ik dit onderwerp, al was het maar bij enkelen, beter bekend te maken.

Omdat er over de Anfal-campagne, waarbij door het Baath -regime van Saddam Hoessein duizenden Koerden zijn gestorven, al zeer goede werken zijn geschreven, beperkte ik me niet enkel daartoe. Ik vroeg me af hoe het gesteld is met de duizenden Koerden die de campagne overleefd hebben en elke dag moeten verderleven met de gevolgen ervan. Daarnaast heb ik ook de Koerdische voorgeschiedenis in Irak geschetst om de Anfal-operaties in een ruimer kader te kunnen plaatsen.

In hoofdstuk 1 situeer ik kort de geschiedenis en het leven van de Koerden in Turkije, Iran, Syrië en Irak. Dit zijn de landen waar de meeste Koerden wonen en waar ze, als minderheid, niet alle rechten krijgen die hen toebehoren. Hoofdstukken 2 en 3 spitsen zich toe op de geschiedenis van de Koerden in Irak vóór de Anfal-campagne. Het wordt duidelijk dat de Koerdische eisen in het begin van de twintigste eeuw genegeerd werden en dat er daarna steeds repressiever werd opgetreden tegen het Koerdische volk. De Anfal kan misschien als de climax van dit repressieve beleid tellen. Hoofdstuk 4 handelt over de aanstelling van 'Alī Hassan al-Majād en zijn onderdrukkende maatregelen, hoofdstuk 5 behandelt de acht fasen van de Anfal-campagne. De twee voornaamste bronnen die voor het laatstgenoemde hoofdstuk werden gebruikt zijn *'Genocide in Iraq, the Anfal campaign against the Kurds'* van 1993 en *'Iraq's Crime of Genocide: the Anfal Campaign against the Kurds'* van 1995. Beide zijn van Human Rights Watch (HRW) en worden als dé naslagwerken voor de Anfal beschouwd. Ik heb geprobeerd de belangrijkste punten uit de twee rapporten te halen

en ze begrijpelijk samen te vatten.

Na hoofdstuk 6, dat de afloop van de Anfal-campagne behandelt, ga ik met hoofdstukken 7 en 8 over tot de maatregelen die achteraf voor de slachtoffers werden genomen. Hoofdstuk 7 concentreert zich op de maatregelen die in de jaren negentig werden genomen. Naast de maatregelen van de Koerdische regering en de internationale gemeenschap wordt er ook ingegaan op het Anfal-onderzoek van HRW en het feit dat deze ngo de Anfal-operatie als een genocide beschouwt. Hoofdstuk 8 geeft weer wat de stappen waren die na de val van het Baath-regime in 2003 voor de Anfal-slachtoffers getroffen werden. Eén deel van dit hoofdstuk gaat na in hoeverre de Anfal reeds als een genocide wordt beschouwd.

Tijdens mijn zoektocht naar bronnen voor hoofdstuk 7 en 8 ben ik op heel wat problemen gestuit. Het was erg moeilijk om informatie te vinden over de getroffen maatregelen. Ik heb in contact gestaan met mensen van over heel de wereld die op één of andere manier met de Anfal bezig waren. De meesten konden enkel zeggen dat de Koerdische regering niets of nauwelijks iets ondernomen had om het lot van de Anfal-overlevenden te verbeteren. Toen ik op 2 april 2009 een conferentie over de Anfal in het Europees Parlement in Brussel bijwoonde, spraken vertegenwoordigers van de Koerdische regering dit tegen, maar konden het echter niet met concrete bewijzen staven. De meeste gegevens waarop ik me voor deze twee hoofdstukken heb gebaseerd, heb ik op internet gevonden. Omdat ik geen Koerdische bronnen kon raadplegen, is het mogelijk dat de info niet volledig is. Toch vond ik het nodig om deze twee hoofdstukken over de maatregelen te schrijven, omdat er bij mijn weten nog geen rapport bestaat die deze gegevens bundelt.

Tot slot dienen er nog twee opmerkingen te worden gegeven. Ten eerste moet gezegd worden dat deze scriptie zich niet concentreert op de internationale betrokkenheid tijdens de Anfal-campagne. Hoewel dit thema hier en daar wordt aangehaald, ging ik er niet uitgebreid op in, omdat ik ervan overtuigd ben dat dit interessante onderwerp een scriptie op zich verdient. Meer informatie hierover kan in het boek van Joost Hiltermann *'A poisonous Affair: America, Iraq and the Gassing of Halabja'* gevonden worden.

Ten tweede geef ik hier een korte handleiding bij de schrijfwijze die ik voor namen gebruikt heb. Omdat vele namen van dorpen, steden en kampen Koerdisch zijn, en ik die taal niet machtig ben, heb ik hiervoor de schrijfwijze die HRW in zijn rapporten hanteert, overgenomen. Deze schrijfwijze

wordt tevens in de meeste andere werken over de Iraakse Koerden en de Anfal gebruikt. In mijn scriptie heb ik deze naamwoorden cursief gedrukt om een onderscheid te maken met de in transcriptie geschreven en verneerlandste woorden.

Hoofdstuk 1: Situering

1.1. Algemene schets van de Koerden

Het Koerdische volk is de grootste etnische groep ter wereld zonder eigen staat. Zij leven al meer dan 3000 jaar in Klein-Azië en het Midden-Oosten. De naar schatting 40 miljoen Koerden leven vandaag verspreid over Turkije, Iran, Irak en Syrië en er zijn ook enkele enclaves in de Kaukasus. Daarnaast leven er ongeveer drie miljoen Koerden in de diaspora. De Koerden maken in Irak zo'n 23% uit van de bevolking, in Turkije 18% en in zowel Syrië als Iran 10%.

Het Koerdisch is een verzamelnaam voor vijf dialecten, waarvan het Kurmandji en het Sorani de belangrijkste zijn. Deze taal behoort tot de noordwestelijke tak van de Iraanse talen¹. Over de etnische oorsprong van de Koerden bestaat er enige controverse. Waarschijnlijk zijn de Koerden de opvolgers van volkeren met een diverse oorsprong die allen geleefd hebben in de bergen van Koerdistan. De laatste veroveraars van dit gebied, de Ariërs, hebben de bewoners op taalkundig vlak gemarkeerd en uiteindelijk werden zij één homogeen volk met eigen gewoontes en tradities.

De overgrote meerderheid van de Koerden zijn soennitische moslims. Daarnaast is er nog een kleine groep yezidi's². Het yezidisme is een syncretische godsdienst met kenmerken uit de islam, het mazdeïsme, het jodendom, het nestoriaans christendom en zelfs uit het sjamanisme. De yezidi's, ook wel duivelaanbidders genoemd, worden al eeuwenlang vervolgd. Een minderheid van de Koerden is sji'itisch en in Turkije vindt men ook een redelijk aantal alevitische Koerden terug. Het alevisme is een radicale vorm van het sjiïsme die Ali, de schoonzoon van de profeet Mohammed, als

¹ *Sorana, Laki, Zaza* en *Gurani* vormen de vier andere dialecten. QILORI, QILORI 2002, 6.

² De yazidische godsdienst heeft linken met het manicheïsme, het jodendom, de islam, het christendom en het zoroastrisme. De aanhangers ervan zijn vervolgd geweest als duivelaanbidders omdat ze Malak Taus (Satan) als een handlanger van de goddelijke wil beschouwen. BULLOCH, MORRIS 1992, 225.

een 'heilige' beschouwen. Daarnaast vindt men onder de Koerden ook nog christenen en joden terug.

De sociale en economische eenheid van het Koerdische volk worden nog steeds voor een groot deel gevormd door de tribale factor³.

De Koerden leven al meer dan twee millennia in het bergachtige gebied van Noord-Irak, Noord-West-Iran en Oost-Turkije.

Het verre verleden van de Koerden, dat een nomadenvolk was, is erg onbekend. Voor de Arabische verovering bestaan er nog grote lacunes in de Koerdische geschiedenis. Vanaf de Arabische verovering (7de eeuw n.C.) tot de stichting van het Ottomaanse en Perzische (Safavidische dynastie) Rijk in de 16de eeuw hebben verschillende bekende Koerdische dynastieën het daglicht gezien. Daarna werden de Koerden verdeeld tussen het Ottomaanse en het Perzische Rijk.

Na de Eerste Wereldoorlog en het verlies van het Ottomaanse Rijk zag de toekomst er voor de Koerden rooskleuriger uit, omdat er hoop was op zelfbeschikkingsrecht.

Het Verdrag van Sèvres (10 augustus 1920) sprak immers over de oprichting van een Koerdische staat. In het Verdrag van Lausanne (23 juni 1923) dat het Verdrag van Sèvres verving, werd echter met geen woord meer gerept over een toekomstige Koerdische onafhankelijkheid.

Het Koerdisch gebied werd officieel verdeeld over Syrië, Turkije, Iran en Irak, gescheiden door de grenzen die door de Turken, Fransen en Britten overeen waren gekomen. Het lot van de Koerden hing vanaf toen af van het land waarin ze woonden.

In Iran kan men de toestand van de Koerden allesbehalve goed noemen. De Koerden hebben er geen culturele rechten, het is verboden om zich politiek te vertegenwoordigen en uitingen van Koerdisch zelfbewustzijn worden op een hardhandige manier onderdrukt.

In Turkije werden Koerden tot in de jaren negentig beschouwd als 'berg-Turken'; de Turkse autoriteiten verboden het om over Koerden te spreken. De staat vervolgde de Koerdische beweging die voor culturele rechten ijverde. Omdat Turkije echter lid wil worden van de Europese Unie (EU) worden er hervormingen doorgevoerd. Dit heeft positieve gevolgen voor de Turkse Koerden. De Turkse overheid heeft de Koerden nu beperkte culturele rechten toegekend. De oorlog in Irak in 2003 vormde echter een goed voorwendsel voor de Turkse staat om het oosten van het land, het gebied waar de meeste Koerden wonen, militair te bezetten.

³ STORM 2005, 471.

Ook in Syrië worden de politieke, burgerlijke en culturele rechten van de Koerden geschonden. Een actieve arabiseringspolitiek probeerde de Koerdische culturele identiteit te onderdrukken. Nu nog worden de Koerden er onderdrukt, gevangengenomen, gefolterd en vermoord.

Irak heeft de Koerden altijd meer rechten toegekend dan Iran, Turkije of Syrië. De confrontaties echter tussen de regering en de Koerden waren des te groter. Het is daarom dat vooral Irak gekend is om zijn onderdrukkende houding tegenover de Koerdische gemeenschap.

De Koerdische kwestie heeft over de grenzen heen een aantal zaken gemeenschappelijk. In alle vier de landen zijn de autoriteiten achterdochtig over de Koerdische 'separatistische' sympathieën en zijn de Koerden het slachtoffer geworden van massamoorden, volksverhuizingen, gedwongen 'arabisering' of 'turkificering' en het verbod op hun taal en cultuur.

1.2. De Koerden in Irak

Vandaag worden er zo'n 5,5 miljoen Koerden in Irak geteld. Daarmee vormen ze de grootste niet-Arabische bevolkingsgroep in dit land. Andere minderheden zijn de Assyrische Chaldeeën, de Turkmenen en de Armeniërs⁴.

De Koerden wonen voornamelijk in het noorden van Irak. Deze regio bedraagt zo'n 83 000 km². Dit groene gebied met zijn hoge bergen en zijn vele rivieren staat in sterk contrast met het warme en droge zuiden van het land. De regio leent zich dan ook uitstekend voor landbouw en toerisme. Een andere bron van inkomsten wordt gevormd door de aanwezigheid van oliebronnen. Het gebied bestaat uit zeven *gouvernoraten*: Soeleimania, Arbil, Dahuk, Kirkoek, de districten van Diyālā - Khanaqin en Kifrî, de districten van Nīnawā-Akra en Shekhan en het district van Salāh ad-Dīn-Tāz. Ook op andere plaatsen in Irak wonen Koerden. In de hoofdstad Bagdad leven ongeveer 300 000 Koerden, in Mosoel zo'n 50 000 en in het zuiden van Irak nog eens 100 000. De Koerden werden vroeger onderscheiden aan de hand van de stam waartoe men behoorde. Stammen zoals de Herki, Sorchi en Zibari bleven tot in de jaren tachtig van de twintigste eeuw belangrijke en machtige groepen. Meer en meer ging men zich echter profileren aan de hand van de politieke partij waartoe men behoorde⁵. De Koerdische samenleving van Irak wordt gekenmerkt door een combinatie van stede-

⁴ O'LEARY 12/2002, geraadpleegd op 30/10/2008.

⁵ O'LEARY 12/2002, geraadpleegd op 30/10/2008.

lijke centra, dorpen en herdersstammen. Wel kwam er geleidelijk aan een nadruk te liggen op de steden⁶.

De cultuur van de Koerden in Irak stamt af van de vroegere inheemse en Iraanse volkeren die in het gebied woonden. Newroz is het Koerdische Nieuwjaar dat wordt gevierd op 21 maart. Het is de laatste 30 jaar tevens het symbool geworden van het Koerdisch verzet tegen de onderdrukking. De Koerdische muziek en poëzie gaan meestal over liefde, erotiek, feest, religie en epische verhalen. Ze worden voorgedragen door verhalenvertellers, barden en minnestrelen⁷. De religie die de meeste Koerden in Irak aanhangen, is de soennitische islam. Er zijn echter ook yezidi's, christenen en joden⁸. Irak is naast Armenië één van de twee landen die het Koerdisch officieel erkennen. Er wordt in het Koerdisch gepubliceerd en onderwezen. Ook bestaan er Koerdische radio- en tv-stations. Tot voor de val van Saddam Hoessein in 2003 gold dat echter alleen voor het *Sorani*. Dit Koerdische dialect wordt door de meeste Iraakse Koerden gesproken. De taal die men in het noordelijke deel van de Koerdische regio (Badinan) spreekt, is het *Kurmanji*⁹.

De Koerden hebben sinds het begin van de twintigste eeuw hun eigen militaire strijders. Deze soldaten worden peshmerga's genoemd. Het betekent 'zij die de dood tegemoet treden'. Deze troepen zouden een belangrijke rol gaan spelen in de strijd tegen de Iraakse overheid¹⁰.

Hoofdstuk 2: De Koerdische situatie voor de Anfal-campagne

2.1. Onder het Britse Mandaat

De Ottomaanse provincies van Mesopotamië werden van 1914 tot 1918 langzaam veroverd door de Britten. Hieruit ontstond de moderne Irakese staat. Na de Eerste Wereldoorlog werd er meer aandacht besteed aan de situatie van minderheden. In die tijd immers hamerde de Amerikaanse president Woodrow Wilson in zijn 'Veertien-Punten-Programma voor Wereldvrede' op het feit dat elk volk zelfbeschikkingsrecht had. De niet-Turkse minderheden van het voormalige Ottomaanse Rijk moesten in de moge-

⁶ METZ s.d., geraadpleegd op 18/04/2009.

⁷ CULTURAL ORIENTATION RESOURCE CENTER (18/04/2009).

⁸ O'LEARY 12/2002, geraadpleegd op 30/10/2008.

⁹ QILORI, QILORI 2002, 6-7.

¹⁰ HILTERMANN 2007, 87.

lijkheid verkeren om een autonomie te verwerven¹¹. De Britten voorzagen dan ook een Arabische staat met één of meer semi-autonome Koerdische provincies¹². De Volkenbond die in 1919 werd opgericht, vond ook dat er goede redenen waren voor de oprichting van een Koerdische provincie. Ze vonden het logisch dat een volk, dat toen vijf achtste van de bevolking uitmaakte een onafhankelijke staat kreeg¹³.

Hoewel de Britten er niet zeker van waren dat er een wijdverspreide, hechte Koerdische identiteit bestond, tekenden ze in 1920 toch het Verdrag van Sèvres dat een onafhankelijke Koerdische staat voorzag¹⁴. In 1921 werd er in Mosoel vervolgens een referendum georganiseerd over het al dan niet aanstellen van Emir Faysal als koning van Irak en het al dan niet annexeren van de Koerdische regio aan Irak. Volgens de Britten stemden de Koerden voor Emir Faysal en voor een annexatie¹⁵.

Om een beheer te kunnen voeren, koos Groot-Brittannië ervoor om samen te werken met de traditionele Koerdische leiders. Dat dit niet op een succes zou uitdraaien, had alles te maken met de slechte verstandhouding tussen de Britten en Sjeik Muhammad Barzinjī die in 1919 als gouverneur van Soeleimania werd aangesteld¹⁶. Op 10 oktober 1922 riep hij zichzelf uit tot koning van Koerdistan en vormde in Soeleimania een regering met acht ministers. Deze rebellie werd neergeslagen doordat de Britten vanaf 21 februari 1923 Soeleimania begonnen te bombarderen¹⁷. Twee maanden later stond Soeleimania weer onder Britse controle en werd er in samen-

¹¹ YILDIZ 2007, 10.

¹² Er werd door de Britten wel op gelet dat ze zelf nog aanzienlijk veel controle hadden over de economische eenheid van Irak, en in het bijzonder over de oliereserves in de Mosoel-provincie. McDOWALL 1991, 18.

¹³ Ook het feit dat de Koerden van alle moslimvolkeren (Arabieren, Turken en Koerden) volgens de Volkenbond het vriendelijkst omgingen met de christelijke minderheid, werkte in het voordeel van de Koerden. McDOWALL 1991, 18.

¹⁴ YILDIZ 2007, 10.

¹⁵ McDowall weidt dit resultaat aan de onderlinge Koerdische verdeeldheid. Volgens hem wilden de Koerden van Mosoel, Arbil en Kirkook niet in één provincie samenwonen met de Koerden van Soeleimania. Yildiz echter zegt dat er een extreem lage opkomst was, omdat enkel de goeuden mochten stemmen.

¹⁶ Omdat hij zowel agha als sjeik was, had hij lokaal zeer veel macht. Wanneer de gehele streek van Soeleimania gemobiliseerd werd door Barzinjī, kwam hij in conflict met de Britten en met andere Koerdische leiders en stammen. Sjeik Muhammad werd dan ook verbannen naar India toen hij in 1919 de Britten aanviel. Toen het Koerdische deel van Irak in 1922 echter werd bedreigd door Kemalistische Turken, riepen de Britten Barzinjī terug uit ballingschap om aan hun zijde te strijden tegen de Turken. Sjeik Muhammad deed echter het tegenovergestelde door met de Turken in communicatie te treden en vervolgens door een opstand te doen uitbreken.

¹⁷ BAMARNI 2000, 269.

spraak met de Koerdische administratie besloten om het gebied in Irak te laten opnemen. Volgens Mc Dowall was de enige reden die de Koerdische leiders hiervoor opgaven, het feit dat ze niet meer zouden meewerken met de Britten als Barzinjî zou terugkeren¹⁸.

De Britten erkenden de Koerdische cultuur, taal en gewoontes, maar bleven optreden als supervisor. Tijdens de onderhandelingen in Lausanne in 1923 dienden enkele Koerdische leiders een verzoek in om een onafhankelijke Koerdische staat op te richten. Dit werd echter niet gehoord en het Koerdische gebied werd officieel verdeeld over Turkije, Irak, Iran en Syrië¹⁹. De Britten hoopten toch dat de Koerden zich konden verzoenen met een inclusie bij Arabisch Irak. De Irakese regering had immers beloofd dat de Koerden hun taal mochten blijven gebruiken en dat ze mee in het bestuur van de Koerdische regio mochten zetelen. De eerder gemaakte beloftes werden echter niet opgenomen in het Anglo-Irakees verdrag van 1930 dat de Irakese onafhankelijkheid voorzag. De Koerden waren hierdoor op hun hoede. In 1931 kwam Barzinjî terug op het toneel toen hij al strijdend opriep tot een Verenigd Koerdistan. In de lente van dat jaar werd hij verslagen en kregen hij en zijn familie huisarrest in het zuiden van Irak²⁰. Door andere Koerden werden meer gematigde waarborgen gevraagd, maar ook deze werden niet ingewilligd. Hierop volgden betogingen en stakingen van arbeiders, handelaars en stedelingen²¹. Met de dood van koning Faysal in 1933 hoopten de Koerden op een betere toekomst. De komende jaren zouden echter geen verbetering brengen²².

2.2. De revoltes van Bārzanî

Koning Ghāzî werd de opvolger van koning Faysal. Hij had echter te kampen met een zwakke regering en nieuwe revoltes. In 1935 raapten de Koerdische leiders hun moed bij elkaar om de regering aan te spreken op het feit dat ze het Koerdisch nog altijd niet mochten gebruiken in de Koerdische regio, dat ze nog steeds niet werden vertegenwoordigd in de nationale vergadering en dat ze geen gelijke inkomsten ontvingen van de natuurlijke rijkdommen. Er kwam echter geen verandering in hun situatie²³. Er volgde

¹⁸ Toen Groot-Brittannië zich terugtrok, namen deze leiders collectief ontslag omdat ze de wraak van Barzinjî en zijn aanhangers vreesden. Mc DOWALL 1991, 19.

¹⁹ YILDIZ 2007, 12.

²⁰ Barzanji bleef nog twintig jaar onder huisarrest, tot aan zijn dood in 1956.

²¹ McDOWALL 1991, 19.

²² YILDIZ 2007, 14.

²³ YILDIZ 2007, 15.

een tijdperk van verschillende staatsgrepen²⁴.

Belangrijk in deze periode is dat er een nieuw Koerdisch leider was opgestaan. Mullah Mustafā Bārzanī was zijn politieke leven reeds gestart in 1927 toen hij revoltes opzette in zijn *Barzan*-regio. Hiervoor was hij verbannen geweest naar Soeleimania. Hij ontsnapte op 13 juli 1943 en ging terug naar *Barzan*²⁵. Onmiddellijk brak een nieuwe opstand uit. Deze zou duren tot 1945. Hij moest vluchten naar Iran. Zijn komst in Iran ging samen met de oprichting van de Koerdische Republiek Mahabad. Het was hier dat de Koerdistan Democratische Partij (KDP) in 1945 werd opgericht. Bārzanī werd voorzitter van de Irakese tak van de KDP. Na het ineenstorten van de Republiek van Mahabad vluchtte Bārzanī met vijfhonderd van zijn manschappen naar de Sovjet-Unie. Daar bleef hij tot de coup van generaal 'Abd al-Karīm Qāsim op 14 juli 1958. Zijn groep van Vrije Officieren liet de Hashemitische monarchie vallen²⁶.

Alle Irakezen verwelkomden deze revolutie. De Koerden dachten dat er een nieuw tijdperk van Koerdisch-Arabisch verstandhouding was aangebroken, want Bārzanī en de zijnen mochten terugkeren uit ballingschap en de Koerd *Khālid Naqshabandi* zetelde in de driekoppige 'soevereine raad'. Het was ook de eerste keer dat de Koerden officieel als een aparte nationale groep werden erkend²⁷. Snel werd echter duidelijk dat de Vrije Officieren Koerdische autonomie nooit zouden verdragen. Daarnaast waren er ook breuken in de Koerdische gemeenschap te zien. Aan de ene kant stonden de Koerden die de regering steunden, aan de andere kant had men degenen die dat niet deden. Bārzanī hoorde bij de laatste groep. Bārzanī's manschappen, de peshmerga's, bezetten daarop het noorden van Irak. De regering probeerde deze bezetting vergeefs teniet te doen door bombardementen. Deze zouden op één of andere manier blijven duren tot 1975²⁸.

In februari 1963 kwam de Baath-partij aan de macht. Deze partij, die secu-

²⁴ In oktober 1936 vond er een coup plaats. Generaal *Bakr Sidgi*, die van Koerdische afkomst was, maar verder geen affiniteit had met de Koerdische aspiraties, werd de nieuwe leider van Irak. In augustus 1937 werd hij echter vermoord. Vervolgens leidde de legercommandant van Mosoel een nieuwe coup. Deze werd in 1938 dan weer omvergeworpen door een andere staatsgreep van een Ottomaanse officier. Hij werd eerste minister. In 1939 verongelukte koning Ġāzī en werd zijn zoon Faysal II, die toen nog maar vier jaar oud was op de troon gezet. Tijdens de Tweede Wereldoorlog sloot Irak zich aan bij Duitsland en Italië, maar werden snel verslagen door de Britten.

²⁵ KOERDISCH INSTITUUT 1991, 76.

²⁶ YILDIZ 2007, 16.

²⁷ Artikel 3 van de grondwet sprak over Arabieren en Koerden als partners. YILDIZ, FRYER 2004, 58.

²⁸ YILDIZ 2007, 17.

lier en socialistisch van aard was, doodde tijdens zijn eerste weken aan de macht duizenden Irakezen om zich te ontdoen van alle aanhangers van het vorige regime. De KDP stelde een staakt-het-vuren in om met de regering te kunnen praten over eventuele Koerdische autonomie. Deze gesprekken leidden echter tot niets omdat de Koerden wilden dat Mosoel en Kirkoek geïncorporeerd werden bij de Koerdische autonome regio. Vanaf toen

begon het Baath-regime een arabiseringspolitiek die tot in 2003 zou blijven voortduren²⁹.

2.3. Het autonomieakkoord van maart 1970

Na een onderbreking van vijf jaar kwam op 17 juli 1968 de Baath-partij terug aan de macht. Saddam Hoessein was de nieuwe machtige man in de partij. Het was Saddam in eigen persoon die begon te onderhandelen met de Koerden. Dit resulteerde in het autonomieakkoord van 11 maart 1970.

Deze overeenkomst moet in het licht worden gezien van de machtsconsolidatie van de Baath-partij. De Irakese regering had te kampen met bedreigingen van buitenaf, met name van Iran en Israël, en met bedreigingen vanuit het Koerdische noorden van Irak³⁰. Bijna alle eisen van de Bārzanî's werden opgenomen in de overeenkomst³¹. De Koerden stelden zich tegelijkertijd de vraag in hoeverre de *Baathisten* oprecht handelden. Dit voorstel kon men echter niet weigeren. Er werden stappen in de goede richting genomen. Zo werden er bijvoorbeeld dorpen herbouwd en werden peshmerga's die als grenswachters optraden, betaald door de nationale regering.

²⁹ In november 1963 werd het bestuur van Irak overgenomen door 'Abd as-Salām 'Ārif tengevolge van problemen binnen het Baath-bestuur. Hij begon met Barzani gesprekken over een vredesovereenkomst. De opvolger van 'Ārif was zijn broer al-Bazzāz. In juni 1966 stelde hij een verklaring op waarin stond dat Irak een binationaal Arabisch-Koerdisch karakter had. Dit betekende veel voor de Koerden in Irak. Al-Bazzāz had echter niet de steun van al zijn officieren, en werd al snel omvergeworpen. YILDIZ 2007, 17.

³⁰ De KDP, die bewapend werd door de Iraniërs, had in maart 1969 een aanval gelanceerd op de Irakese petroleuminstallaties in Kirkoek.

³¹ Deze eisen waren: Koerdisch als officiële taal naast het Arabisch, vertegenwoordiging van Koerden in de regering, Koerdisch onderwijs en cultuur moest worden aangemoedigd, en de ambtenaren in het Koerdische gebied moesten van Koerdische afkomst zijn. Koerdische organisaties moesten vrij kunnen functioneren, fondsen moesten opgericht worden voor de ontwikkeling van Koerdistan, er moesten pensioenen voorzien worden voor families van gedode peshmerga's. Er moest een landbouwhervorming komen, een Koerd moest één van de vice-presidenten van Irak worden en de gebieden waar de meerderheid Koerden waren moesten één gemaakt worden.

De volgende drie jaren werd echter duidelijk dat het Saddam Hoessein ontbrak aan de wil om het akkoord ten volle uit te voeren: Bārzānī was in die periode het slachtoffer van verschillende moordpogingen en Habīb Karīm, de Koerdische kandidaat voor het vice-presidentschap werd geweigerd door Bagdad. Vooral de status van Kirkoek vormde een probleem. Bārzānī beschuldigde Saddam Hoessein ervan de demografie van het gebied rond Kirkoek te veranderen door Arabieren van het zuiden van het land over te brengen. Saddam Hoessein deed dit omdat de bevolkingssamenstelling van de regio zou beslissen of Kirkoek bij het Koerdische dan wel bij het Arabische deel van het land zou horen.

In 1973 vonden er opnieuw gevechten plaats tussen de Koerden en de regering. Een jaar later was Bārzānī aan het onderhandelen met de Iraniërs voor eventuele steun en stelde Saddam Hoessein zijn eigen Autonomiewet op³². Hij gaf Bārzānī twee weken om de wet te aanvaarden. Bārzānī weigerde echter omdat er geen afstand werd gedaan van Kirkoek en omdat er een grotere controle van overheidswege zou komen op de Koerdische regio. Na de weigering van Bārzānī barstten er hevige gevechten uit tussen de regeringstroepen en de peshmerga's. Ondanks de grote verliezen langs Koerdische zijde, sloot het Koerdische volk zich alsnog meer aan bij de KDP. Ook de populariteit van Bārzānī steeg spectaculair³³.

2.4. Het Algiers-akkoord

Tijdens de gevechten kreeg de Irakese overheid wapens van voornamelijk de Sovjet-Unie. De peshmerga's werden geholpen door de Amerikanen en de Iraniërs. Bārzānī geloofde dat de VS en Iran oprecht de Koerdische autonomie steunden. Het zou echter al snel duidelijk worden dat ze de Koerden enkel gebruikten om hun eigen wensen veilig te stellen. Sinds 1937 eisten de Irakezen de Shatt al-'Arab op³⁴. Door de Koerden financieel en militair te steunen, hoopte de Sjah van Iran druk te kunnen leggen op Irak. Daarnaast baarde de hechte relatie tussen Irak en de Sovjet-Unie zowel Iran als de VS grote zorgen³⁵. De VS droeg daarom ook een steentje bij aan het versterken van de Koerdische troepen³⁶. Toen de verliezen aan de

³² YILDIZ 2007, 19.

³³ BAMARNI 2000, 38.

³⁴ Deze waterweg verbindt de Perzische Golf met de Iraanse havenstad Abadan en de Iraakse havenstad Basra.

³⁵ In april 1972 hadden Irak en de Sovjet-Unie een vriendschapspact getekend.

³⁶ De CIA bood, met goedkeuring van Henry Kissinger zijn hulp aan.

Koerdische kant groter begonnen te worden en er meer dan honderdduizend vluchtelingen waren, werd Bārzānī er zich van bewust dat hij teveel vertrouwd had op de Iraniërs en de VS³⁷.

6 maart 1975 werd de dag die Bārzānī zo vreesde. Tijdens een bijeenkomst van de *Organization of Petroleum Exporting Countries* (OPEC) werd er een vredesovereenkomst getekend tussen Irak en Iran. De Iraniërs stopten hun hulp aan de Koerden en de Irakezen gaven hen de helft van de Shatt al-'Arab terug³⁸. Twee dagen later al onttrok Iran al zijn hulp aan de Koerden³⁹.

2.5. Tweede helft van de jaren zeventig

Het Algiers-akkoord zou een grote verandering betekenen voor de Koerden. Dezelfde dag waarop de Iraniërs zich uit de Koerdische regio terugtrokken, vielen er reeds Irakese bommen op de Koerdische regio⁴⁰. De peshmerga's probeerden dit Irakese offensief te bevechten. Een week na de ondertekening van het akkoord werd er echter door de Irakese overheid aangekondigd dat ze hun militaire operaties stakten tot het einde van maart. Zo hadden de Koerden de tijd om naar Iran te gaan om daar in ballingschap te leven. Indien men dat niet wilde, moest men zich overgeven aan de Irakese autoriteiten. Tienduizenden Koerden vluchtten tijdens die weken inderdaad naar Iran⁴¹. De peshmerga's echter bleven strijden voor hun Koerdische zaak en zetten daarom een guerrillatactiek op punt⁴². Tijdens de gevechten die daarop volgden werden duizenden mensen door de beide zijden vermoord. De slachtoffers bestonden niet alleen uit peshmerga's of Irakese soldaten; ook burgers werden gedood.

Deze situatie verzwakte de KDP-leiding. Men geraakte het er niet over eens

³⁷ Wanneer Iran zijn hulp zou terugtrekken, zou dat desastreuze gevolgen voor de Koerden hebben. Daarom vroeg Barzani meer hulp aan Washington en de garantie dat ze hem niet zomaar zouden laten vallen. De VS gaven echter geen antwoord.

³⁸ Irak zou ook Khuzistan, één van Irans meest olierijke gebieden niet meer claimen.

³⁹ YILDIZ 2007, 22-23.

⁴⁰ De Irakezen hadden nu immers geen Iraanse tegenacties meer te vrezen.

⁴¹ Volgens Mc Dowall vluchtten 250 000 personen naar Iran. Het totaal aantal vluchtelingen schat hij op 600 000. Velen trokken na hun verblijf naar Europa en vroegen daar asiel aan. McDOWALL 1991, 22.

⁴² Het feit dat ze nu niet meer werden bijgestaan door de Iraniërs en dat hun infrastructuur door de voorbije gevechten beschadigd was geraakt, speelde de peshmerga's grote parten.

of men moest terugtrekken of moest voortgaan met de gevechten⁴³. Uiteindelijk besloot de KDP op 23 maart de strijd op te geven. Bārzanî gaf het leiderschap door aan zijn zonen Idris en Masud Barzani en vertrok naar de Verenigde Staten. In 1979 stierf hij daar op vijfenzeventigjarige leeftijd aan longkanker. Hij had zo'n veertig jaar gestreden voor de Koerdische zaak⁴⁴. De Iraakse overheid wilde na deze zware slag voor eens en altijd komaf maken met de Koerdische opstandelingen. Hiervoor was reeds enkele maanden na het Algiers-akkoord een plan opgesteld. De Baath wilde binnen de drie jaar een deportatieprogramma tot een goed einde brengen zodat er geen enkele Koerd meer kon gevonden worden in de bergachtige streken van het noorden. Ook stelde Saddam Hoessein zijn uitvoerende en regionale raad aan, in de Koerdische regio om er meer controle over te kunnen uitoefenen⁴⁵.

Concreet betekende dit dat er een veiligheidszone van tien à dertig kilometer werd ingesteld aan de grens met de Koerdische regio en de buurlanden Iran, Syrië en Turkije. Dit was met de bedoeling de banden tussen de Koerden van de verschillende landen te doorbreken⁴⁶. In deze zone werden naar schatting 1500 dorpen vernietigd⁴⁷.

Elk spoor van leven moest verdwijnen en dit gebeurde op een systematische manier. 's Ochtends werden de dorpen omsingeld en moesten de inwoners alles achterlaten en in vrachtwagens stappen. Daarna blies het leger de huizen op en werd het vee afgeslacht. Ook de boomgaarden en moestuinen moesten het ontgelden. Hierbij werd gebruik gemaakt van chemische producten, een techniek die later veelvuldig zou terugkeren. De waterputten werden dichtgegoten met beton. Tenslotte werd er met een bulldozer over het terrein gereden zodat er van het dorp niets meer overbleef⁴⁸. Een vruchtbare regio van zo'n 25 000 m² werd op die manier verwoest⁴⁹.

De dorpelingen werden naar hergroeperingskampen of rechtstreeks

⁴³ De KDP-leider, generaal Mustafā Bārzanî, was militair en emotioneel gekraakt. De KDP vroeg nog onderhandelingen aan met de Iraakse overheid, maar die reageerde negatief. Het enige dat ze zouden krijgen, was algemene amnestie. Amnesty International berichtte op 28 oktober 1976 dat er, ondanks de afgekondigde amnestie, sinds maart 1975 sprake was van foltering, arrestaties en terechtstellingen in Het Koerdische gebied. HEIRMAN 1991, 19.

⁴⁴ KOERDISCH INSTITUUT 1994, 89.

⁴⁵ BAMARNI 2000, 69.

⁴⁶ KOERDISCH INSTITUUT 1994, 88.

⁴⁷ Volgens Bamarni waren het 4500 dorpen die verwoest werden, volgens McDowall echter 1400.

⁴⁸ BAMARNI 2000, 70.

⁴⁹ KOERDISCH INSTITUUT 1994, 90.

naar het zuiden van het land gebracht. Er zouden tussen de 300 000 en 600 000 Koerden over een tijdspanne van vier jaar weggevoerd worden⁵⁰. Naast deze deportatietechniek werd ook de arabiseringpolitiek actief toegepast. Arabische stammen van het zuiden werden naar de vernietigde Koerdische dorpen overgebracht en dan vooral naar het gebied rond Kirkoek. Niet toevallig waren hier de meeste oliebronnen. Ook werden de grenzen van de provincies hertekend zodat provincies die voorheen Koerdisch waren nu een Arabische meerderheid bevatten⁵¹. De Koerdische namen van scholen, straten en steden werden veranderd in Arabische en de schoolprogramma's werden aangepast om de Arabische natie, de Baath-partij en niet in het minst Saddam Hoessein te roemen⁵². Ook moest elke Koerd lid zijn van de Baath-partij. Wanneer men geen lidkaart bezat, kon men niet aan een job geraken⁵³.

Tijdens deze woelige periode was er toch één lichtpuntje voor de Koerden. Op 1 juni 1975 werd in Damascus immers een nieuwe Koerdische partij opgericht door Jalāl Tālabānī. Deze man was altijd lid geweest van de KDP, maar wegens wrijvingen met de partijtop stichtte hij de Patriotische Unie van Koerdistan (PUK). Deze wrijvingen werden veroorzaakt door een ideologisch geschil. Tālabānī was een links denker die geïnteresseerd was in het bestrijden van reactionaire en feodale elementen in de Koerdische regio. Hierin verschilde hij van Bārzānī die voornamelijk streed voor de Koerdische zaak. Tālabānī vond hem te tribaal, feodaal en reactionair ingesteld.

De PUK zou naast de KDP de tweede grote Koerdische partij worden. Deze twee partijen zouden echter niet zij aan zij strijden voor het welzijn van de Koerden. De KDP had het er moeilijk mee dat het geen monopolie meer had op de Koerdische politiek en de PUK van zijn kant verweet de

⁵⁰ Naast de Koerden moesten ook de Turkmenen en Assyriërs gedwongen hun woonplaats verlaten. De afwezigheid van drinken of eten en de hitte maakte dat alleen al de tocht velen fataal werd. Eens in het zuiden aangekomen, werden de Koerden overgebracht naar zogezegde modeldorpen die speciaal voor hen waren gebouwd. De voorzieningen van deze kampen waren echter zeer primitief. Er werd onvoldoende bescherming geboden tegen de wind en de hitte. Er werden geen verse groenten of vlees gegeven en het drinkwater dat werd aangebracht was zo warm dat het maar met moeite kon opgedronken worden. Daarnaast was het zonder speciale toelating van de kampopzichters voor de bewoners verboden om zich te verplaatsen. FERHO, DRIESEN 2002, 26.

⁵¹ YILDIZ 2007, 24.

⁵² Heirman schrijft dat op 2 april 1977 toch door de uitvoerende raad van het autonome Koerdische gebied beslist wordt dat het Koerdische vanaf dan de enige officiële taal is in het gebied. HEIRMAN 1991, 20.

⁵³ BAMARNI 2000, 71.

KDP de nederlaag van 1975. Van 1976 tot 1986 (en later nog eens van 1994-1997) zouden ze een broederoorlog voeren⁵⁴. Ze moesten dus zonder een gemeenschappelijk front tegen hun vijand, de Iraakse overheid, strijden. In 1976 stuurde de PUK voor de eerste keer peshmerga's naar het Koerdische gebied in Irak. Ook de KDP zou dan weer actief worden⁵⁵. De repressieve maatregelen van de overheid ten overstaan van de Koerden, lokten immers opnieuw reacties uit. In 1977 waren er opnieuw regelmatig conflicten tussen het Iraakse leger en de peshmerga's. In 1978 en 1979 werden zeshonderd Koerdische dorpen platgebrand en werden ongeveer 200 000 Koerden gedeporteerd naar Arabische provincies⁵⁶.

Hoofdstuk 3. De context van de Anfal-campagne: de Iran-Irak-oorlog (1980-1988)

3.1. Irak versus Iran

Op 16 juli 1979 riep Saddam Hoessein zichzelf uit tot president van Irak. In datzelfde jaar kwam er ook in buurland Iran een nieuw leider aan de macht. De Iraanse Revolutie zorgde ervoor dat het regime van Sjah Muhammad Reza Pahlavi werd omvergegooid en dat Ayatollah Ruhollah Khomeini het hoofd werd van de Iraakse sjiietisch islamitische Republiek. Deze machtswissel zou een grote verandering in het Midden-Oosten teweegbrengen⁵⁷. De VS waren tijdens de regeerperiode van de Sjah bondgenoten van Iran geweest. Ze hadden van de Sjah immers altijd een vrije toegang tot de olie-reserves gekregen. Nu Ayatollah Khomeini aan de macht was, veranderde de buitenlandse politiek van de VS. Ze hadden het niet begrepen op het radicale, islamitische discours van Iran. Met de gijzeling van het personeel van de Amerikaanse ambassade in 1980 maakte Iran van zijn kant duidelijk dat het geen speelbal van de Amerikaanse politiek wilde zijn⁵⁸. Saddam Hoessein echter had geen zin meer om zich te houden aan de concessies van het Algiers-akkoord die aan het vorige regime van Iran waren gedaan. Daarnaast voelde Saddam zich bedreigd door de Islamitische Revolutie van Iran. Op 17 september 1980 zegde hij het vijf jaar oude Al-

⁵⁴ BAMARNI 2000, 80.

⁵⁵ FERHO, DRIESEN 2002, 43-44.

⁵⁶ FAROUK-SLUGLETT, SLUGLETT, STORK 1984, 24.

⁵⁷ HILTERMANN 2007, 22.

⁵⁸ AMAIN, KIELSTRA 1992, 62.

giers-akkoord eenzijdig op. Hij had het moment van deze beslissing goed gepland, want na de terugkeer van Khomeini was er een reorganisatie en een politieke zuivering in het Iraanse leger gebeurd, waardoor dit instituut zich in een zwakke positie bevond. Het feit dat het Iraanse leger niet meer op Amerikaanse hulp kon rekenen, kwam Hoessein ook goed uit. Op 22 september 1980 stak het Iraakse leger de grenzen met Iran over. Saddam Hoessein had het leger voorbereid op een snelle en succesvolle oorlog om daarna voorwaarden te kunnen opleggen aan Iran. Hij verklaarde dat Irak met geweld zijn legitieme rechten wilde herwinnen en zijn nationaal grondgebied wilde verdedigen⁵⁹.

Al snel werd duidelijk dat de Iraakse inval geen snelle afhandeling zou kennen. Nadat er in het begin enkel grensgeschillen waren geweest, begon het conflict meer en meer de vorm van een echte oorlog te krijgen. Iran was ook niet meer van plan om zich aan het Algiers-akkoord te houden en zag Saddam Hoessein als een soennitische tiran die de sjia-meerderheid van zijn land onderdrukte. Reden genoeg voor Ayatollah Khomeini om zich van Saddam Hoessein te willen ontdoen en hevig weerstand te bieden in de oorlog⁶⁰.

In 1982 zag het er niet goed uit voor Irak. Het land dat ze hadden bezet, werd herwonnen door het Iraanse leger. Wanneer dit leger de grens met Irak overstak, zag Saddam Hoessein zich genoodzaakt om een wapenstilstand te vragen. Khomeini weigerde dit echter⁶¹.

Hierna werd de oorlog een ware uitputtingsslag waarbij Saddam en Khomeini letterlijk over lijken wilden gaan om hun doel te bereiken. Khomeini gebruikte vele jonge Iraniërs als 'menselijke aanvalsgolven'. Hierbij kwamen duizenden Iraanse soldaten om het leven. Deze tactiek miste nochtans zijn doel niet. Irak was verrast en moest een nieuwe methode bedenken om zich te kunnen verdedigen tegen het Iraanse leger. In juli 1982 zou het voor de eerste keer niet-dodelijk mosterdgas gebruikt hebben tegen de Iraniërs. Deze tactiek was succesvol in de zin dat het de moraal van de Iraanse soldaten naar beneden haalde. Daarom, zoals we zullen zien, werd deze methode later verder uitgewerkt⁶².

Een andere Irakese wijze van oorlogsvoeren was het aanvallen van Iraanse burgers. Khomeini reageerde hierop door zijn leger hetzelfde te laten doen.

⁵⁹ VERZELEN 1997, 75.

⁶⁰ VERZELEN 1997, 76.

⁶¹ HARDY 22/09/2005, geraadpleegd op 22/04/2009.

⁶² HILTERMANN 2007, 27.

In 1984 begon zo 'de oorlog van de steden'. Zowel de hoofdsteden Bagdad en Teheran als andere grote en kleine steden werden vanuit de lucht aangevallen om burgerdoelwitten te raken⁶³.

Hierbij hielden de wreedheden niet op. 'De tankeroorlog', die in maart 1985 zijn hoogtepunt kende, bestond uit een reeks aanvallen op buitenlandse schepen in de Perzische Golf. Deze strategie diende vooral om het conflict te internationaliseren. Nadat Koeweitse schepen herhaaldelijk waren geraakt door Iraanse bommen, zocht Koeweit bescherming bij andere staten. Zowel de VS als de Sovjet Unie gingen hierop in⁶⁴.

Deze gebeurtenissen maakten dat vele landen zich tegen Iran keerden. Iraanse functionarissen werden zich ervan bewust dat hun land uitgeput en geïsoleerd raakte en vroegen Khomeini een wapenstilstand te aanvaarden. Met zichtbare tegenzin aanvaardde Khomeini op 18 juli 1988 resolutie 589 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties (VN), waardoor er een einde aan de acht jaar durende oorlog zou komen⁶⁵.

De menselijke, economische en politieke kosten van de oorlog waren immens. Tussen de vijfhonderdduizend en anderhalf miljoen mensen stierven voor een oorlog die niets had opgebracht. Noch Irak noch Iran hadden hun doelen bereikt. Ook al riep Saddam zichzelf als overwinnaar uit, hij was er niet in geslaagd het regime van Khomeini omver te gooien en had ook zijn opgeëiste gebieden niet kunnen terugwinnen. Khomeini van zijn kant had er ook niet voor kunnen zorgen dat Saddam leider af was⁶⁶.

Deze mislukking deed de Iraniërs tot nadenken stemmen. Ze stelden zich vragen bij de capaciteiten van hun geestelijke leider en zijn functionarissen en begonnen het enthousiasme van de Islamitische Revolutie te verliezen. Kort na het einde van de oorlog stierf Khomeini en begon er voor Iran een nieuw tijdperk waarin het zijn identiteit probeerde te herformuleren⁶⁷.

De oorlog was ook, vooral voor Irak, zeer geldverslindend gebleken⁶⁸. De

⁶³ HARDY 22/09/2005, geraadpleegd op 22/04/2009.

⁶⁴ HARDY 22/09/2005, geraadpleegd op 22/04/2009.

⁶⁵ VERZELEN 1997, 80.

⁶⁶ HARDY 22/09/2005, geraadpleegd op 22/04/2009.

⁶⁷ HARDY 22/09/2005, geraadpleegd op 22/04/2009.

⁶⁸ De verkoop en privatisering van bedrijven uit de staatssector moesten helpen de oorlogsinspanningen te bekostigen. Op de duur ging de oorlog Irak immers zo'n twintig miljoen Amerikaanse dollar per dag kosten. Door de oorlog daalde ook het aantal arbeidskrachten waardoor buitenlandse werknemers zich kwamen aanbieden. Daarnaast zakte de agrarische sector diep weg omdat boeren werden opgeroepen voor militaire dienst, omdat veel vruchtbare grond beschadigd werd door de militaire acties en omdat er een migratie naar de steden plaatsvond. AMAIN, KIELSTRA 1992, 64.

lokale levensstandaard had erg te lijden onder de gevolgen van de oorlog. Tachtig miljard Amerikaanse dollar; dat was het totaal aantal buitenlandse schulden dat Irak in '88 had. Deze economische ramp werd één van de aanleidingen van de Iraakse inval in Koeweit in '90⁶⁹.

3.2. De Koerdische allianties

Dat Saddam Hoessein zich tijdens de oorlog vooral op Iran concentreerde, betekende dat hij minder aandacht besteedde aan de Koerdische kwestie in zijn land. Dit kon een mooie gelegenheid voor de Koerdische partijen zijn om samen te strijden voor meer vrijheid. De Koerden slaagden erin om grote delen van het Koerdische gebied te heroveren en hun zeggenschap daar te vergroten. De KDP en de PUK waren nochtans niet van plan om hun rivaliteit op te geven. Gedurende de oorlog zouden ze allianties aangaan met andere partijtjes en geraakten ze meermaals slaags op het oorlogsterrein⁷⁰.

De KDP ging in het begin van de oorlog openlijk met de Iraniërs in zee⁷¹. De PUK daarentegen hield een samenwerking met Iran af⁷². Ze ging in alliantie met verschillende partijen, onder andere met de Koerdische Democratische Partij van Iran (KDPI), en vocht tegen Bagdad⁷³.

In 1983 kwam er verandering in deze situatie. De PUK kreeg tegenkanting van verschillende Koerdische partijen omwille van haar opportunisme en het Iraaks regime wilde zich behoeden tegen een sterke Koerdisch-Iraanse alliantie. Er kwamen onderhandelingen en een staakt-het-vuren tussen Bagdad en de PUK. De PUK schotelde de Iraakse regering een lijst met eisen voor. Hierin vroegen ze onder andere autonomie voor het Koerdische gebied, meer culturele vrijheden, gelijke olie-inkomsten en meer Koerdische vertegenwoordiging. Bagdad van zijn kant wilde 50 000 Iraakse manschappen die door de PUK op het front werden vastgehouden. In januari 1985 draaien de onderhandelingen op een mislukking uit. De PUK zal Bagdad weer actief bevechten op het oorlogsveld⁷⁴.

⁶⁹ CORNILLIE, DECLERCQ 2003, 121.

⁷⁰ FERHO, DRIESEN 2002, 44.

⁷¹ De samenwerking tussen de KDP en Iran ging zelfs zover dat de KDP zijn troepen inzette tegen de KDPI en de Komala, twee Koerdische partijen in Iran. Hierdoor verloor de KDP veel sympathie onder de Koerden.

⁷² De PUK wilde niet afhankelijk zijn van het regime van de sjah en hielden het verraad van Algiers in het achterhoofd.

⁷³ JONGERDEN 1994, 76.

⁷⁴ JONGERDEN 1994, 77.

Twee jaar later, in januari 1987 werd het Iraaks-Koerdistan Front opgericht. Na gewelddadigheden van ongekende omvang door het Iraakse regime en door het besef dat een samenwerking noodzakelijk was voor een succesvol verzet, besloten de Iraaks-Koerdische partijen samen te werken. Naast de KDP en de PUK verenigden ook zes andere Koerdische partijen zich in dit front. Het front koos openlijk partij voor Iran en streefde naar de omverwerping van Saddam Hoessein en zijn regime. Daarnaast wilden ze dat de democratie werd ingevoerd in Irak en dat het Koerdische gebied een federaal statuut zou krijgen. Bārzanî en Tālabānî werden de co-presidenten van het Iraaks-Koerdistan Front. Omdat het gevaar te groot werd voor Bagdad, ging het vanaf dan nog drastischere maatregelen nemen tegen de Koerden⁷⁵.

3.3. Aankondiging van de Iraakse agressie

Er werd dus, zoals eerder vermeld, door het Irakese leger vanaf juli 1982 niet-dodelijk mosterdgas gebruikt tegen de Iraanse soldaten. De doeltreffendheid ervan maakte dat de Irakezen deze methode van oorlogsvoering meer en meer gingen gebruiken.

In juli en augustus 1982 vonden de eerste goedgedocumenteerde, dodelijke gasaanvallen plaats. De KDP en het Iraanse leger vchten samen in de Iraaks-Koerdische bergen boven *Haj Omran* tegen de Irakezen. Toen de Iraniërs aan de winnende hand waren, voerde het Iraakse leger zeven chemische aanvallen uit in het *Haj Omran*-gebied. Deze aanvallen hadden twee belangrijke, positieve gevolgen voor de Irakezen. Ze konden de ‘menselijke aanvalsgolven’ van de Iraniërs tegenhouden én ze straffen met deze actie de Koerdische guerrilla’s voor hun alliantie met de vijand.

De gasaanvallen volstonden volgens het Iraakse regime niet om de Koerden een lesje te leren. Het Baath-regime arresteerde alle mannelijke leden van de Bārzanî-stam om hen zagezegd te straffen voor het vergemakkelijken van de Iraanse overwinning in *Haj Omran*. Het waren echter niet alleen soldaten die gevangen genomen werden. Mannen die reeds sinds het conflict in 1975 in kampen zaten en jongens vanaf twaalf jaar werden ook gearresteerd⁷⁶. Vanaf 30 juli 1983 zouden tussen de vijf- en achtduizend Bārzanî’s weggevoerd worden. De mannen werden nooit meer teruggezien⁷⁷. Deze goed georkestreerde actie zou later een alarmerende aankon-

⁷⁵ FERHO, DRIESEN 2002, 45.

⁷⁶ CHAK 2007, 11.

⁷⁷ HILTERMANN 2007, 31.

diging blijken voor de Anfal-campagne.

Dat zo'n werkwijze zich vijf jaar later op een nog veel grotere schaal kon herhalen, kan gedeeltelijk gewijd worden aan de afwezigheid van internationaal protest en aan het feit dat de geïsoleerde Koerden moeilijk toegang hadden tot de media. Het Iraakse regime ging dus zelfverzekerd verder met het gebruiken van chemische wapens. Dit werd reeds de maanden na juli 1983 duidelijk⁷⁸. Naast mosterdgas gingen de Irakezen vanaf februari 1984 ook zenuwgas tegen de Iraanse soldaten gebruiken. De Iraanse propagandamachine vond dat het toen hoogtijd werd om de internationale gemeenschap in te lichten over deze gebeurtenissen. Langzaamaan kwam er internationale aandacht voor het Iraakse gebruik van chemische wapens en kwamen ook de VN, na vele klachten van Iran en de Iraanse vraag om een onafhankelijk onderzoek, in actie⁷⁹.

Op 30 maart maakte het hoofd van de Veiligheidsraad het rapport over het onderzoek bekend. Het gebruik van chemische wapens werd sterk veroordeeld, maar er werd niet specifiek verwezen naar Irak⁸⁰.

Het Iraakse regime was niet onder de indruk van dit zwak statement. Een jaar later, in maart 1985 ondernamen de Iraniërs het Badr-offensief en antwoordde het Iraakse leger met alweer gasaanvallen. De Irakezen hadden, ondanks de internationale aandacht van het jaar daarvoor, hun technieken weer kunnen verbeteren⁸¹. Ondanks de vele Iraanse slachtoffers gaven de VN ook nu een zwak antwoord. Dit was niet genoeg om de acties van Irak tegen te houden. In mei en november 1985 en in januari 1986 bombardeerden de Irakezen Iraanse troepen. Geen enkele van deze gasaanvallen kon een internationale reactie teweegbrengen⁸².

Ondanks de vele chemische aanvallen en het gebrek aan internationale aandacht, streden de Iraniërs verder. De Iraanse troepen sloegen er in februari 1986 in het strategisch belangrijke Iraakse schiereiland Faw te bezetten. Op 12 februari werden ze door tweeëndertig Iraakse vliegtuigen gebombardeerd met chemische gassen. Duizenden soldaten zouden hierdoor

⁷⁸ HILTERMANN 2007, 32.

⁷⁹ Een delegatie van de VN bezocht slachtoffers van de gasaanvallen in Iraanse ziekenhuizen en overhandigde op 26 maart 1984 een rapport van hun bezoek aan de leden van de Veiligheidsraad. Hierin werd bevestigd dat de Iraanse troepen gewond waren geraakt door chemische gassen. Het rapport vermeldde echter niet wie de dader van deze gasaanvallen was. HILTERMANN 2007, 36.

⁸⁰ HILTERMANN 2007, 61.

⁸¹ Hoewel het nog steeds niet bewezen is, is het zeer waarschijnlijk dat ze toen, naast zenuw- en mosterdgas ook cyanidegas gebruikten.

⁸² HILTERMANN 2007, 69.

sterven. Voor de derde keer reeds vroeg Iran een onderzoek aan bij de VN. Het Iraanse regime hoopte dat Irak, in tegenstelling tot de VN-verklaringen van 1984 en 1985 nu wel als dader werd genoemd. Er werd inderdaad erkend dat het Iraakse troepen waren die Iraanse troepen aanvielen met chemische wapens. Dit statement werd echter gemaakt in een verklaring en niet in een bindende resolutie⁸³.

Ook voor de Koerden was het na de verdwijning van de duizenden mannen in 1983 niet gedaan. Vanaf 1985 werden Koerdische dorpen in landbouwgebieden herhaaldelijk het slachtoffer van Iraakse bombardementen. Hierdoor steeg het aantal burgerslachtoffers drastisch. De Koerdische landbouwgebieden werden vanaf 29 juni 1985 ook als verboden gebieden beschouwd. De dorpelingen werden tevens blootgesteld aan economische, administratieve en politieke sancties, omdat ze door het Iraakse regime werden beschuldigd van het helpen van de peshmerga's⁸⁴. Het decreet van de verboden zones bepaalde dat er maatregelen moesten genomen worden tegen de bevolking van de Koerdische gebieden. Dit hield in dat de dorpen geen water, elektriciteit, transport en andere basisbehoeften ontvingen. De inwoners van deze dorpen én van dorpen die buiten de verboden zones lagen, hadden te maken met een administratieve en legale boycot. Ze verloren onder andere hun wettelijke rechten en hun recht op handel drijven. Het regime verantwoordde het gebruik van alle wapens tegen de peshmerga's en alle levende wezens binnen deze gebieden. Een ander decreet van september 1985 had de bedoeling alle Koerdische acties in de landbouwgebieden te beëindigen. Hiervoor worden alle dorpelingen als saboteurs en verraders bestempeld. Het Iraakse regime had het recht om deze mensen te doden⁸⁵.

Deze maatregelen lokten hevige reacties uit bij de Koerden. Nadat reeds tientallen dorpen vernietigd waren, tienduizenden Koerden afgevoerd waren en vijftien jongeren bij razzia's waren gedood, brak er in oktober 1985 in Soeleimania een opstand uit. De rellen breidden zich uit naar Arbil en Kirkoek en het Iraakse leger reageerde agressief door honderden demonstranten te vermoorden. Op 5 november werden in Soeleimania tussen de driehonderd en vijfhonderd kinderen met een leeftijd tussen de tien en veertien jaar gearresteerd. Waarschijnlijk wilde het regime hiermee informatie krijgen over hun familieleden die actief waren in het Koerdische verzet⁸⁶. Daarnaast wer-

⁸³ HILTERMANN 2007, 73.

⁸⁴ CHAK 2007, 17.

⁸⁵ CHAK 2007, 12.

⁸⁶ In januari 1987 werden 57 lichamen van deze kinderen teruggegeven. Er waren duidelijke tekenen van martelingen zichtbaar. McDOWALL 1996, 352.

den in verschillende gevangenissen als represaille 160 politieke gevangenen geëxecuteerd. Ook in 1986 ging het Iraaks regime verder met zijn politiek van het vernietigen van dorpen, deportaties, verdwijningen en executies⁸⁷.

Hoofdstuk 4: De aanloop van de Anfal-campagne

4.1. De aanstelling van 'Ali Hassan al-Majid

Begin 1987 ziet het er op het oorlogsvlak niet goed uit voor Irak. De KDP en de PUK strijden met de Iraniërs tegen Bagdad én ze hebben samen met zes andere Koerdische partijen de handen in elkaar geslagen om zich te verzetten tegen de Iraakse agressie. Daarenboven lijdt het Iraakse leger erg onder het grote aantal verliezen en is de Iraakse economische situatie op zijn minst slecht te noemen. Wanneer Iran de bovenhand lijkt te nemen in de oorlog, neemt Saddam Hoessein enkele beslissingen die grote gevolgen zullen hebben.

Op 29 maart 1987 maakt de Revolutionaire Commandoraad in Decreet nr. 160 bekend dat de neef van Saddam Hoessein, 'Ali Hassan al-Majid de secretaris-generaal wordt van het Noordelijk Bureau van de Baath⁸⁸. Dit decreet gaf al-Majid alle macht in de autonome regio van Irak. Hij was de vertegenwoordiger van de Revolutionaire Commandoraad in heel het noorden van Irak, inclusief de autonome regio van Koerdistan. Officieel moest hij een politiek voeren om de veiligheid, stabiliteit en orde te bewaren. Zijn bevelen moesten gehoorzaamd worden door alle inlichtingendiensten⁸⁹. Zijn voorgangers hadden het Koerdisch probleem te lang laten aanslepen en daar moest nu verandering in komen⁹⁰.

Voordat al-Majid ofte 'Ali Chemicali', zoals hij later zou bekend worden, als hoofd van het Noordelijk Bureau van de Baath was aangeduid, waren het het Eerste en Vijfde Korps van het Iraakse leger die acties ondernamen tegen de peshmerga's⁹¹. Tijdens de Anfal-campagne was het de Baath-par-

⁸⁷ JONGERDEN 1994, 78.

⁸⁸ Deze brutale en agressieve man was daarvoor het hoofd van de Irakese geheime politie, de Amn. HILTERMANN 2007, 93.

⁸⁹ Deze inlichtingendiensten bestonden uit de militaire geheime dienst en de plaatselijke veiligheidstroepen van de noordelijke regio. YILDIZ 2007, 25.

⁹⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

⁹¹ Deze twee korpsen waren gestationeerd in Arbil en Kirkook.

tij zelf, met Al-Majīd, dat de leiding nam over de anti-Koerdische acties⁹².

4.2. De strategie van 'Alī Hassan al-Majīd

Al-Majīd begon al enkele weken na zijn aanstelling met het in de kiem smoren van het verzet van de peshmerga's. De guerrillero's konden hun strijd, tot grote ergernis van 'Alī Hassan al-Majīd voortzetten omdat de peshmerga's de bergachtige streek zo goed kenden én omdat ze steun kregen van de dorpelingen. Dit wilde hij ongedaan maken en hij hanteerde hier een tweeledige strategie voor. Aan de ene kant zou hij hier gasaanvalen voor gebruiken, aan de andere kant zou hij het gebied ontvolken⁹³.

4.2.1. Ontvolking

Die ontvolking zou gebeuren in drie stadia waarin de dorpen vernietigd werden. Dit gebeurde in de lente en zomer van 1987. Eerst werden, vanaf 21 april tot 20 mei, de dorpen die het gemakkelijkst bereikbaar waren, vernield door bulldozers en dynamiet. Daarna was het, van 21 mei tot 20 juni, de beurt aan de dorpen die aan de voet van de bergen lagen. De derde fase, die bedoeld was om de hoogst gelegen dorpen te vernietigen, kon niet in 1987 vervuld worden en werd met een jaar uitgesteld. Toch werden in 1987 tenminste 703 Koerdische dorpen vernietigd. Human Rights Watch zei later dat deze vernietigingscampagne een enorme onderneming was en dat de bewijzen ervan overal in het Koerdische gebied zichtbaar waren⁹⁴. Het verschil met de vernietigingen die een jaar later zouden plaatshebben tijdens de Anfal-campagnes, was dat de inwoners van de verwoeste dorpen nu nog wel, zij het onaangename, alternatieven kregen. Het algemene patroon was dat de inwoners geen fysieke letsels toegebracht werden. Ook kregen sommige gezinnen compensatie als ze verhuisden naar de complexen die voor hen gebouwd waren⁹⁵.

Tijdens deze periode werden, naast de dorpsvernielingen ook andere maatregelen tegen de Koerden genomen. Op 6 april verloren alle 'saboteurs' hun eigendomsrechten⁹⁶. Hun eigendommen moesten geconfisceerd en

⁹² YILDIZ 2007, 26.

⁹³ HILTERMANN 2007, 93.

⁹⁴ HILTERMANN 2007, 94.

⁹⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

⁹⁶ De Koerdische peshmerga's werden door het Iraakse regime saboteurs en verraders van het Iraakse regime genoemd.

vernietigd worden. Vervolgens trok 'Ali Hassan al-Majid op 10 april de wettelijke rechten in van de dorpingen in de verboden zones. Op 1 mei beval al-Majid de executie van naaste familieleden van peshmerga's om hen onder druk te zetten. Daarvoor werden enkel de huizen van de familieleden vernietigd en werden ze zelf gemarteld. Deze politiek van eliminatie van directe familie van de 'saboteurs' zou doorgaan tijdens de Anfal-

campagne en daarna. Tot slot was het vanaf 14 mei ook toegelaten elke gewonde burger om het leven te brengen⁹⁷.

4.2.2. Gasaanvallen

De andere component van de strategie van Ali Chemicali waren de gasaanvallen. De tactiek van Al-Majid bestond erin de dorpingen aan te vallen met chemische bommen, zodat het moreel van de peshmerga's werd gekraakt. De acties ontwikkelden zich echter verder: het gas joeg de dorpingen hun huizen uit. Vervolgens kon men ze verzamelen om ze naar afgelegen gebieden te brengen. Daar zouden ze dan gedood worden, en zo zou het Iraakse regime nooit meer last hebben van de Koerdische rebellie⁹⁸.

De eerste keer dat gas expliciet tegen Koerden werd ingezet, was op 14 april 1987. De peshmerga's van de PUK hadden gebied in de bergen rond de Jafati-vallei in handen. 'Ali Hassan al-Majid reageerde op 15 april met een gasaanval. Het waren echter niet alleen de peshmerga's die gevisieerd werden. De dag erna werden de dorpingen van *Balisan* en *Sheikh Wasan* in de Balisan-vlakte gebombardeerd met gas⁹⁹. Tot dan toe had geen enkel regime ooit chemische wapens tegen zijn eigen burgers gebruikt¹⁰⁰.

De chemische gifstoffen werden vanuit Iraakse legervliegtuigen of helikopters gedropt op de dorpen. De stoffen veroorzaakten brandwonden, blindheid, misselijkheid en in sommige gevallen de dood. De dorpen werden geplunderd en vernietigd door Iraakse troepen en jash¹⁰¹. De overlevende dorpingen vluchtten om een schuilplaats en hulp te zoeken. Wanneer ze

⁹⁷ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

⁹⁸ HILTERMANN 2007, 94.

⁹⁹ HILTERMANN 2007, 98.

¹⁰⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁰¹ Deze jash waren Koerdische dorpingen die loyaal waren aan de Baath-partij en er door betaald werden. Deze Koerdische milities werden honend ezeltjes (jash) genoemd. Tijdens de Anfal-campagnes werden ze gebruikt als gewapende hulpstroepen. Ze verzamelden de dorpingen om ze vervolgens als gevangenen uit te leveren aan de gewone Iraakse troepen.

die hulp gingen zoeken in het ziekenhuis van Arbil, werden ze door de *Amn* verdeeld in groepen volgens leeftijd en geslacht. Men werd opgesloten in een *Amn*-detentiecentrum. Vervolgens werden de mannen in bussen of vrachtwagens weggebracht om daarna nooit meer levend teruggezien te worden. De kinderen en vrouwen die de harde omstandigheden in de centra konden overleven, werden gedumpt op open vlaktes of op rivierbanken. Ze moesten zich vanaf dan zelf zien te redden. Deze gasaanvallen waren een voorbode van het patroon van gesystematiseerde aanvallen dat zich het volgende jaar zou voordoen¹⁰².

Enkele slachtoffers van deze gasaanvallen konden de grens met Iran bereiken. Daar werden ze opgevangen door Iraanse dokters. Op dat moment waren de VN bezig met een onderzoek naar het gebruik van chemische wapens tijdens de Iran-Irakoorlog. De onderzoekers werden door de Iraniërs op de hoogte gebracht van de nieuwe gasaanvallen. Het onderzoeksteam had echter enkel het mandaat om overtredingen van het Genève-protocol van 1925 te onderzoeken. Dit waren overtredingen die gedaan werden in internationale gewapende conflicten, en dus niet in conflicten tussen een regering en rebellen. Hoewel het team een aparte brief naar de secretaris-generaal van de VN schreef, kwam er geen vermelding over deze gasaanvallen tegen de Koerden in de uiteindelijke versie van het VN-verslag van april 1987¹⁰³. In het totaal zouden er tussen de 225 en 400 personen sterven als direct of indirect gevolg van deze chemische aanvallen¹⁰⁴.

Hoewel er tegen juni 1987 in het kader van de ontvolking van het noordelijke gebied al vele mensen waren verplaatst naar Mujamma'ât¹⁰⁵, waren er ook dorpelingen die gevlucht waren naar dorpen die nog niet bereikt waren door het Iraakse leger. Al-Majîd had ook hier iets op voorzien. Een eerste bevel dat van hem uitging, op 3 juni gaf op een nog nauwkeurigere manier weer wat de verboden zones waren. Paragraaf 5 van dit document zegt dat het voor alle levende wezens verboden is zich in die zones te bevinden, en dat het leger daarom het recht heeft hen te doden. Een tweede bevel, van 20 juni, gebruikt ook zeer expliciete taal. De troepen moesten overdag en 's nachts speciale acties ondernemen om zoveel mogelijk personen in de verboden gebieden te doden. De 'speciale acties' zijn hier een eufemisme voor gasaanvallen. Paragraaf 5 zou later een blauwdruk blijken voor de

¹⁰² YILDIZ 2007, 26.

¹⁰³ HILTERMANN 2007, 98.

¹⁰⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁰⁵ Mujamma'ât zijn relocatiekampen die door de regering waren ingesteld voor de Koerden die uit hun dorpen waren gezet.

Anfal-campagnes van het jaar daarna. Hierin stond dat alle personen die gevangen werden genomen in de verboden gebieden vastgezet en ondervraagd werden. Vervolgens zouden de personen tussen de 15 en 70 jaar geëxecuteerd worden.

4.2.3 Volkstelling

Tussen juni en het einde van 1987 werden er minder gasaanvallen en dorpsvernietigingen uitgevoerd in de verboden gebieden. Dit kwam enerzijds omdat de sneeuw in het Koerdische gebied in het nadeel van het Iraakse regime speelde en omdat ze zich moesten bezighouden met hun oorlog tegen Iran¹⁰⁶. Er werd op 17 oktober wel een volkstelling gehouden. Al-Majîd gaf de Koerden een laatste kans om “*terug te keren naar de nationale rangen*”¹⁰⁷. De Koerden die zich nog in de verboden gebieden bevonden, konden zich nog altijd naar de Mujamma’ât begeven en zich bij het regime aansluiten door zich als Arabier te laten registreren. Door de volkstelling kreeg de Iraakse regering er een idee van hoe de Koerden verdeeld waren. Alle mensen die zich niet aanmeldden op 17 oktober verloren hun Iraaks burgerschap en werden beschouwd als deserteurs. Ondanks deze gevolgen, besloten de meeste inwoners van de verboden zones te blijven waar ze waren. Wanneer men toch naar de volkstelling ging, kon men aanduiden of men een Arabier of een Koerd was. Wanneer men voor dit laatste koos, betekende dat dat je huis werd vernietigd en dat je werd gedeporteerd. Tijdelijk werd het aantal bombardementen op de verboden zones weer verhoogd. Ook de blokkade op de noordelijke gebieden werd door de geheime politie verstrengd en gesystematiseerd. Onder deze moeilijke omstandigheden probeerden de inwoners van de Verboden Zones te overleven¹⁰⁸.

4.3. Het begrip ‘Anfal’

Anfal betekent ‘oorlogsbuit’ en is tevens de titel van de achtste soera van de koran. Deze soera roept de profeet Muhammad en zijn volgelingen op om te strijden tegen ongelovigen. Wanneer de vijanden overwonnen werden, werden ze uitgeroeid, tenzij ze zich tot de islam bekeerden. De Anfal-soera rechtvaardigt op die manier de islamisering van niet-moslims. De soera

¹⁰⁶ HILTERMANN 2007, 99.

¹⁰⁷ CHAK 2007, 9.

¹⁰⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

werd voor de eerste keer gebruikt bij de glorieuze Badr-slag in 624.

De Baath nam de naam Anfal over voor zijn vernietigingscampagne tegen de Koerden in 1988. Het Iraakse regime gebruikte wel meer oude Arabisch-islamitische namen van gebeurtenissen uit de vroege islamitische hegemonie. Dit was een manier om zichzelf te vergelijken met de gouden periode van de kaliefen¹⁰⁹.

Door de campagne van 1988 de islamitische naam Anfal te geven, verantwoordde het Baath-regime deze operatie en gaf er een religieuze uitleg aan. Volgens de Baath worden de moslims door deze campagne bevrijd van de ongelovigen, de Koerden. Omdat de soera opriep tot de vernietiging van de religies en rituelen van de ongelovigen, en de beroving en vernietiging van de eigendommen van de vijand toestond, was het volgens de Baath verantwoord om hetzelfde te doen met de Koerden. De Anfal van 1988 zou inderdaad een militaire campagne worden waarin de Koerden beroofd werden, hun huizen vernietigd werden en ze zelf gedeporteerd en gedood werden¹¹⁰.

Hoofdstuk 5. De acht fasen van de Anfal-campagne (1988)

5.1. De eerste Anfal (de Anfal van de Jafati-vallei): 23 februari-19 maart 1988¹¹¹

De hoofdkwartieren van de PUK lagen diep in de bergen van de provincie Soeleimania in de groene Jafati-vallei. In de buurt van het dorp Bergalou waren onder andere het radiostation van de PUK en zijn belangrijkste veldhospitaal gevestigd. Dichtbij het dorpje Sergalou was onder andere een deel van de militaire leiding gevestigd. Dit terrein was met andere woorden een belangrijk bolwerk van de PUK-peshmerga's. Deze regio had echter nog een andere strategische betekenis. De dorpen bevonden zich slechts enkele kilometers ten oosten van de belangrijke Dukan-dam en zijn hydro-elektrische centrale. Deze centrale leverde elektriciteit aan de grote en belangrijke steden Soeleimania en Kirkoeq. Wanneer men deze dam in handen kon nemen, was het veel gemakkelijker om steden als Ranya, Qala *Dizah* en Koysinjq te veroveren. Zover zou het echter niet komen¹¹². Sinds '85, toen de PUK de onderhandelingen met Bagdad had stopgezet,

¹⁰⁹ CHAK 2007, 9.

¹¹⁰ CHAK 2007, 9.

¹¹¹ Zie bijlage 2 voor de kaart van de Eerste Anfal.

¹¹² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

viel de regio van de Jafati-vallei onder de 'verboden zone'. Vanaf toen moesten de inwoners van dat gebied regelmatig aanvallen van de Iraakse regering verwerken. Die aanvallen werden verergerd toen het Iraakse leger in '87 ook in deze regio chemische bommen ging gebruiken tegen de burgerbevolking¹¹³.

In het begin van '88 zag het er echter goed uit voor de peshmerga's want ze controleerden het grootste deel van het Koerdische platteland. Het Iraakse regime kon dit natuurlijk niet verdragen en de tijd was gekomen om echte verandering te brengen in deze situatie. Op dat moment zat het Iraanse leger in een zwakke positie. Het moreel van de Iraanse soldaten stond op een laag pitje en het lenteoffensief van het Iraanse leger geraakte niet uit de startblokken. Vertrouwend op de steun die ze kregen van de Verenigde Staten (VS), maakte Irak zich eind januari, begin februari klaar voor de confrontatie. Ze wilden nu niet enkel de Iraniërs aanvallen, ook hun binnenlandse vijand, de Koerden ofte 'saboteurs' zouden aangepakt worden¹¹⁴. De *Amn* was reeds vroeg in februari te weten gekomen dat de Iraniërs samenwerkten met de PUK en dat ze een aanval aan het voorbereiden waren, onder andere op de stad Halabja. Ze wisten ook dat het aantal peshmerga's in Sergalou en Bergalou tussen de 600 en 800 bedroeg¹¹⁵.

Op 23 februari '88, tussen half twee en twee uur 's nachts zouden de eerste schoten van de Anfal-campagne gehoord worden. De PUK-hoofdkwartieren in de Jafati-vallei werden met lucht- en artillerieaanvallen gebombardeerd. De komende weken zouden het echter niet alleen de *peshmerga*-bolwerken zijn die gebombardeerd werden, maar ook de 25 à 30 omliggende dorpen in de vallei. Volgens PUK-bronnen waren het wel vooral peshmerga's die het leven lieten tijdens de aanvallen. Ruim 250 strijders zouden sterven. Niet alleen de militaire aanvallen zorgden voor doden. Ook de vlucht over de besneeuwde bergen zou vele levens eisen. De eerste dagen verborgen de inwoners zich in de grotten van de vallei. In het begin van maart zouden echter meer en meer PUK-linies verbroken worden door Iraakse regeringstanks. De inwoners vluchtten daarop in de richting van Soeleimania en Iran. Wanneer de mensen hun dorpen verlaten hadden, gingen bulldozers aan het werk om ze te vernietigen. Tijdens deze eerste Anfal-fase zouden de peshmerga's, ondanks hun relatief kleine aantal het

¹¹³ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹¹⁴ HILTFERMANN 2007, 105.

¹¹⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

toch bijna vier weken uithouden¹¹⁶.

Reeds op het einde van februari zou Jalāl Tālabānī de Iraakse regering formeel beschuldigen van genocide. Er waren volgens hem tot dan toe in de voorbije jaren al anderhalf miljoen mensen gedeporteerd en twaalf steden en meer dan drieduizend dorpen vernietigd. Het Westen reageerde echter amper op deze uitspraak. De Koerdische claims verstoorden hun politiek met Irak en daarenboven dacht men dat ze sterk overdreven waren¹¹⁷.

Mannen die gevangen genomen werden door het leger liet men, op vraag van al-Majīd verdwijnen¹¹⁸. Volgens het rapport van Human Rights Watch dat de Anfal-campagne onderzocht, was er in dit stadium echter nog geen sprake van een politiek van massale verdwijningen. Wel werd er door het leger dikwijls een keuze voorgesteld aan de dorpelingen. Ze konden vertrekken of ze konden blijven, maar liepen dan het risico slachtoffer te worden van de gasaanvallen. Het is inderdaad zo dat tijdens de eerste Anfal, naast aanvallen van grondtroepen, de Republikeinse Garde en de luchtmacht ook veelvuldig gebruik maakten van chemische wapens¹¹⁹. Het was wel pas in april dat slachtoffers van de Eerste Anfal verdwenen. Er zijn gevallen bekend waarbij het Iraakse leger troepen dropte langs de grens met Iran waar zich op dat moment vele vluchtelingen bevonden. De mensen die daar werden opgepakt door de troepen werden nooit meer teruggezien. Ook mannen die, na het horen van geruchten over een amnestie, uit eigen wil terugkeerden naar Irak werden dikwijls overgeleverd aan het Iraakse leger om nooit meer teruggezien te worden¹²⁰.

De meeste peshmerga's slaagden erin zich terug te trekken en elders verder te vechten tot hun munitie opraaakte. De overlevenden trokken naar Iran of naar een tijdelijk kamp in Shanakhseh. Op 22 maart zou dit dorp echter ook aangevallen worden door chemische bommen¹²¹.

Toen de peshmerga's de schaal van deze Iraakse campagne begrepen, probeerden ze de Koerdische burgers zoveel mogelijk te waarschuwen voor de gevaren. Het is waarschijnlijk dat het door deze informatie en door het feit dat het Iraakse leger de meeste burgers liet vluchten, was dat tijdens deze

¹¹⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹¹⁷ Pas tijdens de nasleep van de oorlog onderzocht Human Rights Watch de bewijzen en toonde dat de Koerdische claims niet overdreven waren. In vele gevallen waren ze zelfs een understatement.

¹¹⁸ YILDIZ 2007, 27.

¹¹⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹²⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹²¹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

eerste Anfal vele levens gered konden worden. In de Anfal-campagnes die daarna kwamen en zich verspreidden over meerdere gebieden, was het moeilijker om de Koerdische burgers naar behoren te waarschuwen¹²².

5.2. De aanval op Halabja: 16 maart 1988

Gedurende de voorbije jaren van de Iran-Irakoorlog probeerden de Koerdische partijen de strijd tussen de beide landen in hun voordeel te doen uitdraaien. Dat was, na de Iraakse belegering van de Jafati-vallei ook het geval volgens het rapport van Human Rights Watch. De PUK nam de wanhopige beslissing om een tweede front in Halabja te openen met de steun van Iran. Deze aanval op Halabja diende als afleidingsmanoeuvre om de Iraakse troepen van het front in de Jafati-vallei af te halen. De Iraniërs steunden deze actie omdat ze onder grote druk stonden. Irak had in het kader van 'de oorlog van de steden' op 29 februari '88 een grootschalige aanval gedaan op Teheran. Iran reageerde hierop met een tegenaanval op Bagdad. Deze was echter niet geslaagd en hierdoor zakte het moreel van de Iraanse soldaten beneden alle peil¹²³. Een inval in Iraaks Koerdistan zou het lot misschien kunnen keren voor Iran. Het is daarom dat ze de Koerden steunden in hun aanval op Halabja¹²⁴.

Halabja was een bruisende Koerdische stad met een druk commercieel centrum en enkele regeringsgebouwen. Ze was gelegen in de provincie Soeileimania en lag zo'n 260 kilometer ten noord-oosten van Bagdad¹²⁵. De populatie was de voorbije jaren van 40 000 tot 60 000 gestegen omdat er heel wat mensen waren bijgekomen die uit hun dorpen gezet waren. Al dertig jaar waren de peshmerga's zeer sterk in deze stad. In mei 1987 wilde Saddam Hoessein de bevolking hiervoor straffen met het vernietigen van twee delen van de stad. Een reden voor de grote interesse in deze stad was ook het feit dat ze slechts enkele kilometers verwijderd was van het Darbandikhan-meer. De dam van dit meer controleerde een belangrijk deel van de watertoevoer naar Bagdad¹²⁶.

¹²² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹²³ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹²⁴ Volgens Hiltermann heerst er echter nog altijd geen eensgezindheid over de redenen van de aanval op Halabja. Er bestaan nog altijd strijdende meningen over wie de aanzet tot de aanval gaf. HILTERMANN 2007, 106-111.

¹²⁵ WAR INFORMATION HEADQUARTERS 1988, 12.

¹²⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

De twee eerste weken van maart zagen de Irakezen dat de peshmerga's en de Iraanse troepen zich aan het opstellen waren in de nabijheid van Halabja, dat tot dan toe in hun handen was. Na twee eerdere offensieven de vorige dagen, maakte Iran op 16 maart bekend dat ze een nieuwe aanval met de naam *Val-Fajr 10* hadden gelanceerd. Volgens Teheran was de belangrijkste uitkomst van dit offensief de bevrijding van Halabja. Op 13 maart was Iran zijn aanval op Halabja begonnen vanuit de omliggende heuvels. De ene Iraakse militaire post na de andere viel. Vanaf diezelfde dag begonnen kleine groepjes Iraanse soldaten Halabja binnen te glippen. Tijdens de nacht van 15 maart zouden ze triomfantelijk door de straten van de stad paraderen. Iran zegt graag dat zijn soldaten als bevrijders onthaald werden door de burgers van Halabja. Er was nochtans een zekere bezorgdheid bij de inwoners te bespeuren, omdat een Iraakse tegenaanval kon verwacht worden¹²⁷.

Die aanval kwam er reeds op 16 maart. Urenlang werd men gebombardeerd met zowel conventionele luchtaanvallen als met napalm of fosforgas. Om drie uur in de namiddag kwam er een nieuwe aanval met chemische wapens¹²⁸. Deze leek zich te concentreren op het noorden van de stad dat zich ver verwijderd vond van de militaire basissen. De burgers probeerden zich te beschermen tegen het gas door vochtige doeken voor hun gezicht te houden. De paniek was echter zo groot dat men wilde vluchten en men uit hun schuilplaatsen kwam. Vele mensen stierven zo op straat. De weinige Iraanse soldaten die zich toen in de stad bevonden, hadden beschermende kledij en gasmaskers aan¹²⁹.

Degenen die in staat waren te vluchten, gingen naar de Iraanse grens. Iran had zich intussen voorbereid op de komst van duizenden vluchtelingen. Iraanse dokters gaven atropine-injecties tegen het gif. Daarna werden de mensen die er het ergst aan toe waren naar ziekenhuizen in Teheran, Kermanshah en Paveh gevlogen. De anderen bleven twee weken in een schoolgebouw in Hersin, tegen de Iraakse grens en kregen er de hoogstnodige medische hulp. Daarna werden zij naar twee vluchtelingenkampen, één in Sanghour, één in Kamiaran, gebracht. Daar zouden de vluchtelingen blijven tot de Anfal-campagne over was¹³⁰.

Huizen om in terug te keren, waren er echter niet meer. Nadat de Irakezen

¹²⁷ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹²⁸ YILDIZ 2007, 27.

¹²⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹³⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

de stad uiteindelijk terug in handen hadden genomen (pas in juli van dat jaar), waren de huizen gedynamiteerd en door bulldozers met de grond gelijk gemaakt¹³¹.

De Iraniërs die de stad na de gasaanval de facto controleerden, waren zich ten zeerste bewust van de implicaties van deze massale vergassing. Daarom stuurden ze, zo snel ze konden, journalisten naar het getroffen gebied. De foto's toonden vrouwen en kinderen, waardoor het duidelijk werd dat het vooral Koerdische burgers waren die gedood waren. Hoewel er geen exacte cijfers zijn wat betreft de slachtoffers, wordt algemeen aangenomen dat er tussen de vierduizend en zevenduizend mensen gedood werden. Human Rights Watch heeft de namen van 3200 slachtoffers¹³². Vrouwen en kinderen vormden zo'n 75 procent van het aantal slachtoffers¹³³.

Deze wrede aanval werd hét symbool van de Iraakse macht in de oorlog met Iran. Daarnaast betekende het ook de finale slag voor het morele front van de PUK-peshmerga's tijdens de eerste Anfal-fase. Hoewel ze wekenlang hadden stand gehouden tegen verschillende artillerie- en gasaanvalen, werd het feit dat nu ook onschuldige burgers werden aangevallen met gifgas hen te veel¹³⁴. De chemische aanval op Halabja zou de voorbode worden voor de gebruikte tactieken tijdens de komende Anfals. In elk van deze Anfal-fasen zouden de burgers blootgesteld worden aan deze verboden wapens. Toch was de gasaanval op Halabja geen deel van de Anfal-campagne. Op 15 maart, de vooravond van de Halabja-aanval had al-Majid bevolen dat alle families die iets te maken hadden met de Koerdische opstanden gevangen genomen moesten worden en in speciaal voor hen opgerichte regeringskampen bewaakt moesten worden. De oprichting van deze kampen was de eerste stap in het bureaucratische systeem van het massaal vermoorden van Koerdische burgers tijdens de Anfal-operaties. Het feit dat de vluchtelingen van Halabja niet opgesloten werden in die kampen betekent dat de Iraakse regering de Halabja-aanval niet beschouwde als een deel van de Anfal-campagne. Deze campagne was immers uitsluitend gericht tegen het verzet in ruraal Koerdistan en niet tegen de bevolking van een stad zoals Halabja¹³⁵.

Om tien over tien in de avond van 18 maart werd Sergalou ingenomen door het Iraakse leger. Bergalou zou een dag later, op 19 maart vallen.

¹³¹ YILDIZ 2007, 28.

¹³² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹³³ WAR INFORMATION HEADQUARTERS 1988, 12.

¹³⁴ McDOWALL 1996, 358.

¹³⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

Diezelfde dag liet het Iraakse regime een overwinningsspeech horen op de radio. Het was de eerste keer dat het woord 'Anfal' door het regime in het openbaar werd gebruikt. Na elke volgende Anfal-fase zou de Iraakse bevolking zo'n speech te horen en te zien krijgen in de Iraakse pers. Het regime van Saddam Hoessein maakte dus geen geheim van hun acties tegen de Koerden¹³⁶.

5.3. De Tweede Anfal (De Anfal van *Oara Dagh*):

22 maart-1 april 1988¹³⁷

Hoewel de eerste Anfal ook voor het Iraakse leger heel wat middelen had gekost, gingen ze direct verder met hun campagne, omdat ze de PUK zo snel mogelijk wilden verhinderen zich te reorganiseren. Om te voorkomen dat de andere regionale hoofdkwartieren van de PUK versterkt werden, hield het Iraakse leger een stevig ritme in zijn aanvallen. In de tweede Anfal is het het regionale hoofdkwartier van Qara Dagh dat aan de bombardementen moet geloven¹³⁸.

Qara Dagh was, in tegenstelling tot de Jafati-vallei, moeilijk te verdedigen: een smalle bergachtige strook werd omringd door groene laaglanden.

Tijdens de begindagen van de Iran-Irakoerlog had de regering de controle over deze streek moeten opgeven. In 1987 echter namen regeringstroepen en jash de stad tijdelijk in en werden de inwoners ervan verplaatst naar de kampen van Naser en Zarayen. Toen de peshmerga's de stad terug in handen kregen, werden ze onophoudelijk gebombardeerd. In die tijd waren de peshmerga's en de bevolking het gewoon om te leven met de artillerie-aanvallen¹³⁹.

Tijdens de eerste maanden van 1988 was het Irakese regime te weten gekomen dat er Iraanse activiteit was in die buurt. Ergens in februari (men kent de exacte datum niet) werden daarom de eerste chemische aanvallen gedaan op de dorpjes Takiyeh en Balagjar in de buurt van Qara Dagh. Het Iraakse leger was er echter niet in geslaagd om mensen te doden, want de burgers konden zich verschuilen in hun tijdelijke schuilplaatsen in de velden. Er waren wel veel peshmerga's en pasdaran (Iraanse soldaten) die drie dagen lang hun zicht waren verloren. De pasdaran beslisten daarop

¹³⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹³⁷ Zie bijlage 3 voor een kaart van de Tweede Anfal.

¹³⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹³⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

dat ze Balagjar moesten verlaten. Dit deden ze drie of vier dagen voor de Anfal op Qara Dagh. Het zag er dus naar uit dat de chemische aanvallen hun doel niet gemist hadden. Er waren immers ook PUK-peshmerga's die hun kampen verlaten hadden, omdat ze bang waren voor meer chemische aanvallen¹⁴⁰.

Op 22 maart 1988 was het zover; de echt Anfal-aanval op Qara Dagh ging van start. Deze Anfal-fase zou één van de meest dodelijke chemische aanvallen kennen, namelijk dat op het dorp Sayw Senan. Het was de dag na *Newroz*, het Koerdische Nieuwjaar. Naast de uitgelaten sfeer van dat feest heerste er bij de bevolking ook een gevoel van onoverwinnelijkheid. Ze dachten dat, wanneer ze zouden aangevallen worden, ze de regeringstroepen toch konden overwinnen. Er waren op dat moment echter weinig peshmerga's in de stad, omdat ze waren opgeroepen geweest om Sergalou en Bergalou te verdedigen. Tijdens het avondmaal zouden de bewoners van Sayw Senan opgeschrikt worden door het geluid van de Iraakse leger-vliegtuigen en de geur van appels. Het totaal aantal slachtoffers van deze chemische aanval wordt tussen de 78 en 87 geschat¹⁴¹.

De volgende dag werd de PUK-basis in het dorpje Dukan bestookt met een chemische aanval, en de nacht van 24 maart werd *Jafaran*, een dorpje met een plaatselijk KDP-kwartier aangevallen. Een jaar eerder in mei waren de inwoners van dit laatste dorp al eens opgeschrikt geweest door Iraaks gifgas. De meeste inwoners van het dorp leefden sindsdien in schuilplaatsen omdat zij niet meer durfden terugkeren. Het was om die reden dat de aanval van 24 maart 1988 geen mensen kon doden¹⁴².

Na drie dagen van chemische aanvallen en het horen van het aantal dodelijke slachtoffers in Sayw Senan, was de paniek groot bij de mensen. Daarnaast was in de namiddag van 23 maart het Iraaks grondoffensief begonnen om de mensen uit hun huizen te jagen. De heuvels bevonden zich vol met vluchtende mensen. De meesten trokken naar het noorden op weg naar Soeleimania. Wat het Iraakse regime met de gevangengenomen burgers van plan waren tijdens deze Tweede Anfal blijft duister. De Republikeinse Garde had sinds 15 maart het bevel gekregen om hen in speciale tijdelijke kampen te steken. De arrestaties tijdens de laatste week van maart waren echter veel minder systematisch dan het in de volgende Anfal-fasen zou zijn. Tijdens de eerste dagen liet het leger de burgers naar

¹⁴⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁴¹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁴² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

Soeleimania vluchten en lieten ze familieleden van die stad hun families ophalen. Daarnaast bleven veel overlevenden van de aanval op Sayw Senan in de heuvels, omdat ze een gerucht over amnestie hadden gehoord. Ook deze mensen lieten de militairen tijdens de eerste dagen met rust. Het was pas op de vijfde dag dat men vluchtelingen begon te arresteren. De jash lieten echter veel mensen, vooral ouderen en gewonden ontsnappen. De- genen die opgepakt waren, werden met militaire vrachtwagens naar een basis in Chwar Bagh, een buurt in Soeleimania gebracht. Elke dag zouden daar honderden mensen aankomen, tot ze met duizenden waren. De mi- litairen registreerden hun namen en namen hun identiteitskaarten en alle waardevolle dingen in beslag. De gevangenen bleven drie à vier weken op die plek. Tijdens die periode kregen ze amper iets te eten en werden ze da- gelijks ondervraagd door agenten van de Amn. De jonge mannen werden geblinddoekt en gescheiden van de anderen. Na twee à drie weken kwamen er bussen om hen weg te brengen. Ze reden naar het westen, in de richting van Kirkoek. Honderden jongemannen verdwenen en werden nooit meer weergezien¹⁴³.

Honderden mensen die naar het zuiden en in de richting van Germian wa- ren gevlucht, zouden nooit op hun bestemming aankomen. Aangenomen moet worden dat ook dezen opgepakt werden door de Iraakse autoriteiten. Onder de gevangenen bevonden zich, naast de jongemannen ook kinderen en vrouwen. Het ziet ernaar uit dat de streek vanwaar men afkomstig was, bepalend was voor de selectiecriteria van het Iraakse regime: hoe meer verzet in een streek, hoe meer mensen er werden opgepakt¹⁴⁴. Ook is er een geval bekend van zo'n vijfhonderd mensen die verdwenen nadat ze naar het zuidelijke dorp *Omer Qala* waren gevlucht. Toen er hen beloofd was dat er niets met hen zou gebeuren, hadden ze zich vrijwillig overgeleverd aan het leger¹⁴⁵.

Op 1 april werden Takiyeh en Balagjar, de laatste dorpen in de Qara Dagh- streek die nog in handen van de peshmerga's waren, veroverd door het Iraakse leger. Ondertussen waren alle andere ingenomen dorpen al met de grond gelijk gemaakt¹⁴⁶.

¹⁴³ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁴⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁴⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁴⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

5.4. De Derde Anfal (de Anfal van Germian): 7-20 april 1988¹⁴⁷

De derde Anfal-fase vond plaats in het Germian-district. Deze zone lag ten zuiden van Kirkook en ten westen van Qara Dagh, de zone waar de vorige Anfal-fase doorging. Het landschap van Germian was nog vlakker dan dat van Jafati en Qara Dagh, waardoor guerrillatactieken uiterst moeilijk te hanteren waren. Toch was deze zone het centrum van het verzet van de PUK. Bij de aanvang van de derde Anfal bevonden zich hier vele peshmerga's die hadden gevochten in Jafati en Qara Dagh en vervolgens gevlucht waren. Ook vele burgers van dorpen die getroffen waren tijdens de eerste twee Anfal-fasen zochten hun toevlucht in de Germian-vlakte. De dorpelingen boden deze peshmerga's en burgers bescherming en voedsel. Voor deze hulp zouden ze tijdens de derde Anfal-fase stevig afgestraft worden. Het Iraakse leger maakte gebruik van de grote middelen, doch slechts éénmaal van chemische wapens.

Over deze fase kent men meer details, omdat drieëndertig geheime militaire telegrammen van de geheime dienst over het verloop van de gevechten gevonden zijn. Uit deze documenten blijkt duidelijk dat het de bedoeling was de zone pas te verlaten wanneer geen enkel dorp meer overeind stond en wanneer alle dorpelingen verwijderd waren¹⁴⁸.

De drie zones die tegelijkertijd door het Iraakse leger werden aangevalen, waren Tuz Khurmatu en Qader Karam in het noordelijke Germian en *Sengaw* in zuidelijk Germian. In deze drie regio's gingen de Iraakse regeringstroepen op dezelfde manier aan de slag als men had gedaan tijdens de twee voorgaande fasen, maar daarbij kwam een duidelijke systematisering in het elimineren van de burgerbevolking. De dorpen werden steeds omsingeld en vervolgens beschoten door grond- en luchttroepen. De burgers die niet konden ontsnappen, werden verzameld door de soldaten of de jash. Nadat de mannen en de vrouwen van elkaar waren gescheiden, werden de mannen in de boeien geslagen en geblinddoekt. De vrouwen moesten erop toezien hoe de mannelijke dorpelingen werden weggebracht in vrachtwagens en vervolgens hoe de jash hun huizen plunderden en in brand staken. Daarna werden de vrouwen en kinderen ook weggebracht¹⁴⁹.

De peshmerga's deden wat ze konden om zich te verzetten tegen het Iraakse leger, maar ze waren reeds uitgeput door de vorige Anfal-fasen en hun

¹⁴⁷ Zie bijlage 4 voor een kaart van de Derde Anfal.

¹⁴⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁴⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

munitie raakte snel op. Hun verzet duurde dikwijls niet langer dan één dag. Wanneer ze niet konden ontsnappen, moesten ze zich noodgedwongen overgeven aan het Iraakse regeringsleger. Vermoedelijk omdat het verzet zo zwak was, gebruikte het leger slechts één keer chemische wapens. Dit gebeurde reeds op de eerste dag in het dorp Tazashar, waar een PUK-basis was. Het nieuws over deze gasaanval verspreidde zich gauw naar de andere dorpen, waardoor vele burgers hun dorpen ontvluchtten voordat de Anfal daar aankwam. Als men kon ontsnappen, betekende dat nog niet dat men veilig was. Deze keer was het echt menens voor de Iraakse regering. Er werden helikopters en jash-troepen ingezet om actief op zoek te gaan naar vluchtelingen die zich in de bergen verscholen hadden. Eens men deze vluchtelingen had gevonden, zei men hen dat ze geen schrik moesten hebben en dat hen niets ging overkomen. Als ze zich zouden overgeven aan het leger zouden ze amnestie krijgen en naar kampen gebracht worden waar ze konden wachten op moderne huizen die speciaal gebouwd waren voor hen. Er zat voor deze vluchtelingen inderdaad niets anders op dan zich naar de regeringstroepen te begeven om zich over te geven, want het leger had alle andere mogelijke vluchtroutes afgezet. Bij de troepen aangekomen, werden de namen en de adressen van de vluchtelingen opgeschreven en werd men in vrachtwagens weggebracht. Anders dan hen was verteld, werden ze niet naar hervestigingskampen gebracht, maar naar speciaal voor hen voorbereide verzamelcentra¹⁵⁰.

In het noorden van de Germian-streek waren er verzamelcentra in Leilan, Aliawa, Qader Karam en Chamchamal. In het zuiden waren er verzamelpunten in Tuz Khurmatu en Qoratu. Deze verzamelpunten konden velden zijn die waren afgezet met prikkeldraad, fortin of leegstaande scholen. Het kon zijn dat men van de ene naar de andere verzamelplaats werd gebracht. Daar werd men dan weer ondervraagd en zat men dagenlang vast. Men kreeg enkel water, brood en soep om zich mee in leven te houden en nog altijd konden de mannen en vrouwen niet bij elkaar komen. Op dit moment begon het de gevangenen te dagen dat ze waarschijnlijk geen amnestie zouden ontvangen of naar hervestigingskampen zouden gebracht worden, maar dat hen iets veel erger stond te wachten. Ook de jash begrepen dit nu¹⁵¹. Daarvoor hadden de jash tegen de Koerdische dorpelingen steeds gezegd dat ze niet bang hoefden te zijn omdat hen amnestie zou verleend worden. Men kan zich afvragen waarom ze dit zeiden. Het was in ieder geval zo dat

¹⁵⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁵¹ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

de jash veel materieel gewin maakten bij het plunderen van de woningen van hun medekoerden. De top van de Baath-partij had hen immers gezegd dat ze de mannen aan hen moesten overleveren en dat zijzelf de eigendommen van die mannen konden hebben. Hiermee maakten ze de letterlijke betekenis van de Anfal-soera waar. Daarnaast is het zeer waarschijnlijk dat de jash vele Koerden verraadden omdat ze zelf geloofden wat ze zeiden. De legertop had hen gezegd dat de Koerden amnestie zouden krijgen en enkel verplaatst werden naar nieuwe kampen. De hele waarheid werd hen waarschijnlijk niet verteld omdat de regering nog altijd argwanend was opgesteld tegenover de betrouwbaarheid van de Koerdische jash. Toch was het zo dat de jash ook vele Koerden lieten ontsnappen. Aan de ene kant was dit het resultaat van omkoperij. Koerden die waardevolle dingen of eten aan de jash gaven, konden dikwijls de checkpoints passeren zonder in vrachtwagens gezet te worden. Aan de andere kant was het de realisatie van de ware intenties van de Iraakse regering die de jash ertoe brachten vele Koerden te laten ontsnappen. Er zijn voorbeelden van jash die 's nachts ruiten van de verzamelcentra ingooiden om –voornamelijk- vrouwen te laten ontsnappen. Dezen werden dan naar de huizen van de jash gebracht en daar werden ze verborgen¹⁵².

Waarom er tijdens deze fase zoveel vrouwen werden omgebracht, is niet duidelijk. Normaalgezien werden de vrouwen, nadat ze waren vastgezet in verzamelcentra, met vrachtwagens naar een verlaten plek gereden, waar ze zichzelf moesten zien te redden. Voor de vrouwen van zuidelijk Germian was dit echter niet het geval. Het blijft gissen naar de reden waarom deze vrouwen, die vooral van de stammen Daoudi en Jaff-Roghzayi afkomstig waren, moesten sterven. Waarschijnlijk is het een weerspiegeling van de wraakgedachte van de regering tegenover het verzet van dorpen als Tazas-har, Omerbel en Sheikh Tawil in het zuiden. Er wordt gedacht dat tijdens deze Anfal-fase meer dan tienduizend Koerden van zuidelijk Germian verdwenen zijn¹⁵³.

¹⁵² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁵³ YILDIZ 2007, 29.

5.5. De Vierde Anfal (de Anfal van de Kleine Zab-vallei):

3-8 mei 1988¹⁵⁴

Na de derde fase trok het Iraakse leger naar het noorden, naar de zone tussen Arbil, Kirkoek en Koi-Sanjaq. Belangrijke dorpen en steden in deze riviervlakte waren Aghjalar, Taqtaq, Redar, Askar en Goktapa. De peshmerga's en dorpelingen die gevlucht waren van de vorige Anfal-fasen waren echter ook noordwaarts getrokken. Zij probeerden te versmelten met de bevolking van Kirkoek of van de Mujamma'at die in 1987 gebouwd waren. Het zou voor hen echter niet gemakkelijk worden om te ontkomen, want op 4 mei vaardigde de *Amn* een bevel uit tot arrestatie van alle ontsnapte personen¹⁵⁵.

Het dorp Goktapa kende reeds sinds 1963, met het aan de macht komen van de Baath vele repressieve acties. Vanaf 1984 zouden de inwoners gewoon worden aan regelmatige bombardementen, omdat de PUK een commandopost had in het dorp. Het was ook om die reden dat vele dorpelingen geen aandacht besteedden aan de legervliegtuigen die het dorp op 3 mei 1988 overvlogen. Toen de bombardementen startten, had men echter door dat het geluid ervan doffer was dan normaal. Om kwart voor zes 's avonds werd Goktapa met gas gebombardeerd. Velen konden ontkomen omdat ze van de peshmerga's de tip hadden gekregen hun gelaat te bedekken met vochtige doeken en naar de rivier te vluchten. Toch stierven tussen de 154 en 300 mensen tijdens deze aanval. Enkele dagen later werd het dorp door Iraakse grondtroepen vernietigd. Deze gasaanval was, na de aanval op Halabja de ergste gedurende de hele Anfal-campagne. Ook de dorpen Askar en Haydar Beg werden tijdens deze Anfal-fase gebombardeerd met gas¹⁵⁶. Tijdens de volgende dagen van deze derde fase werd dezelfde methodiek toegepast als tijdens de vorige fase. Met minstens twaalf aparte troepen viel het Iraakse leger de vallei van de Kleine Zab vanuit verschillende richtingen aan. De peshmerga's verzetten zich zo hard ze konden. In de namiddag van 4 mei waren er echter geen gevechten meer te horen in de vallei. De volgende dag werden er enkel schoten gehoord in Goktapa en Goma-shin. Reeds op 6 mei had het leger de hele regio onder controle. De twee resterende dagen trok het leger in noordelijke richting en brandde alles plat

¹⁵⁴ Zie bijlage 5 voor een kaart van de Vierde Anfal.

¹⁵⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁵⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

wat het tegenkwam. Op 8 mei was de vierde Anfal-fase al voorbij¹⁵⁷. Tijdens deze korte periode hield het leger ook niet op met het arresteren en verzamelen van Koerdische dorpelingen. Hiervoor waren drie tijdelijke verzamelcentra opgericht in Harmota, Takiyeh en Taqtaq. Na een dag of enkele dagen in zo'n kamp gezeten te hebben, werd men weer weggebracht. Men zag enkel dat de vrachtwagens naar het zuiden, in de richting van Kirkoek vertrokken. Later, toen een document van het leger gevonden werd, kwam er inderdaad bewijs dat de gevangengenomen Koerden naar de *Amn* van Kirkoek waren gezonden¹⁵⁸.

5.6. De Vijfde, Zesde en Zevende Anfal (Anfals van de *Shaqalawa-* en *Rawanduz*-vallei): 15 mei-26 augustus 1988¹⁵⁹

Bij aanvang van de vijfde Anfal-fase waren de PUK-troepen achtereenvolgens verdreven uit de Jafati-vallei, Qara Dagh, Germian en de Kleine Zab-vallei. Slechts hier en daar waren in deze gebieden nog zeer kleine verzetshaarden te bespeuren. De meeste peshmerga's waren gevlucht naar bolwerken aan het noorden van het Dukan-meer, ten zuiden van Rawanduz en ten westen van de Iraanse grens¹⁶⁰.

In het midden van mei 1988 bereikte de Anfal de Balisan-vlakte. Deze fase moest de climax worden van de vernietigingscampagne van de regering tegen de PUK. Ook moest het de burgers straffen die de PUK-peshmerga's bleven steunen en het moest de laatste Iraanse troepen van het noordelijke front van de Iran-Irakoerlog verdrijven¹⁶¹. De massale hervestiging van de bevolking was tijdens deze fase geen prioriteit, want reeds tijdens de jaren '77-'78 en '83-'84 was dit gebeurd, waardoor het gebied nog weinig inwoners kende¹⁶².

Het was de bedoeling dat het leger tijdens de Vijfde Anfal dezelfde methodes gebruikte als tijdens de voorgaande fasen. De peshmerga's boden deze keer echter zo'n verzet dat een zesde en zevende Anfal-fase nodig waren om de PUK ook uit deze laatste regio te verdrijven. De peshmerga's kenden ondertussen de werkwijze van het leger, en wisten goed dat ze op weg

¹⁵⁷ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁵⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁵⁹ Zie bijlage 6 voor een kaart van de Vijfde, Zesde en Zevende Anfal.

¹⁶⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁶¹ Naast de PUK verbleven er ook andere Koerdische partijen in Balisan, zij het in veel mindere mate: Socialistische Partij van Koerdistan, de Iraaks Communistische Partij en de KDP.

¹⁶² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

waren naar het noorden. Daarom begonnen ze voedsel en munitie te verzamelen en deze te verstoppert in de bergen. Honderden peshmerga's stelden zich op rond de dorpen Garawan, Malakan, Akoyan en Warta¹⁶³.

Op 15 mei 1988 vielen de eerste chemische bommen op het dorp Warta. Na deze dodelijke aanval bleef het een week rustig, maar op 23 mei bombardeerde de luchtmacht Balisan, Hiran en andere naburige valleien met chemicaliën. Daarna werden ze ook nog aangevallen met clusterbommen en volgden de grondtroepen net zoals in de vorige fasen. De burgers vluchtten in drie richtingen. De mensen die naar de Iraanse grens en naar de Mujamma'at van Hajiawa vluchtten, kregen hulp van de plaatselijke bevolking en konden daardoor ontkomen. Degenen die naar de bergen waren gevlucht kwamen dagen later hongerig en uitgeput aan in het dorp Julamerg dat werd gecontroleerd door de regering. Daar werden ze opgepakt door regeringstroepen die hen naar de militaire post van Spielk brachten. De meesten die hier terecht kwamen, werden met vrachtwagens naar het zuiden gebracht en nooit meer teruggezien¹⁶⁴.

Meer dan drie maanden lang duurden de gevechten onophoudelijk voort. Hoewel de regering al snel twintig dorpen van de vallei bezetten, speelde het moeilijke terrein het leger grote parten. Vooral de dorpen Opper- en Neder-Garawan waren moeilijk in te nemen. Maandenlang zouden er sporadische bombardementen plaatsvinden, maar nooit konden ze de dorpen helemaal met de grond gelijk maken. De Vijfde Anfal-fase was dus een zeer chaotische en onvoltooide operatie geweest voor het leger. De frustratie die hierdoor bij de legertop ontstond, is duidelijk weer te vinden in hun documenten omtrent deze fase. Vanuit de legertop werd er opgeroepen tot uitstel van de operatie. De voornaamste reden hiervoor was waarschijnlijk het onoverwinnelijke verzet van de PUK rond de *Korak*-berg. Een andere reden voor deze tijdelijke wapenstilstand -die tot in juli zou duren- was het bezoek van de PUK-leider Jalāl Tālabānī aan Washington. Waarschijnlijk vreesde de Iraakse regering dat Tālabānī de VS-functionarissen zou informeren over de Anfal-campagne. Het feit dat de PUK aan de kant van Iran stond, hielp Tālabānī echter niet om zijn verhaal te vertellen. De hoogste

¹⁶³ De peshmerga's hoefden zich deze keer geen zorgen te maken om de burgerbevolking, want de meesten waren hun huizen reeds een jaar eerder ontvlucht, toen hun dorpen werden aangevallen met gas.

¹⁶⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

VS-beambten weigerden de man te ontvangen¹⁶⁵.

Niet alleen het Iraakse leger had op dit moment problemen, ook de leiding van de peshmerga's zat met de handen in het haar, want op 17 juli had de Iraanse president Khomeini de Secretaris-Generaal van de VN Javier Perez de Cuellar gemeld dat zijn land bereid was Resolutie 598 van de Veiligheidsraad aan te nemen, waardoor de Iran-Irakoerlog zou eindigen. In oktober 1986 waren de PUK en Iran echter met elkaar overeengekomen dat geen van beide partijen een deal met Bagdad zou sluiten. De PUK was echter niet bij machte om iets tegen de Iraanse beslissing te doen. Op 26 juli besloten de peshmerga's dan ook om zich gedeeltelijk terug te trekken, nu ze niet meer op Iraanse steun zouden kunnen rekenen. Tijdens de evacuatie van het gebied begon het Iraakse leger met chemische aanvallen. Balisan, Malakan, Warta, Hiran en Smaqli werden gebombardeerd. De volgende ochtend werden ook clusterbommen gebruikt¹⁶⁶.

Op 1 augustus zetten de jash de laatste fase tegen de PUK in. Terwijl de bevolking aan het vluchten was voor het artilleriegeschut, riep het leger via luidsprekers af dat men zich moest overgeven. Na vijf dagen hadden heel wat mensen dit effectief gedaan. Weer werden ze verdeeld in groepen volgens hun leeftijd en geslacht. Al deze mensen werden naar het kamp Topzawa bij Kirkook gebracht¹⁶⁷.

Tijdens de weken die volgden, werden bijna onophoudelijk chemische aanvallen uitgevoerd, ook nadat Iran en Irak op 8 augustus hun oorlog officieel beëindigden. Met de hulp van jash konden toch vele peshmerga's en burgers vluchten naar Iran omdat het Iraakse leger er niet in slaagde de twee vluchtroutes te bezetten. Op 26 en 27 augustus bombardeerden de laatste peshmerga's hun hoofdkwartier in de Balisan-vallei. De hele zone viel op 28 augustus in handen van de regeringstroepen. Hiermee hield de PUK op te bestaan als gevechtsmacht¹⁶⁸.

¹⁶⁵ Men kan zich inderdaad afvragen in hoeverre de VS op dit moment weet had van de genocidale Anfal-campagne. Een telegram van het departement Defensie van 19 april 1988 toont duidelijk dat men wist dat duizenden Koerden uit hun huizen waren gezet en vervolgens naar concentratiekampen bij de Jordaanse en Saoedi-Arabische grens werden gebracht. Een telegram van 15 juni 1988 alludeert duidelijk op de Vijfde Anfal-fase. Het zegt dat er operaties werden uitgevoerd tegen Koerdische en Iraanse posities en dat Iran en de Koerden Irak ervan beschuldigt chemische wapens te gebruiken tijdens deze operaties. HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁶⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁶⁷ Dit was het legerkamp bij Kirkook dat als belangrijkste doorgangskamp voor de slachtoffers van de Anfal-campagne diende.

¹⁶⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

5.7. De Laatste Anfal (Anfal van Badinan): **25 augustus-6 september 1988**¹⁶⁹

Met het verslaan van de PUK kon de regering zich eindelijk concentreren op die andere grote Koerdische partij, de KDP. Men was dit al weken op voorhand aan het plannen. Op 7 augustus 1988 werd er in Kirkoek een vergadering gehouden waarop onder andere 'Alf Hassan al-Majid aanwezig was. Hij beval duidelijk dat er een einde moest gesteld worden aan alle daden van de peshmerga's. Tijdens bijkomende vergaderingen daarna werden de details van de operatie behandeld. Het Eerste en Vijfde Legerkorps, die ook in de voorgaande fasen de belangrijkste waren, zouden het merendeel van het werk op zich nemen. Het Eerste Legerkorps zou instaan voor de regio Balisan-Smaqli, waar er hier en daar nog verzet was, en het Vijfde voor Sheikhan en Zakho in de regio van *Badinan*. Men kon nu echter ook andere troepen inzetten die niet meer nodig waren in de oorlog met Iran. Doordat die oorlog gestopt was en doordat het einde in zicht was wat betreft de *peshmerga*-opstanden was het moreel zeer hoog bij de soldaten. Toch wist de legertop dat het zwaar kon worden. Het gebied waar de KDP zich schuilhield, bestond uit bergen, valleien, rivieren en andere obstakels. Weer een ideaal terrein dus om guerrillatactieken uit te voeren. Ook het feit dat de zone zo dicht tegen de Turkse grens lag, kon voor problemen zorgen. Het leger moest met de grootste voorzichtigheid te werk gaan, zodat haar acties geheim zouden blijven en ze mocht onder geen enkel beding de grens oversteken. Tenslotte kon de grootschaligheid van de operatie voor logistieke problemen zorgen. Om deze redenen nam de legertop het zekere voor het onzekere en zond 200 000 manschappen naar het gebied. De laatste Anfal-fase zou beginnen op 25 augustus¹⁷⁰.

De dagen voor de aanvang van de laatste fase, kon men al duidelijke tekenen zien van wat er zou komen. Een immens groot aantal grondtroepen werd opgesteld en het gebied werd reeds bestookt met bombardementen. Hierdoor waren er sommige families die al vluchtten naar de Turkse grens. Andere mensen besloten echter te blijven. Zij dachten dat de acties niet zouden verschillen met die van de voorbije jaren¹⁷¹. Het is wel opmerkelijk dat de KDP-top, die op dat moment in Iran zat, niet kon anticiperen op de

¹⁶⁹ Zie bijlage 7 voor een kaart van de Laatste Anfal.

¹⁷⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁷¹ De gebieden in het noorden, aan de Turkse grens waren niet alleen gewoon geraakt aan vernietigingsacties vanwege de Iraakse regering, maar ook aan bombardementen vanwege de Turkse overheid die jacht maakten op de Turkse Kurdistan Arbeiderspartij (PKK).

Iraakse dreiging. Zij moeten geweten hebben wat er met de PUK-peshmerga's en de burgers in het zuiden van de noordelijke regio was gebeurd. Door deze slechte voorbereiding zouden de KDP-peshmerga's niet lang kunnen standhouden. Dit lag echter ook aan het extensief gebruik van chemische wapens tijdens deze fase, waar de peshmerga's niets tegen konden beginnen. Tegen het einde van de laatste Anfal-fase zouden zo'n 49 dorpen zijn bestookt met gas¹⁷².

Het eerste gas kwam reeds op de avond van 24 augustus neer op het dorp Zewa Shkan. Op 25 augustus zouden verschillende dorpen bijna tegelijkertijd door verschillende vliegtuigen gebombardeerd worden met gas. Meestal werd er maar op één dorp of *peshmerga*-basis gericht, maar soms werd een hele reeks van dorpen in een snelle opeenvolging door hetzelfde vliegtuig geraakt. Het doel daarvan was niet zozeer het doden van zoveel mogelijk mensen, maar wel het verspreiden van een massale angst. Er stierven niet veel mensen als direct gevolg van de gasaanvallen. De weken erna echter stierven honderden mensen, vooral kinderen door de neveneffecten van de blootstelling aan gas, de gevolgen van honger, koude en ontbering en de ondervoeding en ziekten die men te verduren kreeg in de vluchtelingenkampen. De interviews van de weinige internationale journalisten die tot in de Turkse vluchtelingenkampen waren geraakt, vertelden allemaal hetzelfde¹⁷³.

De meeste dorpen werden op 25 augustus bestookt met gasaanvallen. Eerst roken de inwoners een geur van appels, zoetigheid en bitterheid. De ogen, mond en huid raakten geïrriteerd, en het was moeilijk om te ademen. Na zich verstopt te hebben in hun schuilplaatsen probeerden de meeste mensen zo snel als mogelijk weg te vluchten. Reeds op dezelfde dag of op de morgen erna kwamen de grondtroepen en de jash om de dorpen te plunderen, plat te branden en met de grond gelijk te maken¹⁷⁴. Ondertussen werden de vluchtelingen die in de richting van de Turkse grens trokken, gehinderd door het Iraakse leger dat de grens probeerde af te sluiten. Velen waren te laat bij de grens en werden opgepakt waarna ze verdwenen¹⁷⁵.

Al snel kon aan de kant van het Iraakse leger van een succes gesproken worden. Naast de gewone burgers waren ook de KDP-peshmerga's zo van slag dat velen onder hen hun posten verlieten en naar hun familie gingen om hen te redden. Ook de leider van de KDP Mustafâ Bârzanî zag dat

¹⁷² HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁷³ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁷⁴ Jash worden in het *Kurmanji* - de taal die men in het noordelijk gebied van Het Koerdische gebied spreekt - *chatta* genoemd. *Chatta* betekent bandieten.

¹⁷⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

er geen weerstand kon geboden worden tegen de chemicaliën en spoorde zijn troepen aan zich over te geven om zoveel mogelijk burgers te sparen. Enkel hier en daar werd er minimaal verzet geboden door enkele peshmerga's, maar deze kleine acties konden de opmars van het leger niet tegenhouden¹⁷⁶.

Op 28 augustus bezetten de grondtroepen de hele streek van *Badinan*. De week daarna restte het leger enkel nog wat standvastige peshmerga's richting Iran en Turkije te verdrijven. Op 6 september werd de laatste strategische heuveltop bezet en kon men vanuit militair standpunt zeggen dat de laatste Anfal-fase afgerond was.

Ondertussen waren tienduizenden vluchtelingen naar Turkije getrokken en verbleven ze daar in snel opgezette, primitieve vluchtelingenkampen. Sommigen konden zich, ondanks het gebrek aan voedsel en water, verbergen in de bergen tot de amnestie op 6 september. Anderen hadden minder geluk en moesten zich overgeven na een korte vlucht in de bergen of nadat ze in hun huizen werden opgepakt. Zoals tijdens de vorige Anfal-fasen werden zij met legervrachtwagens naar verschillende tijdelijke verzamelcentra gebracht.

Tijdens deze periode zouden de meeste vrouwen echter niet verdwijnen. Ze werden wel opgepakt en vastgezet in centra, maar daaruit zouden ze niet naar onbekende plaatsen gebracht worden. Waarschijnlijk was dit, als men de logica van de vorige fasen volgt, omdat de KDP-peshmerga's geheel verslagen waren en geen weerstand hadden geboden.

De mannen zouden echter verre van een voorkeursbehandeling genieten. Elke man werd als een saboteur gezien, ook de ongewapende burgers. Terwijl de meeste gevangengenomen Koerden naar het fort van Dahuk gebracht werden, werden de mannen van het dorp Koreme ter plaatse geliquideerd. De reden hiervoor is onduidelijk, maar het kan zijn dat de mannen zo hard aangepakt werden omdat het dorp eens loyaal aan de Iraakse overheid was geweest, maar zich bij de volkstelling van oktober 1987 bedacht had¹⁷⁷. De andere mannen, vrouwen, kinderen en ouderen die opgepakt waren, werden zoals gezegd bijna allemaal naar het fort van Dahuk gebracht. Daar verbleven de meesten tussen de twee en vijf dagen, de ouderen verbleven er echter enkele weken. Zoals in het verzamelcentrum van Topzawa werden de mannen en vrouwen van elkaar gescheiden. De mannen werden voor de ogen van hun vrouwen en kinderen met stenen en houten stokken geslagen,

¹⁷⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁷⁷ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

soms tot de dood toe.

Elke dag kwamen er honderden nieuwe gevangenen bij waardoor duizenden mensen op elkaar gepakt zaten in veel te kleine, onhygiënische ruimten. Water en brood werd slecht sporadisch gegeven, waardoor tientallen mensen per dag stierven door honger en ontbering. De lokale bevolking toonde zijn medeleven wel door in het geheim voedsel bij het kamp achter te laten. Na enkele dagen vertrokken de vrouwen weer naar een nieuwe bestemming. Hun volgende verblijfplaats was een gevangenis in de kleine stad Salamiyah. Nadat de vrouwen vertrokken waren, zagen de ouderlingen dat nu ook de mannen werden weggevoerd. Niemand van hen werd ooit teruggezien. De vrouwen daarentegen leefden in het nieuwe kamp onder betere omstandigheden. Ze kregen eten en konden hun kleren wassen. Toch was hun toestand nog altijd slecht: ze kregen nooit de reden te horen waarom ze gevangen zaten, ze moesten zonder dekens op de grond slapen en er waren geen medicijnen voor handen¹⁷⁸.

Hoofdstuk 6: de afloop van de Anfal-campagne

6.1. Amnestie

Goed nieuws kwam op 6 september toen de Nationale Commandoraad op de nationale radio aankondigde dat er een algemene amnestie was voor de Iraakse Koerden in binnen- en buitenland¹⁷⁹. Deze amnestie gold dus voor de vluchtelingen in Turkije en Iran en voor de mensen die gevangen zaten in de detentiecentra van de Anfal. Enkel Jalāl Tālabānī zou niet van deze amnestie genieten omdat hij volgens de Iraakse regering herhaaldelijk de wetten had overtreden. De beslissing om tot amnestie over te gaan, kwam er op basis van het rapport van het Vijfde Legerkorps over de Laatste Anfal-fase. Volgens de Iraakse regering maakte dit verslag duidelijk dat de peshmerga's geheel verslagen waren en dat er daarom amnestie verleend kon worden. Wanneer de Koerden zich na de amnestie terug in Irak bevonden, was het voor de Iraakse regering ook gemakkelijker om hen te controleren. De Iraakse autoriteiten vonden dat het in hun nadeel was wanneer hun Koerdische burgers in het buitenland zouden blijven. Daar zou-

¹⁷⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1993, geraadpleegd op 9/05/2009.

¹⁷⁹ Deze amnestieverklaring vormde decreet nr. 736 van de Revolutionaire Commandoraad. CIGERLI 1998, 71.

den ze zich immers gemakkelijker kunnen herenigen en de internationale gemeenschap kunnen contacteren¹⁸⁰.

De periode waarin de vluchtelingen konden terugkeren, verstreek reeds om 18.00 op 9 oktober '88. Degenen die zich daarna nog overgaven aan de overheid werden gevangengenomen en overhandigd aan de Commandoraad van het Noordelijk Bureau van de Baath¹⁸¹. Op 30 november 1988 werd er echter nog een amnestie uitgeroepen. Deze was specifiek bedoeld voor de peshmerga's, zij die in de ogen van de overheid normaal gezien een gevaar vormden voor de Iraakse staat¹⁸². Ook op 28 februari 1989 werd er nog een amnestie uitgevaardigd. Deze keer was ze gericht op iedereen die zich in het buitenland bevond. Dikwijls stuurden de Iraakse autoriteiten vooraanstaande Koerden naar de mensen die zich nog steeds in de buitenlandse vluchtelingenkampen bevonden. Zij zorgden ervoor dat deze mensen sneller overtuigd werden om terug te keren. Het feit dat men in de vluchtelingenkampen in erbarmelijke omstandigheden moest leven, was een andere reden waarom velen effectief terugkeerden naar Irak¹⁸³.

Deze gratie betekende echter niet dat de Koerden nu met rust gelaten werden. Een reeks van decreten moest de vrijheid van de teruggekeerde Koerden beperken¹⁸⁴. Op 7 september reeds werd al-Majid door het presidentiële kabinet aangesteld om de terugkeer van de vluchtelingen uit Turkije in goede banen te leiden. Deze terugkeer mocht slechts gebeuren langs twee daarvoor aangewezen plaatsen¹⁸⁵. Er werd ook onmiddellijk een nieuw orgaan in het leven geroepen om de vluchtelingen over verschillende kampen te verdelen, het Comité voor het Ontvangst van de Teruggekeerden. Dit comité stond als vanzelfsprekend onder de controle van de Baath-partij¹⁸⁶.

Andere beperkende maatregelen werden op 8 september bekendgemaakt. Koerden die op één of andere manier het Iraakse leger gediend hadden, werden na de amnestie niet meer opgenomen als vrijwilligers. Daarnaast had de overheid schrik voor een hergroepering van peshmerga's bij de teruggekeerden. Al-Majid vond het om die reden nodig dat de burgerrechten

¹⁸⁰ CIGERLI 1998, 74.

¹⁸¹ Wat er met deze gevangenen gebeurde, kan niet worden afgeleid uit de inbeslaggenomen documenten.

¹⁸² CIGERLI 1998, 71.

¹⁸³ CIGERLI 1998, 73.

¹⁸⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 200.

¹⁸⁵ Eén ervan was de *Ibrahim Khalil* internationale brug bij Zakho, de andere plaats moest "met gepaste snelheid bepaald worden door het Eerste Legerkorps". HRW, 1995, 201.

¹⁸⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 201.

van diegenen die amnestie gekregen hadden, beperkt werden en dat hun doen en laten sterk gecontroleerd werden. Deze mensen mochten niet zeten in de hoogste bestuursorganen van het land, daarnaast was het voor hen tot twee jaar na hun terugkeer verboden om een handelszaak op te zetten en tenslotte werden er spionnen naar de Koerden gestuurd om hen te controleren en hun intenties te weten te komen¹⁸⁷. Ook werd besloten dat de Iraakse nationaliteit van degenen die Irak verraden hadden of in het buitenland gebleven waren, ontnomen werd¹⁸⁸.

6.2. Mujamma'at

Eens teruggekeerd of vrijgelaten, werden de Koerdische burgers naar wooncomplexen of Mujamma'at gebracht. De teruggekeerde vluchtelingen kregen door het Comité voor de Ontvangst van de Teruggekeerden een lapje grond in een kamp toegewezen¹⁸⁹.

De gevangenen van de kampen van Topzawa, Dibs en Nugra Salman werden voornamelijk naar twee grote wooncomplexen in Soeleimania en Arbat gebracht. Met honderden tegelijkertijd werden de mensen in bussen of vrachtwagens weggebracht. Onderweg werden ze goed behandeld door de autoriteiten. Men werd gewassen, kreeg volwaardige maaltijden en medicijnen. Het was duidelijk dat de overheid een ander masker opzette om op die manier mogelijke opstanden voor te zijn. Pas in november waren alle gevangenen overgeplaatst naar de Mujamma'at. Daar aangekomen werden ze geregistreerd en kort ondervraagd over hun familiale omstandigheden. Ook diende men een verklaring te ondertekenen waarop stond dat het verboden was zich buiten het kamp te begeven. Wanneer men dit toch deed, riskeerde men de doodstraf¹⁹⁰.

In het totaal zouden de mensen naargelang hun geboorteplaats verdeeld worden over meer dan twaalf kampen. In de complexen van Benaslawa en Daratou werden de inwoners van de vallei van de Lage Zab ondergebracht. De mensen van zuidelijk Germian werden voornamelijk in het kamp van Sumoud geplaatst en de inwoners van noordelijk Germian kwamen in het kamp van Shoresh terecht. Deze twee laatste kampen bestonden reeds in 1987 om de ontheemde mensen van de streek van Germian en Arbil on-

¹⁸⁷ Decreet nr. 736 van 8 september 1988. CIGERLI 1998, 72.

¹⁸⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 202.

¹⁸⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 201.

¹⁹⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 204.

der te brengen. Na de amnestieverklaring werden de kampen gigantisch uitgebreid om de Anfal-overlevenden of *Anfalakan* te huisvesten. Volgens Koerdische bronnen zou Sumoud in 1992 zo'n 50 000 inwoners kennen, waarvan 85% *Anfalakan* waren¹⁹¹. Shoresh telde dan al 60 000 mensen¹⁹². De mensen afkomstig van de *Badinan*-vlakte en degenen die terugkwamen van Turkije tenslotte werden verplaatst naar het immense kamp van Baharka-Jezhnikan in de dorre, kale vlakte ten noorden van Arbil. Zij zouden het het ergst te verduren krijgen¹⁹³.

Hoewel de Iraakse autoriteiten de nieuwe woonplaatsen van de Koerden 'moderne wooncomplexen' noemden, was het enige wat men kreeg een stukje grond met hooguit een betonnen ondergrond. Zelfstandig moest men er een onderkomen zien op te bouwen. Hoe kon men echter een huis bouwen wanneer men geen familie meer had om te helpen, geen geld, geen materiaal en geen toestemming om buiten het kamp hulp en bouwonderdelen te gaan halen? Toch verschenen er geleidelijk aan rudimentaire steden met zeer eenvoudige huisjes, elektriciteit en stromend water. De kampen bleven wel gecontroleerd door de politie en het leger en niemand kon uit het kamp tenzij met een officiële pas¹⁹⁴. Het overleven was dus, ook in deze betere omstandigheden uiterst moeilijk. De meeste families hadden immers hun mannelijke broodwinners verloren en er werden geen compensaties verleend voor de vernietigde mensenlevens, eigendommen en huizen. Voedsel kon men enkel verkrijgen wanneer men in het bezit was van een rantsoenkaart. Het wel of niet verkrijgen van die kaart hing af van de volkstelling van 1987. Daarnaast werd het voor de *Anfalakan* onmogelijk gemaakt om in het bezit te komen van nieuwe identiteitspapieren. Hierdoor was het voor deze mensen uitgesloten om in de publieke sector aan de slag te gaan en kregen ze geen toegang tot medische diensten, overheidsdiensten en onderwijs¹⁹⁵.

De mensen die zich in Baharka-Jezhnikan bevonden, werden nog harder dan in de andere kampen op de proef gesteld. Overdag kon het snikheet zijn, terwijl het 's nacht barkoud was. Hiervoor kregen ze geen bescherming van de wachters. Ook voedsel, water en bouwmaterialen werd niet gegeven. Toch overleefden de meeste mensen omdat men hulp kreeg van vrijwilligers uit de nabijgelegen stad Arbil. Zij gaven hen voedsel, water en

¹⁹¹ *Anfalakan* is het woord dat de Koerden gebruiken om mensen aan te duiden die de Anfal meegemaakt en overleefd hebben.

¹⁹² HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 206.

¹⁹³ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 207.

¹⁹⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 206.

¹⁹⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 207.

dekens. In het begin riskeerden de vrijwilligers hier hun leven voor omdat ze beschoten werden door de kampwachters. Daarna knepen deze laatsten echter een oogje dicht omdat ze epidemieën vreesden in het kamp. Ondanks het eerste zeer zware jaar ontstond er ook in dit kampencomplex iets wat bijna voor een stad kon doorgaan. In de zomer van 1990 waren de inwoners vrij om het kamp definitief te verlaten. Ze konden echter niet terugkeren naar hun dorpen, omdat die er niet meer waren. Toch besloten velen te vertrekken om in kleinere kampen dichterbij hun oorspronkelijke woonplaats te gaan wonen. Degenen die bleven, kregen eindelijk elektriciteit, water en scholen van de overheid¹⁹⁶.

6.3. Verdere acties tegen de Koerden

Hoewel er op 6 september 1988 amnestie was gegeven en hoewel de echte militaire Anfal-fasen beëindigd waren, werden er vanwege de Iraakse overheid nog tot in 1989 verdere acties ondernomen. Het Comité voor de Ontvangst van de Teruggekeerden bleef tot in februari 1989 bestaan. Massamoorden op de Koerden werden uitgevoerd tot in augustus van 1989 en tot diezelfde tijd beval Saddam Hoessein het vernietigen van dorpen en steden en het deporteren van de bewoners ervan. Op één jaar tijd was de regering aan de hand van deze methoden erin geslaagd om tweederde van Koerdisch Irak te ontvolken. Tienduizenden mensen werden gedeporteerd naar een ander deel van Irak¹⁹⁷. Uiteindelijk zouden gedurende de hele periode van de Anfal volgens de ngo Human Rights Watch ongeveer 4000 dorpen vernietigd zijn en tussen de 50 000 en de 100 000 doden gevallen zijn. De Koerden zelf beweren dat er 182 000 doden zijn gevallen. Dit is echter een getal dat afgeleid is van het vermeende gemiddelde van het aantal dorpsbewoners. Het heeft geen relatie met het aantal verdwijningen of moorden. Toch heeft dit getal een mythische status gekregen bij de Koerden¹⁹⁸. In juni 1989 hadden de bewoners van de stad Qala Dizah bevel gekregen om

¹⁹⁶ Tijdens de Koerdische opstand in 1991 vernietigden de inwoners van het kamp de controleposten. Na het neerslaan van de rebellie namen de ordediensten het kamp weer in handen en verplichtten de inwoners naar Iran te vertrekken. Daar werden ze weer dakloos en gingen ze weer een onzekere toekomst tegemoet. HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 209.

¹⁹⁷ YILDIZ 2007, 30.

¹⁹⁸ HILTERMANN 2007, 134.

de stad te verlaten en naar de zuidelijke woestijn nabij Basra te verhuizen¹⁹⁹. Nadat de bewoners vertrokken waren, vernietigde het Iraakse leger de hele stad. Ook andere steden en dorpen deelden ditzelfde lot²⁰⁰. De redenen om verder te gaan met het vernietigen van gemeenten waren tweërlei. Aan de ene kant gebruikten de autoriteiten economische argumenten, aan de andere kant waren de vernietigingen volgens hen een antwoord op de blijvende aanvallen van peshmerga's²⁰¹. De methoden die het leger gebruikte om de gemeenten te verwoesten, waren dezelfde als in de Anfal-fasen van het jaar daarvoor. Met dynamiet werden de gebouwen eerst opgeblazen om daarna door middel van tanks met de grond gelijk gemaakt te worden²⁰². Ondertussen had de regering wel 22 nieuwe steden – zoals de overheid de wooncomplexen noemde – gecreëerd waar de inwoners van de verdwenen dorpen en steden in moesten leven²⁰³. Ook de vluchtelingen die na de amnestie waren teruggekeerd werden, zoals de inwoners van Qala Dizah naar de woestijn bij Basra gedeporteerd. Dit echter pas nadat ze gevangen hadden gezeten en gemarteld waren geweest. Velen zouden hun nieuwe woonplaats zelfs nooit bereiken, omdat ze gestorven waren na de wrede foltering²⁰⁴. Ondertussen bleef er een voedselblokkade bestaan en werden de vernietigde dorpen niet heropgebouwd. Landbouwactiviteiten mochten enkel worden uitgevoerd door Koerden die volledig vertrouwd werden door de autoriteiten en die zich bereid vonden om tegelijkertijd als spion te werken²⁰⁵. Zoals reeds gezegd ging ook het executeren verder. De bevelen daartoe kwamen van al-Majid, de militaire tribunalen of van Saddam Hoessein in hoogst eigen persoon. Voor de autoriteiten waren er verschillende redenen om verder te moorden. Vermeende peshmerga's en Koerden die zich in de Verboden Zones bevonden, werden doodgeschoten. Maar ook mensen die reeds voor 6 september 1988 waren opgepakt, werden nog vermoord²⁰⁶. Niet alleen het Iraakse leger was nog steeds actief in het Koerdische gebied. Het is bekend dat vlak na de amnestieverklaring er ook peshmerga's

¹⁹⁹ De specifieke reden om deze stad met de grond gelijk te maken, was dat het het enige bevolkingscentrum was dat zo dicht bij de Iraanse grens lag. Ook hadden de peshmerga's van de PUK nabij Qala Dizah hun belangrijkste hergroeperingspunt geïnstalleerd. HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 223.

²⁰⁰ Onder andere Ranya, *Tarawa*, *Twisorah*, *Dukan*, *Chawan* en *Halabja*. HEIRMAN 1991, 27.

²⁰¹ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 217.

²⁰² GALBRAITH 2006, 78.

²⁰³ MC DOWALL 1996, 360.

²⁰⁴ CIGERLI 1998, 72.

²⁰⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 216.

²⁰⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 218.

waren die zich terug in de strijd worpen. Deze kleine groepen reorganiseerden zich en voerden symbolische aanvallen uit tegen Iraakse posities. Na hun grote nederlaag tijdens de Anfalcampagne begrepen de peshmerga's dat ze moesten overgaan tot een andere manier van guerrilla. In plaats van in kleine groepen op het Koerdische platteland te opereren, moest men vanaf nu de tactiek van stadsguerrilla gaan hanteren. Ondertussen werd ook de structuur van de Koerdische partijen KDP en PUK zelf gewijzigd²⁰⁷. De Koerdische burgers in de Mujamma'at wilden in deze periode op zoek gaan naar hun verdwenen familieleden. Aangezien ze echter vastzaten, waren ze aangewezen op de informatie die ze kregen van de autoriteiten. Steeds werden ze afgewezen en doorgestuurd naar hogere instanties. Hun zoektocht begon bij de kampwachters, en ging vervolgens –indien ze het kamp mochten verlaten– naar de grotere Koerdische steden waar ze gingen aankloppen bij de politie en ambtenaren. Sommigen konden tot in de hoofdstad Bagdad geraken, maar ook dat was geen garantie op een bevredigend antwoord. Altijd kregen ze te horen dat men geen informatie had of dat ze zich geen zorgen moesten maken omdat hun familieleden onderweg waren. Op 20 september '90, reeds twee jaar na de verdwijningen, kregen de ambtenaren de opdracht om hun gebruikelijke antwoord te veranderen en te zeggen dat de verdwenen mensen opgepakt waren in de triomfante lijke Anfal-operatie en dat ze gevangen bleven²⁰⁸.

Wat was nu het effectieve einde van de Anfal-campagne? Deze vraag heeft meerdere antwoorden. Met de overwinning op de KDP in augustus 1988 en de aankondiging van amnestie op 6 september kan, in strikt militaire zin worden gezegd dat er toen een einde kwam aan de Anfal. Het Iraakse publiek zal zeggen dat het echte einde op 1 oktober 1988 was omdat er toen overwinningssceremonieën werden gehouden door de Baath. Ook maanden daarna echter werden de logica en systematiek van de Anfal-campagne aangehouden. Pas in de lente van 1989 was het Iraakse regime van mening dat het de doelen van de Anfal had bereikt. Om deze reden kon 'Alī Hassan al-Majīd op 23 april aftreden als bevelhebber van de Noordelijke Regio²⁰⁹. Ook het feit dat Saddam Hoessein in december 1989 besloot het Noordelijke Bureau van de Revolutionaire Commandoraad op te heffen, geeft aan dat het Koerdische probleem helemaal was opgelost in de ogen van de overheid²¹⁰.

²⁰⁷ BAMARNI 2000, 159.

²⁰⁸ RANDAL 1998, 237.

²⁰⁹ Decreet nr. 271 van de Revolutionaire Commandoraad.

²¹⁰ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 223.

6.4. Vluchtelingen

Om de wreedheden van de Iraakse regering te ontvluchten, staken vele Koerden de dichtstbijzijnde grens over. In totaal zouden er tijdens de Anfal zo'n 100 000 Koerden naar Iran vluchten en 80 000 naar Turkije²¹¹.

Iran kende het Koerdische vluchtelingenfenomeen al sinds de jaren zeventig. In 1975 vluchtten zo'n 50 000 Koerden naar Iran omwille van de Iraaks-Koerdische gevechten. In de jaren daarop zouden nog eens evenveel Koerden de grens met Iran oversteken omdat Irak jacht maakte op Faili Koerden²¹². Ook in 1987, toen al-Majfd zijn repressieve maatregelen begon in te planten, namen 50 000 Koerden hun toevlucht tot Iran. De 100 000 vluchtelingen van het Anfal-jaar brachten het totaal op 250 000²¹³. De vluchtelingen in Iran werden ondergebracht in twee grote kampen in Karaj en Jahrun en in één kleiner kamp in Khurram Abad. De levensomstandigheden daar waren zeer moeilijk. Er waren onvoldoende voedsel- en gezondheidsvoorzieningen en men mocht slechts op aangeduide tijdstippen het kamp verlaten. Iran was daarnaast zeer weigerachtig om buitenlandse hulpverleners toe te laten in de kampen²¹⁴.

De meeste internationale aandacht ging echter naar de vluchtelingen die in Turkije zaten. In het begin weigerde Turkije de toegang aan alle Koerdische vluchtelingen, omdat het vreesde dat de nationale gevoelens van de eigen Koerden aangewakkerd zouden worden. De schrik voor Iraakse aanvallen was echter zo groot bij de Koerdische vluchtelingen dat ze zich niet lieten wegsturen door de Turkse dreigementen. De Eerste Minister, Turgut Özal had daarnaast ook goeie redenen om de vluchtelingen op te vangen. Hij wilde namelijk een goede indruk maken op de internationale gemeenschap, want Turkije wilde zich bij de Europese Gemeenschap aansluiten. Op de duur liet men daarom de vluchtelingen de grens oversteken, maar een echt vluchtelingenstatus kregen ze niet. Ze werden naar de tentenkampen van Yüksekova, Mus, Diyarbakir en Mardin gebracht.

Turkije ontkende dat er chemische wapens tegen de Iraakse Koerden waren gebruikt. Het land wilde Irak immers niet al te hard tegen zich in het har-

²¹¹ Zekerheid over de cijfers is er niet. Mc Dowall zegt dat er zo'n 60 000 Koerden naar Turkije vluchtten en dat men niet exact weet hoeveel vluchtelingen er naar Iran trokken. MC DOWALL 1992, 111.

²¹² Deze Koerden waren sjiieten en werden tijdens de zeventiger jaren verdreven omdat ze volgens de Iraakse autoriteiten 'niet Irakees genoeg' waren. MC DOWALL 1992, 110.

²¹³ MC DOWALL 1996, 360.

²¹⁴ MC DOWALL 1992, 111.

nas jagen. Irak en Turkije waren bondgenoten van elkaar en Turkije hoopte een graantje mee te pikken van het programma dat Irak na zijn oorlog moest heropbouwen. Ook probeerde Turkije buitenlandse waarnemers te weren om te voorkomen dat de hele waarheid werd onthuld. Wanneer de internationale aandacht afnam, begon Turkije maatregelen te treffen om het aantal vluchtelingen te reduceren. Zo zette Turkije de Koerden onder druk om terug naar Irak te keren toen de amnestie werd aangekondigd. Duizenden deden dit en werden nooit meer gezien. Daarnaast werden zo'n 20 000 Koerden tegen hun wil naar Iran gebracht waar ze in inadequate tentenkampen nabij Khoi, Urumiya en Ushnaviya werden gesetteld²¹⁵. Degenen die in Turkije waren achtergebleven werden naar primitieve woningen in Diyarbakir en Mus of naar een tentendorp in Mardin gestuurd. Er werden strikte voorwaarden opgelegd aan de bewoners²¹⁶.

Het leven in de kampen was hard. Het is bekend dat in de kampen in Turkije vele mensen stierven door koude, voedsel- en hygiënetekorten en epidemieën²¹⁷. In juni 1989 en januari 1990 vonden er twee grote voedselvergiftingen plaats. Volgens Mc Dowall is het duidelijk dat het doelbewuste vergiftigen waren die uitgingen van de Iraakse regering om de Koerden te doen terugkeren. Toch deden maar zeer weinigen dit omdat de meeste mensen de moeilijke omstandigheden van de vluchtelingenkampen verkozen boven de terreur in Irak²¹⁸.

Vele Koerden bleven tot ver in de jaren negentig in de buitenlandse kampen leven. In 1991 zouden ze vergezeld worden door Koerden die na de opstand waren gevlucht. De jaren daarop zouden velen wel terugkeren naar Irak, omdat de Iraakse troepen uit het grootste deel van Koerdistan waren getrokken en er meer stabiliteit heerste²¹⁹.

6.5. Internationale aandacht

Wat men allerm minst kan zeggen, is dat de internationale gemeenschap veel aandacht schonk aan de situatie van de Koerden in Noord-Irak. Al jaren voor de Anfal-campagne lieten de Iraakse Koerden weten dat hun regering chemische wapens tegen hen gebruikte. Slechts enkele landen - de Scandinavische, Australië en Canada en om minder pacifistische redenen ook

²¹⁵ MC DOWALL 1996, 361.

²¹⁶ MC DOWALL 1991, 28.

²¹⁷ VAN BEECK 1997, 91.

²¹⁸ CIGERLI 1998, 222.

²¹⁹ Online encyclopedie of mass violence 3/02/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

Israël en Iran – hadden Irak daarvoor al veroordeeld²²⁰. Bij de internationale gemeenschap heerste er lange tijd een oorverdovende stilte, ook nadat reeds in de eerste week van de chemische aanvallen in 1988 de PUK persberichten hierover de wereld instuurde én nadat slachtoffers van de gasaanvallen naar Europa gingen om daar behandeld te worden²²¹. De belangrijkste redenen voor deze stilte waren het feit dat men Irak te vriend moest houden, omdat dit land een buffer vormde voor het islamitische Iran en het feit dat er een bloeiende handel in wapens bestond tussen verschillende Westerse landen en Irak, en dat men die relatie niet zomaar wilde opgeven²²².

Na de gebeurtenissen in Halabja was er even een opstoot van internationale persbelangstelling. Kranten van over heel de wereld drukten hun grote bezorgdheid uit. De beelden van de vergaste Koerden brachten echter geen verandering in de Westerse relaties met Irak. Al snel werden de berichten over de gasaanval door ander nieuws vervangen²²³. Vooraanstaande Koerden probeerden nochtans met de weinige middelen die ze hadden de Westerse media te informeren. Scepticisme en strategische redenen zorgden ervoor dat dit contact slechts moeizaam op gang kwam. Het Westen stond weigerachtig tegenover het ontvangen van Koerdische leiders om de strategisch belangrijke landen Irak en Turkije niet voor de borst te stoten. In juni 1988 sloeg PUK-leider Jalāl Tālabānī er toch in zelf naar Londen en Washington te reizen om de aandacht van de Westerse leiders te trekken. Hij zou een ontmoeting krijgen met de minister van Buitenlandse Zaken van de VS Shultz, maar op het moment dat hij in Washington was, was ook de Turkse President Kenan Evren daar. Hij was behoorlijk kwaad toen hij te weten kwam dat er een ontmoeting tussen de VS en Tālabānī op het plan stond. Hij vreesde dat hierdoor ook de Turkse Koerden internationale aandacht zouden beginnen trekken. Toen de Irakese minister van Buitenlandse Zaken Tāriq Azīz van de ontmoeting hoorde, annuleerde hij prompt zijn bezoek aan de V.S.²²⁴.

Ook in juni, toen het duidelijk werd dat Iran de oorlog met Irak zou verliezen, drong Groot-Brittannië erop aan dat er in de toekomst een automatisch onafhankelijk onderzoek zou plaatsvinden van zodra een land beschuldigd werd van het gebruik van chemische wapens. Dit was een waarschuwing voor Irak. Nu de oorlog gedaan was, moest men stoppen met de gasaanval-

²²⁰ BULLOCH, MORRIS 1992, 145.

²²¹ MC DOWALL 1996, 361.

²²² POWER 2002, 173.

²²³ POWER 2002, 195.

²²⁴ POWER 2002, 199.

len. Deze verklaring werd vastgelegd op 26 augustus als Resolutie 620 van de Veiligheidsraad van de VN²²⁵. Pas nadat de oorlog tussen Iran en Irak gedaan was, begon men dus echt te spreken.

De Arabische staten steunden Irak als reactie tegen de Westerse landen die volgens hen een pro-zionistische en anti-Arabische propaganda voerden. De Sovjetlanden negeerden de gebeurtenissen in Irak helemaal. West-Europa en de VS daarentegen reageerden wel, al was het niet met groot enthousiasme. Er verschenen meer en meer persverslagen over de Koerdische situatie in Noord-Irak dat het onmogelijk was voor de Westerse regeringen om zich te blijven hullen in onwetendheid.

Het eerste Westerse geluid dat men hoorde, kwam van de Minister van Buitenlandse Zaken van de VS George Shultz. Op 8 september noemde hij het gebruik van chemische wapens “ongerechtvaardigd en verwerpelijk²²⁶.” Twee medewerkers van het Ministerie van Buitenlandse Zaken van de VS, Peter Galbraith en Christopher Van Hollen sloegen er, ondanks alle hindernissen, op 10 september 1988 in enkele vluchtelingenkampen in Turkije te bezoeken²²⁷. Gedurende vier dagen interviewden ze honderden getuigen. Het rapport daarover – ‘*Chemical weapons use in Kurdistan: Iraq’s final offensive*’ – zou de wereld duidelijk maken dat Irak weer chemicaliën tegen zijn Koerden had gebruikt²²⁸. Reeds voor zijn bezoek aan de kampen had Galbraith een wetsvoorstel geschreven om Irak zware sancties op te leggen²²⁹. Deze ‘*Prevention of Genocide Act of 1988*’ riep op tot het boycotten van de Iraakse economie en het steunen van de Koerdische vluchtelingen²³⁰. De Amerikaanse Senaat steunde het en wou overgaan tot het straffen van Irak. Tegenkanting van het Witte Huis zorgde er echter voor dat er niets werd ondernomen tegen Irak. De winstgevende handelsrelatie met Irak was te belangrijk om op te geven in naam van geschonden mensenrechten²³¹.

Om te voorkomen dat men hem verweet niets te doen, riep president Reagan in een speech gericht aan de Algemene Vergadering van de VN in september ‘88 op om een internationale conferentie over het verbod op

²²⁵ MC DOWALL 1996, 362.

²²⁶ YILDIZ 2007, 31.

²²⁷ Galbraith bezocht reeds in 1984 en 1987 Het Koerdische gebied. In 1987 zag hij al duidelijke tekenen van al-Majids acties tegen de Koerden. POWER 2002, 183.

²²⁸ HILTERMANN 2007, 211.

²²⁹ GALBRAITH 2006, 42.

²³⁰ GALBRAITH, VAN HOLLEN 1988, 45.

²³¹ LANDO 2007, 97.

chemische wapens te houden. Deze conferentie werd in januari 1989 in de hoofdstad van Frankrijk gehouden, het land dat miljarden dollars rijker was geworden door zijn meest gesofisticeerde wapens aan Irak te verkopen²³². De conferentie leidde tot niets. Koerden waren niet toegelaten op het congres en in Irak en Turkije mochten onderzoekers van de VN geen Koerdische getuigen ondervragen. Hierdoor kon Resolutie 620 niet worden toegepast. Daarnaast verklaarden verschillende juristen dat het Protocol van Genève van 1925 tegen het gebruik van chemische wapens enkel gericht was tegen landen die andere landen aanvielen²³³. Dit protocol kon theoretisch gezien dus niet worden toegepast op de Koerdische kwestie. Op 11 januari 1989 concludeerden de deelnemende landen dat chemische wapens illegaal waren en dat er alles aan gedaan moest worden om het gebruik ervan tegen te gaan. Dit was dus niet meer dan een herhaling van het Protocol van Genève²³⁴. In plaats van Irak bij naam te noemen en te veroordelen, verhoogden de VS en Groot-Brittannië hun handelsactiviteiten met Irak²³⁵. Uiteindelijk komt het erop neer dat verscheidene regeringen de Iraakse staat veroordeelden maar dat geen enkele ook werkelijk een straf durfde uit te spreken. Naast het veroordelen van Irak in verschillende verklaringen bleven de Westerse politici hun zakenlui stimuleren om handel te drijven met Irak²³⁶.

Deze lakse houding van de Westerse wereld maakte geen grote indruk op Saddam Hoessein. Gedurende 1988 en 1989 kon hij ongestoord verdergaan met het vernietigen van de Koerdische gemeenschap van zijn land²³⁷.

²³² Niet alleen de VS en Frankrijk hadden de chemische oorlog op een of andere manier gesteund. Ook Groot-Brittannië, Nederland, Duitsland, Italië, Japan en Zwitserland hadden zich verrijkt door de Iraakse staat te voorzien van technologie, chemicaliën en technieken. RANDAL 1998, 229.

²³³ De officiële naam voor het protocol is 'Het Protocol van Genève van 1925 voor het Verbod op het Gebruik van Verstikkende, Giftige en Andere Gassen'.

²³⁴ Naast deze conferentie die geen positief resultaat boekte voor de Koerden hield de Koerdisch-gezinde echtgenote van de Franse president, Daniëlle Mitterand in oktober 1989 nog een conferentie waar nu wel Koerden waren op uitgenodigd, maar ook dit congres kon geen verschil maken in de situatie van de Iraakse Koerden. COUGHLIN 2002, 261.

²³⁵ LANDO 2007, 98.

²³⁶ COUGHLIN 2002, 263.

²³⁷ BULLOCH, MORRIS 1992, 164.

Hoofdstuk 7: Maatregelen tijdens de jaren negentig

7.1 De Koerdische opstand

7.1.1. De opstand

Met de Iraakse nederlaag in Koeweit op 28 februari 1991 veranderde er veel in Irak zelf²³⁸. Tijdens de oorlog zelf hadden de Koerden niet openlijk voor de kant van de coalitie tegen Irak gekozen. Na de Anfal-campagne hadden ze hun les geleerd. Hierdoor waren ze niet specifiek verdacht voor Bagdad en kozen de autoriteiten ervoor om de meeste troepen uit het noorden weg te halen²³⁹.

Na de oorlog echter deserteerden vele Irakezen en het sjiietische zuiden van het land kwam in opstand. Omdat de overblijvende troepen het zuiden moesten gaan herwinnen, zagen de peshmerga's in het noorden hun kans schoon om ook in opstand te komen. Op 4 maart breidde deze rebellie uit naar de Koerdische bevolking in de stad Ranya. Met het innemen van de steden Dohuk, Arbil en Soeleimania op 10 maart was bijna heel Koerdistan in handen van de Koerden. Later werd ook nog de belangrijke oliestad Kirkoek ingenomen. Het Iraaks Koerdistan Front zei achteraf dat het initiatief voor de opstand werkelijk van het volk zelf kwam en dat deze rebellie slaagde omdat de meeste jash hun rug gekeerd hadden naar de autoriteiten van Bagdad en meestreden met de Koerdische burgers. Hoewel de Amerikaanse president George Bush Senior had opgeroepen om het Baath-regime omver te werpen, verleende hij noch andere Westerse landen hulp aan de opstanden²⁴⁰.

²³⁸ Irak was tijdens de zomer van 1990 Koeweit binnengevallen omdat Saddam er niet mee kon leven dat Koeweit zijn olieprijs had verlaagd. Hij hoopte met de bezetting van Koeweit zijn achterstallige schulden van de oorlog met Iran te kunnen aflossen. Ook deze oorlog zou hem echter veel kosten, namelijk zo'n 200 miljard dollar, omdat de Amerikanen hem uit Koeweit verdreven.

²³⁹ CORNILLIE, DECLERCQ 2003, 54.

²⁴⁰ Het neerslaan van de opstand was in de ogen van Bush belangrijker dan het vervangen van Saddam Hoessein. Hoewel hij dit laatste ook wou, hij vond dat er geen geschikte kandidaat-president voor handen was. Omdat er meer voordelen waren aan een zwak Irak dan aan een democratisch Irak liet Bush het na om de Koerdische en sjiietische rebellieën actief te steunen. Hij wilde daarmee aan de ene kant voorkomen dat sjiieten aan de macht kwamen en een front zouden gaan vormen met Iran en aan de andere kant wilde hij niet dat de Koerden het bestuur in handen zouden krijgen, omdat er dan gevaar was voor de vorming van een Koerdische staat als de Koerden uit Syrië, Iran en Turkije ook het heft in eigen handen zouden nemen. VERZELEN 1997, 87.

Met de bevrijding van het grootste deel van Koerdistan konden de Koerden voor het eerst in vier jaar weer gebieden betreden die daarvoor voor hen verboden terrein waren. Wat ze zagen, waren de ruïnes van de dorpen waar ze eens in leefden²⁴¹. Toch heerste er een ongelooflijke euforie bij de Koerden. Voor de allereerste keer waren ze vrij om over hun eigen lot te beslissen. Dit gevoel van vrijheid was echter van korte duur want Saddam Hoessein liet al snel zijn macht gelden.

In en rond Kirkoeek pakte hij duizenden vrouwen en kinderen op en liet hij vele Koerdische ambtenaren vermoorden. Ook stuurde hij, na het neerslaan van de sjiietische opstand in het zuiden, zijn beste troepen naar Koerdistan. De slecht bewapende rebellen konden niet op tegen de technologische snufjes van Saddams leger en moesten zich reeds op 28 maart gewonnen geven. Weer zouden vele tienduizenden Koerden verdwijnen²⁴². Het nieuws hierover verspreidde zich en een massahysterie brak uit. De gruwelijkheden van de Anfal-campagne indachtig sloegen zo'n anderhalf miljoen Koerden op de vlucht naar Iran en Turkije. Ook nu echter zouden velen tijdens hun vlucht niet ontsnappen aan de fosforbommen van het Iraakse leger en zouden velen sterven door ontbering²⁴³. Iran en Turkije hielden hun grenzen gesloten en de coalitie die het olierijk Koeweit te hulp was geschoten, weerhield zich ervan om de Koerden op hun beurt te helpen.

Toen de beelden van de mensonwaardige levensomstandigheden van de Koerden de wereld bereikten, ontstond er echter zo'n grote publieke druk dat de VN en de VS hun politiek van non-interventie moesten verlaten²⁴⁴. De VN-Veiligheidsraad stemde in april 1991 voor Resolutie 687 die een mandaat gaf aan de geallieerden om de Koerden te beschermen. Hierdoor werden een *safe haven* en een *no-fly-zone* ingericht. De *safe haven* was een klein deel ten zuiden van Turkije en vormde de eerste fase van Operatie Provide Comfort. De *no-fly-zone* was een veel groter gebied dat zich boven de zesendertigste breedtegraad bevond. In dit gebied was het voor Iraakse vliegtuigen verboden om te vliegen. Toen het Iraakse leger en de Iraakse regeringsambtenaren de Koerdische regio verlaten hadden, maakten de Iraakse Koerden zich meester van het gebied. Het jaar daarop werden er in mei verkiezingen gehouden, waardoor er een de facto Koerdische

²⁴¹ BULLOCH, MORRIS 1992, 160.

²⁴² Ook Turkmenen die hadden meegevochten in de opstand werden opgepakt en verdwenen.

²⁴³ MAC DOWALL 1996, 373.

²⁴⁴ CORNILLIE, DECLERCQ 2003, 55.

semi-autonome regio ontstond. Deze situatie zou blijven duren tot aan de val van Saddams regime in 2003²⁴⁵.

7.1.2. De inbeslagname van overheidsdocumenten

Tijdens de opstand bestormden de lokale Koerden de gebouwen van de geheime politie in de steden. Vele werden in de chaos, de haast en de paniek vernietigd en in brand gestoken. Toch was men slim genoeg om zoveel mogelijk officiële documenten uit de gebouwen mee te nemen. Mensen laadden auto's vol bewijsstukken. Ook Koerden die pas door de opstandelingen waren vrijgelaten uit de gevangenissen en foltercentra, vulden zakken vol met documenten bestaande uit foto's, videocassettes, geluidsopnamen, landkaarten en dossiers²⁴⁶. Ze waren voornamelijk van de Veiligheidsdienst, de Geheime Politie, de Baath-partij en het bureau van 'Alf Hassan al-Majid in Kirkoek en besloegen de periode 1960 tot 1991. Met deze documenten wilden de Koerden op de eerste plaats nagaan hoezeer ze waren ngetrokken door de geheime politie. Hoewel de Anfal-campagne slechts dertig maanden daarvoor geëindigd was, waren er niet velen die daaraan dachten toen ze de documenten verzamelden. De documenten vormden echter ook de toegang tot de reconstructie van de Anfal. Aan de hand hiervan konden bewijzen van het gebruik van chemische wapens worden gezocht, overlevenden worden opgezocht, massagraven worden ontdekt en mensen verantwoordelijk worden gesteld²⁴⁷.

De documenten werden op verschillende plaatsen in Koerdistan opgeslagen. Schoolgebouwen, opslagplaatsen voor landmijnen, verlaten overheidsgebouwen: ze dienden allemaal als bergplaatsen voor de kostbare, buitgemaakte documenten. Toen de ngo's terplekke kwamen, toonden de plaatselijke Koerdische leiders hen kopieën van de documenten²⁴⁸.

²⁴⁵ CORNILLIE, DECLERCQ 2003, 56.

²⁴⁶ BAMARNI 2000, 183.

²⁴⁷ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xx.

²⁴⁸ MEISELAS 1997, 340.

7.2. Het onderzoek door Human Rights Watch

7.2.1. Het onderzoek in de Verenigde Staten

Begin 1992 begreep Human Rights Watch dat het mogelijk was dat de Iraakse overheid terug de macht zou grijpen in het bevrijde Koerdistan en dat daarmee al de in beslag genomen documenten voor altijd vernietigd zouden worden. Daarom wilden ze dat de documenten zo snel mogelijk op een veilige plaats waren zodat ze onderzocht konden worden. De onderzoekers konden de Amerikaanse overheid overtuigen van de noodzaak daarvan²⁴⁹. Op haar beurt overtuigde de Amerikaanse overheid Turkije om een luchtbrug in te stellen²⁵⁰.

In mei 1992 en augustus 1993 werden de 18 ton documenten die tijdens de opstand van maart 1991 door de Koerden verzameld waren in 847 dozen naar de VS gebracht²⁵¹. Daar zouden de meer dan vier miljoen pagina's gearchiveerd en geanalyseerd worden. De documenten werden ondergebracht in de Nationale Archieven van de VS en werden onder de controle geplaatst van het Senaatscomité voor Buitenlandse Zaken.

Gedurende een jaar maakte een team van 25 reservisten en civiele medewerkers korte excerpten van de documenten. Er werd nagegaan hoe belangrijk de documenten waren en ze werden gescand. Uiteindelijk zouden de PUK en de KDP honderden cd's met de gescande versies van de documenten krijgen²⁵². Enkel de divisie van Human Rights Watch die zich concentreerde op het Midden Oosten (Middle East Watch of HRW/Middle East (MEW)) kreeg in de periode 1992-1994 toegang tot deze documenten om bewijzen te zoeken van misdaden tegen de menselijkheid. Ze concentreerden zich vooral op de documenten die te maken hadden met de Anfal-campagne. Midden-Oostenspecialist Joost Hiltermann had de leiding over dit project dat zo'n twee jaar zou duren²⁵³. In mei 1994 had men zo'n 70 procent van de documenten bestudeerd en gecatalogiseerd en maakte HRW zich klaar om er een volledig rapport over te schrijven²⁵⁴.

²⁴⁹ Peter W. Galbraith en de Iraakse schrijver Kanan Makiya hielpen hen daarbij.

²⁵⁰ Het kostte heel wat moeite om de Turkse overheid hiervan te overtuigen, omdat de Turken de documenten als geheim militair materiaal beschouwden.

²⁵¹ In mei 1992 droeg de PUK zijn meer dan 14 ton in beslag genomen documenten over aan de VS, in augustus deed de KDP dit ook met hun 4 ton overheidspapieren.

²⁵² GALBRAITH 2006, 82.

²⁵³ HILTERMANN 2007, 247.

²⁵⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 231.

7.2.2. Het onderzoek in Irak

Naast het onderzoeken van de documenten in Amerika trokken de ngo's HRW/Middle East en Physicians for Human Rights ook naar Irak zelf. Dit gebeurde vanaf april 1991, toen de oorlog en de opstand voorbij waren. Doordat ze nu een vrije doorgang hadden in Koerdistan, konden de onderzoekers ter plaatse de feiten van de Anfal-campagne reconstrueren. Zo'n 350 ooggetuigen, overlevenden en daders werden door Human Rights Watch geïnterviewd²⁵⁵. De bedoeling van de interviews was om zo veel mogelijk te weten te komen over de Anfal-campagne en de verdwenen personen. Onder de geïnterviewden bevond zich Taymūr 'Abdullah Ahmad. Hij werd toen beschouwd als de enige overlevende van de Anfal-executies. De Koerdische tiener beschreef de interviewers in detail wat er met hem en zijn familie gebeurd was tijdens de campagne²⁵⁶. Hoewel er tijdens het onderzoek nog zeven andere mannelijke overlevenden zijn teruggevonden, is Taymūr het enige kind dat de executies heeft overleefd en kan vertellen over de massamoorden op vrouwen en kinderen²⁵⁷. De getuigenissen van deze overlevenden waren belangrijk om te bewijzen dat de meeste, zoniet alle vermisten vermoord waren²⁵⁸.

Ondertussen hadden de Koerden al verschillende massagraven ontdekt. In december 1991 trok een missie naar de Koerdische regio om zoveel mogelijk massagraven bloot te leggen. Op reeds tien dagen tijd vonden ze er verschillende rond de steden Arbil en Soeleimania²⁵⁹.

Eén forensisch team van Human Rights Watch focuste zich in februari 1992 op het Koerdische dorp Koreme. Graven werden blootgelegd en li-

²⁵⁵ Vooral Hiltermann en mensenrechtenadviseuse Jemera Rone waren daarmee bezig. HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xxiii.

²⁵⁶ Ze werden in april 1988 opgepakt in hun dorp in de Germian-streek. Daarna werden ze naar het kamp Topzawa overgebracht en werd het gezin van hun vader en echtgenoot gescheiden. Vervolgens werden ze, met tientallen anderen naar een streek gebracht waarvan ze begrepen dat die ver van de Koerdische regio verwijderd was. Daar werden ze 's nachts gebliindoekt uit de vrachtwagen gehaald. Ze werden bijeengedreven in een kuil op een open vlakte. Tegelijkertijd begonnen twee soldaten op hen te schieten. Taymūr werd twee keer geraakt, maar kon diezelfde nacht nog uit de kuil ontsnappen. Hij liep de woestijn in en ging naar een tentenkamp van Bedoeïenen. Nadat zij voor hem hadden gezorgd, stuurden ze hem naar de stad Samāwa waar hij onopvallend kon leven en Arabisch leerde. Na 1991 keerde hij terug naar zijn overlevende familieleden in de Koerdische regio. MAKIYA 1993, 156.

²⁵⁷ ONLINE ENCYCLOPEDIA OF MASS VIOLENCE 3/02/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

²⁵⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xxv.

²⁵⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xix.

chamen werden geïdentificeerd²⁶⁰. Een andere missie onder leiding van antropoloog Clyde Snow onderzocht het massagraf in het dorp Birjinni. Ze legden graven bloot waar onder andere de lichamen van jongens tussen de 15 en 18 jaar en van vrouwen in lagen. Ook had Snow de kans om de grafdelvers te interviewen. Zij zeiden dat ze verplicht werden door de Iraakse Geheime Politie om dit te doen²⁶¹. In datzelfde dorp ging Physicians for Human Rights bodemstalen nemen. Na onderzoek in Groot-Brittannië bleken deze stalen sporen van het zenuwgas Sarine te bevatten²⁶². Ook op andere plaatsen in Koerdistan zouden zo'n stalen genomen worden. Tenslotte werd er in mei 1992 ook nog een team gestuurd naar een massagraf bij een kap voor *Anfalakan*²⁶³.

7.2.3. Resultaat van het onderzoek: een genocide

Tijdens het onderzoek van HRW/Middle East werden door hen reeds vijf rapporten over de Anfal-campagne gepubliceerd. Het eerste rapport handelde over de landmijnen, het tweede gaf een overzicht van de tot dan toe ontdekte landmijnen en het derde gaf het resultaat weer van een onderzoek op twee dorpen die de Anfalcampagne hadden meegemaakt. Het rapport van 1993 '*Genocide in Iraq: the Anfal Campaign against the Kurds*' bevat de informatie van deze drie rapporten samen en voegde er bijkomende uitleg en nieuwe gegevens bij. In februari 1994 werd het rapport '*Bureaucracy of Repression: The Iraqi Government in Its Own Words*' uitgegeven²⁶⁴. Het gaf 38 documenten weer die moesten bewijzen dat er sprake was van genocide. In 1995 werd tenslotte '*Iraq's Crime of Genocide: The Anfal Campaign against the Kurds*' gepubliceerd. Hierin werden alle vorige resultaten weergegeven en werden die vervolledigd met bijkomende informatie²⁶⁵.

Wat HRW op de eerste plaats zocht in de documenten waren bewijzen voor het feit dat de Anfal-campagne een genocide was. De documenten toonden de ngo dat de organisatie van de Anfal-operatie georkestreerd werd door het hoogste gezag van het land. De belangrijkste beslissingen werden enkel

²⁶⁰ MEISELAS 1997, 333.

²⁶¹ MEISELAS 1997, 334.

²⁶² ONLINE ENCYCLOPEDIA OF MASS VIOLENCE 3/02/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

²⁶³ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xxvii.

²⁶⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 02/1994, geraadpleegd op 15/06/2009.

²⁶⁵ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xiii.

door de hoofden in Bagdad genomen terwijl de plaatselijke bevelhebbers niets van die beslissingen te weten kwamen. Alle documenten stonden bol van verwijzingen naar andere, hogere beslissingen, waardoor de schrijvers van die documenten de verantwoordelijkheid van zich wilden afschuiven. De organisatie van de campagne zat met andere woorden erg bureaucratistisch ineen²⁶⁶.

De documenten toonden een taal waarin duidelijk over vernietigingen van Koerdische dorpen en chemische aanvallen werd gesproken. Hoewel er nergens in de papieren werd gesproken over de intentie van een genocide op de Koerden, kon HRW toch besluiten dat het dat was. De campagne was begonnen als een operatie tegen de peshmerga's, maar escaleerde nadien naar het niveau van een genocide omdat tienduizenden ongewapende burgers werden vermoord omdat ze Koerdisch waren²⁶⁷. Na het onderzoeken van de documenten, de massagraven en de bodemstalen en na het ondervragen van de verscheidene getuigen besloot HRW/Middle East dat er door de Iraakse overheid tijdens de Anfal-campagne volgende schendingen van mensenrechten waren gepleegd:

- massa-executies en massaverdwijningen van tienduizenden ongewapende burgers.
- het gebruik van chemische wapens waaronder mosterdgas en het zenuwgas Sarine.
- de vernietiging van een tweeduizendtal dorpen en een twaalfstal steden.
- de vernietiging van openbare gebouwen, waaronder scholen, moskees, waterbronnen en elektriciteitscentrales.
- de plundering van privé-eigendommen.
- de arrestatie van burgers die zich in de zogezegde 'Verboden Zones' bevonden, ook al waren ze toen in hun eigen huizen of op hun eigen gronden.
- de maandenlange gevangenhouding van vrouwen, kinderen en oudere mensen in mensonwaardige omstandigheden, zonder dat hier enige vorm van uitleg of proces aan was voorafgegaan.
- de verplichte verhuizing van honderdduizenden mensen naar plaatsen ver van hun oorspronkelijke woonplaats, zonder hier fatsoenlijke huizen voor in de plaats te krijgen.
- de vernietiging van de Koerdische landbouwinfrastructuur en –economie²⁶⁸.

²⁶⁶ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 240.

²⁶⁷ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 242.

²⁶⁸ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 2.

Met het opzettelijk doden van tussen de 50 000 en 100 000 burgers was een groot deel van de Iraakse Koerden vernietigd en kan men hierdoor met zekerheid van een genocide praten²⁶⁹.

7.3. Maatregelen in Irak

7.3.1. Slechte algemene situatie

Van de Iraakse overheid konden de *Anfalakan* natuurlijk geen positieve maatregelen verwachten. Het regime ging door met zijn repressieve maatregelen tegenover zijn Koerdische bevolking. Reeds in oktober 1991 was Saddam Hoessein met een embargo begonnen. Hij betaalde de ambtenaren van noordelijk Irak niet meer uit en maakte het transport van goederen, voedsel en brandstof tussen het noorden en zuiden van het land onmogelijk. Daarnaast deed hij er alles aan om de hulpverlening aan Koerdistan te verstoren. Hij bedreigde, beroofde, beschoot en bombardeerde VN- en andere hulpverleners²⁷⁰.

Alsof dat nog niet genoeg was, ging men ook verder met de gedwongen verhuizingen van burgers. De Koerden die onder de 'groene lijn' woonden, werden hier het slachtoffer van²⁷¹. Vooral de mensen die rond de strategische belangrijke en olierijke stad Kirkoek woonden, moesten verplicht verhuizen. De meesten werden verbannen naar de Koerdische provincies, anderen werden verplaatst naar centraal- en zuid-Irak. In totaal zouden er tijdens de jaren negentig tot aan de val van Saddam nog zo'n 120 000 burgers verplaatst worden²⁷².

Naast het embargo van Saddam leed Koerdistan ook onder het embargo dat de VN sinds 1990 omwille van de oorlog met Koeweit had ingesteld tegen heel Irak²⁷³. Dit embargo bleef van kracht tot 22 mei 2003 en verbood alle handel met Irak. Enkel goederen voor humanitaire hulp mochten het land binnen. Deze zware sancties veroorzaakten grote armoede en kindersterfte in Irak. In mei 1996 kon Irak in het kader van het 'olie-voor-voed-

²⁶⁹ HUMAN RIGHTS WATCH 1995, 15.

²⁷⁰ YILDIZ 2007, 75.

²⁷¹ De groene lijn markeerde de grens tussen het deel dat onder de controle van de Koerden stond en het deel dat onder Iraakse overheidscontrole stond.

²⁷² Niet alleen Koerden werden hier het slachtoffer van. Ook Turkmene en Assyriërs werden verplaatst. YILDIZ 2007, 66.

²⁷³ Nadat Irak zich uit Koeweit had teruggetrokken, diende het embargo ervoor Irak schadevergoedingen te laten betalen en de massavernietigingswapens te doen verdwijnen.

sel-programma' wel een bepaalde hoeveelheid olie uitvoeren in ruil voor goederen die de burgers dienden. Hierdoor verbeterde de situatie van de burgers ietwat²⁷⁴.

Naast deze situatie had het dagelijks leven van de Koerden ook erg te lijden onder de slechte politieke toestand van Koerdistan zelf. In mei 1992 organiseerde het IKF de eerste verkiezingen in de Koerdische Autonome Regio. De KDP behaalde 50,4% en de PUK 49,6% van de stemmen. Dit vertaalde zich in vijftig zetels voor de beide partijen in de nieuwe Regionale Regering van Koerdistan (*Kurdistan Regional Government* KRG). Elke minister kreeg een viceminister van de andere partij. Dit scheen het voorbeeld van goed functionerende democratie te worden, maar in 1994 groeiden de meningsverschillen tussen de twee partijen uit tot bloedige conflicten. Het Koerdische Parlement verkeerde niet in de mogelijkheid om een administratie uit te bouwen, waardoor het Koerdische semi-autonome gebied volledig afhankelijk bleef van de buitenlandse humanitaire hulp en van de bestaande sociale infrastructuur van de Iraakse overheid. Na twee jaar van vruchteloze vredesgesprekken tussen de KDP en de PUK, kwamen ze in 1998 onder leiding van toenmalig president van de VS Bill Clinton weer samen. Dit gesprek leidde tot een blijvend vredesakkoord²⁷⁵. Het is vanzelfsprekend dat er tijdens deze woelige periode door de KRG geen optimaal bestuur kon worden gevoerd. Hier leden alle burgers onder, zeker ook de *Anfalakan*. Hoewel er door de KRG wel degelijk maatregelen voor de Anfal-overlevenden werden genomen, verweten velen dat die ruim onvoldoende waren. Tevens beschuldigden vele *Anfalakan* de KRG ervan geld dat voor hen bedoeld was in eigen zak te steken. De inkomsten van de winstgevende semi-illegale oliehandel met Turkije verrijkten bijvoorbeeld enkel de politieke partijen en de lokale *agha's*²⁷⁶. Tenslotte werd er nog een ander verwijt gemaakt aan het adres van de Koerdische politici. De jash die de Iraakse overheid tijdens de Anfal-campagne hadden geholpen, hadden na de opstand van '91 amnestie gekregen van de Koerdische partijen. Ze kochten hun loyaliteit af, waardoor deze jash bij de rijken van Koerdistan gingen horen. Ze reden in grote auto's en hadden een goedbetaalde job bij één van de politieke partijen. Dit moesten de arme, nog steeds in kampen levende *Anfalakan* met lede ogen aankijken²⁷⁷.

²⁷⁴ CORNILLIE DECLERCQ 2003, 22.

²⁷⁵ YILDIZ 2007, 50.

²⁷⁶ MC DOWALL 1996, 383.

²⁷⁷ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 40.

7.3.2. Gevolgen van de Anfal-campagne

Dat er maatregelen voor de Anfal-overlevenden nodig waren, wordt duidelijk als men naar de gevolgen van de vernietigende operatie kijkt:

De medische gevolgen van de Anfal-campagne zijn amper te overzien. Overlevenden die tijdens de aanvallen slechts licht geraakt werden, ontwikkelden op lange termijn serieuze gezondheidsproblemen. Voorbeelden hiervan zijn blindheid, lichaamsmisvorming, ademhalings- en verteringsmoeilijkheden, kanker, miskramen en onvruchtbaarheid.

Duizenden families woonden nog steeds in de Mujamma'at die na de Anfal-campagne door de Iraakse overheid voor hen waren opgericht. Families die waren teruggekeerd naar hun dorp, leefden niet noodzakelijk in betere omstandigheden. Velen leefden zonder elektriciteit en stromend water in de ruïnes van hun ooit levendige dorp en moesten eigenhandig hun huizen heropbouwen²⁷⁸.

Doordat er duizenden mannen waren vermoord tijdens de Anfal-campagne stonden nu de Anfal-weduwen aan het hoofd van de familie. Dit was een ongewone situatie in de patriarchale maatschappij en bracht veel moeilijkheden met zich mee. De gezinnen werden uitgesloten van het sociale leven en waren zeer arm, omdat ze niet wisten hoe ze het land moesten cultiveren. Ze moesten in een te kleine ruimte met elkaar leven, er was een gebrek aan gezondheidszorg en werkgelegenheid, de graad van ongeletterdheid was zeer hoog, slechts 50% van de kinderen ging naar school en men moest leven van voedselpakketten²⁷⁹. Het feit dat de vrouwen na al die jaren nog steeds wachtten op de terugkeer van hun echtgenoten of nog steeds rouwden, kwam de heropleving van de maatschappij ook niet ten goede²⁸⁰.

7.3.3. Koerdische maatregelen

Wat waren nu de maatregelen die gedurende de jaren negentig door de KRG genomen werden? Omdat er in de beginjaren schijnbaar geen concreet KRG-plan was om de *Anfalakan* te helpen, is het moeilijk om dit te achterhalen. In hun broederstrijd wilden de PUK en de KDP zoveel mogelijk mensen voor hun partij winnen. Apart van elkaar beloofden ze de burgers veel, maar niet altijd werden die beloftes waargemaakt. Indien men sym-

²⁷⁸ VAN HARTEN, MEIJER 2003, 216.

²⁷⁹ YILDIZ 2007, 60.

²⁸⁰ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 40.

pathieën had voor de plaatselijke sterke partij had men een streepje voor. Wanneer er bijvoorbeeld nieuwe huizen waren gebouwd in de kampen, stonden deze partijaanhangers bovenaan de lijst om er één te krijgen²⁸¹. Veel hing ook af van het beleid en de goede wil van de plaatselijke bevelhebbers. De Anfal-families die in het relocatiekamp van *Soresh* woonden bijvoorbeeld, kregen van de lokale administratie zo'n 400 dinar (ongeveer \$40) per maand. In andere kampen kon dit een ander bedrag zijn²⁸². De Koerdische overheid gaf wel een vast, maar bescheiden bedrag uit aan subsidies voor de welzijnsverbetering van de Anfal-wezen en Anfal-kinderen in de kampen. Ook werden *Anfalakan* aangemoedigd om hogere studies te beginnen en werden er soms gelden vrijgemaakt om dorpen te heropbouwen. Toch werd er, volgens plaatselijke ngo's over het algemeen te weinig gedaan om hun situatie op lange termijn te veranderen.²⁸³

Vanaf het moment dat de KRG van het geld van het olie-voor-voedselprogramma kon genieten, werden er serieuzere pogingen ondernomen om het land te heropbouwen en in de noden van de *Anfalakan* te voorzien. De infrastructuur, het onderwijs en de gezondheidszorgen werden grondiger onder handen genomen. Met de hulp van buitenlandse ngo's werden huizen, dorpen, irrigatiekanalen, wegen en ziekenhuizen heropgebouwd en werd het elektriciteitsnet vernieuwd. Door deze maatregelen steeg het aantal geboortes en daalde het aantal kindersterftes aanzienlijk²⁸⁴.

Nadat in 1999 in Soeleimania het Ministerie van Mensenrechten, Gedeporteerden en Anfal werd opgericht, kwam er weer een lichte verbetering in de situatie van de *Anfalakan*. Het ministerie coördineerde de sociale diensten, de verwijdering van landmijnen en de terugkeer naar de vernietigde dorpen. Pas vanaf toen werden er op een meer gestructureerde manier maatregelen getroffen²⁸⁵.

Naast de maatregelen van de KRG dienen ook acties van individuele personen genoemd te worden. Onmiddellijk na de instelling van de Koerdische Autonome Regio en ver voordat de KRG en plaatselijke ngo's in actie kwamen, waren er dappere Koerden die op zichzelf op zoek gingen naar de waarheid achter de Anfal-operatie. Ze verzamelden de namen van de vermisten en overlevenden van de Anfal en maakten er ellenlange lijsten van. Vermeldenswaardig zijn Subhi Farmaan en Shorsh Resool die dit

²⁸¹ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 33.

²⁸² KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 38.

²⁸³ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 40.

²⁸⁴ RUBIN 07/2001, geraadpleegd op 5/04/2009.

²⁸⁵ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 41.

werk apart van elkaar verrichtten²⁸⁶. *Resool* begon reeds in oktober 1988 met het interviewen van duizenden Anfal-overlevenden. Voor zijn eigen leven vrezend trok hij te voet door de Koerdische regio om de namen van verdwenen personen op te sporen. In oktober 1999 kon hij een lijst met de namen van 16 482 vermisten voorleggen. Op basis van deze cijfers besloot hij dat er tijdens de Anfal-campagne tussen de 70 000 en 100 000 Koerden moesten vermoord zijn²⁸⁷.

Pas nadat in 1998 de situatie in de Koerdische Autonome Regio genormaliseerd was, konden er Koerdische belangengroepen en ngo's opgericht worden. De meeste bleven klein en hadden weinig middelen, maar enkele ngo's konden wel degelijk bergen werk verzetten. Eén daarvan was het Centrum voor Sociale Actie in *Khatuzeen*. Deze vrouwenorganisatie wordt geleid door vrijwilligers en houdt zich bezig met de indijking van de kindarbeid, strafrechthervorming en de verbetering van de geletterdheid, de gezondheid en hygiëne van de vrouwen²⁸⁸. Een andere belangrijke niet-gouvernementele organisatie die werd opgericht, is het Centrum van Halabja tegen Genocide en Anfalisatie van Koerden (CHAK). Deze beweging wil het bewustzijn rond genocidale campagnes en mensenrechtenschendingen tegen de Koerden vergroten. Ze roept de VN, de internationale gemeenschap en de mensenrechtenorganisaties op om de genocide te onderzoeken en alle verantwoordelijken te straffen. Ze organiseren seminars en betogingen over heel de wereld, geven compensaties aan de getroffen families en richten herdenkingsmonumenten op²⁸⁹.

7.4. Maatregelen van de Internationale Gemeenschap

7.4.1. Maatregelen van de VN, ngo's en individuele personen

Na het zien van het leed van de anderhalf miljoen Koerdische vluchtelingen in 1991 veranderde de houding van de internationale gemeenschap ten opzichte van de Koerden. De *No-Fly-zone* en *Safe Haven* werden ingesteld en de VN en buitenlandse ngo's hadden nog nooit zoveel hulpverleners naar de Koerdische regio gestuurd.

Wat betreft de VN, zij hadden, met het instellen van het olie-voor-voed-

²⁸⁶ MAKIYA 1993, 178.

²⁸⁷ POWER 2002, 194.

²⁸⁸ YILDIZ 2007, 61.

²⁸⁹ CHAK s.d., geraadpleegd op 5/04/2009.

selprogramma drie verschillende organen in Koerdistan die het leven van de burgers moesten verbeteren. De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO), UNICEF en HABITAT troffen maatregelen op het gebied van gezondheid, voeding, onderwijs, landbouw, elektriciteits- en watervoorziening en de reconstructie van nieuwe woonplaatsen²⁹⁰.

Zoals we reeds zagen was de ngo Human Rights Watch zeer actief in Koerdistan. Naast hun veldwerk en de publicatie van de rapporten daarover, verrichtten ze nog ander werk. Toen in 1995 het laatste boek van HRW/Middle East met de bewijzen van genocide gepubliceerd was, achtte de ngo zich sterk genoeg om Irak voor een rechtbank te laten verschijnen. Omdat in 1995 Saddam Hoessein en zijn Baath-partij nog steeds aan de macht waren, was de verschijning voor een Iraakse rechtbank uitgesloten. Het Internationaal Strafrechthof in Den Haag zou de zaak van Irak wel kunnen berechten. Dit VN-orgaan was in het leven geroepen om disputen over het verbreken van internationale akkoorden en verdragen tussen staten op te lossen. In het geval van Irak ging het over het breken van de Conventie voor de Preventie en Bestrafing van Genocide van 1951. Irak had deze conventie ondertekend en erkende de rechtspraak van het Internationaal Gerechtshof van Den Haag. Wanneer dus een andere staat een klacht hieromtrent indiende tegen Irak, zou er een rechtszaak geopend kunnen worden. Hoewel het Internationaal Strafrechthof enkel staten aansprakelijk kan stellen en geen individuele personen, kan het toch rechtstreekse voordelen bieden voor de slachtoffers. Het Gerechtshof kan bijvoorbeeld verplichten beschermende maatregelen voor de *Anfalakan* te nemen of de Iraakse overheid schadevergoedingen laten betalen aan de slachtoffers²⁹¹. Human Rights Watch ondernam verschillende pogingen om staten te overtuigen dat er een klacht tegen Irak moest worden ingediend. Zo konden de daders eindelijk gestraft worden en de Koerden zonder angst aan hun toekomst bouwen²⁹². Geen enkel land hapte echter toe op het voorstel om Irak daadwerkelijk te berechten. Eén reden hiervoor was dat de aandacht van de wereld intussen niet meer naar Irak uitging. In de Balkan waren immers de Joegoslavische Oorlogen uitgebroken²⁹³. Een andere reden voor het ne-

²⁹⁰ Deze maatregelen werden niet alleen voor de *Anfalakan* genomen. Ze waren bedoeld voor alle personen die in relocatiekampen woonden. In september 2002 kon HABITAT zeggen dat het voor zo'n 19 000 families nieuwe huizen had gebouwd. KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 22.

²⁹¹ HRW 1995, xix.

²⁹² HUMAN RIGHTS WATCH 1995, xxii.

²⁹³ GALBRAITH 2006, 83.

gatieve antwoord was het feit dat een rechtszaak tegen Irak de Koerdische eis voor onafhankelijkheid kon versterken²⁹⁴.

Een laatste merkwaardig iets dat HRW deed, was het overbrengen naar de VS van de zes nog levende mannen die de massa-executies hadden overleefd. Toen in 1996 de oorlog tussen de PUK en de KDP in alle hevigheid woedde, besloten de VS hun administratie en alle Koerden die daar iets mee te maken hadden te evacueren. Samen met hen vertrokken in het grootste geheim de tienerjongen Taymūr en drie andere executieoverlevenden met hun familie naar de VS. Twee jaar later zouden de twee andere Anfal-overlevenden ook overgebracht worden. In Amerika konden deze belangrijke hoofdgetuigen een veilig, nieuw leven opbouwen²⁹⁵.

Een andere buitenlandse ngo in Koerdistan was de Britse mensenrechtenorganisatie *INDICT*. Gedurende de late jaren negentig stelde deze organisatie individuele dossiers op tegen de leidende figuren van de Irakese politiek. De dossiers beperkten zich niet tot de misdaden die begaan werden tijdens de Anfal-campagne, maar bevatten verschillende mensenrechtenschendingen die gepleegd werden tijdens de gehele regeringsperiode van het Baath-regime. Net zoals HRW echter kon Indict de daders niet laten berechten²⁹⁶.

Andere prominente ngo's die in Noord-Irak werkten, waren het *Save the Children Fund*, de *Mines Awareness Group*, *Help the Aged*, *Oxfam*, *Artsen zonder Grenzen*, het Japanse *Winds of Peace* en het Zweedse *Qandil*²⁹⁷. Tegen de val van Saddams regime zouden er 36 ngo's actief zijn in het noorden van Irak²⁹⁸.

Naast Westerse ngo's waren er ook individuen die zich het leed van de Koerden persoonlijk aantrokken. De Britse documentairemaakster Gwynne Roberts trok met haar camera heel het gebied rond dat door de Anfal was getroffen. Ze filmde de desastreuze gevolgen en liet die beelden vervolgens aan verscheidene Westerse regeringen zien. Zij waren echter niet onder de indruk en ondernamen geen verdere stappen. De Britse professor in de genetica Christine Gosden probeerde ook op haar manier de Westerse overheden tot actie te laten overgaan. Vanaf 1998 schreef ze rapporten over

²⁹⁴ MEISELAS 1997, 340.

²⁹⁵ HILTERMANN 2007, 246.

²⁹⁶ De ngo werd in 2003 ontbonden en de dossiers werden overhandigd aan de VS-authoriteiten die zich in Bagdad bevonden. ONLINE ENCYCLOPEDIA OF MASS VIOLENCE 3/02/2009, geraadpleegd op 6/04/2009.

²⁹⁷ YILDIZ 2007, 77.

²⁹⁸ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 31.

meer dan tweehonderd steden en dorpen die volgens haar door de chemicaliën waren getroffen geweest. Daarnaast richtte ze het Halabja Medisch Instituut op dat ze samen met het Koerdisch Instituut van Washington en met enkele Koerdische dokters runt²⁹⁹. In dit instituut wordt onderzoek gedaan naar de medische gevolgen van de chemicaliën en worden patiënten verzorgd³⁰⁰.

7.4.2. Opmerkingen bij de maatregelen

Er werd reeds gezegd dat het geld van het olie-voor-voedselprogramma van de VN door de KRG nuttig werd besteed aan constructieve maatregelen. Toch had dit programma ook grote nadelen. De landbouwers die waren teruggekeerd naar hun dorp en zeer moeizaam hun velden opnieuw vruchtbaar hadden gemaakt, konden hun landbouwproducten amper aan de man brengen. De oorzaak hiervan was het olie-voor-voedselprogramma dat tegen een zeer lage prijs voedingsproducten in Irak binnenbracht. De *Anfalakan* die in armoede leefden, kozen natuurlijk voor het goedkoopste voedsel. Dit betekende echter dat ze afhankelijk bleven van buitenlandse voedselpakketten en dat het Koerdische economische leven niet voldoende gestimuleerd werd³⁰¹.

Een tweede opmerking die men bij de maatregelen van de internationale gemeenschap kan maken, is dat men nog veel meer voor de Anfal-overlevenden had kunnen doen indien er een betere verstandhouding met de KRG was geweest. Zowel de V.N en de ngo's als de Koerdische regering verweten elkaar niet samen te werken. De bureaucratische obstakels die hierdoor gecreëerd werden, vertraagden het werk erg³⁰². De Koerdische partijen klaagden er bijvoorbeeld over dat ze niet voldoende hulp kregen van de Wereldgezondheidsorganisatie en dat de VN het toeliet dat het voedsel en de medicijnen die voor hen waren bestemd eerst langs Saddams regime passeerden, waardoor er veel vertraging op het transport kwam en er veel verloren ging³⁰³. Ook beschuldigden beide partijen elkaar ervan een ad-hoclijstje te hebben van dingen die gedaan moesten worden, in plaats van een lange-termijnprogramma te hebben uitgedokterd³⁰⁴. De ngo's ten-

²⁹⁹ GOLDBERG 25/03/2002, geraadpleegd op 4/04/2009.

³⁰⁰ POWER 2002, 241.

³⁰¹ FIDH 2003, 21.

³⁰² FIDH 2003, 21.

³⁰³ GOLDBERG 25/03/2002, geraadpleegd op 4/04/2009.

³⁰⁴ RUBIN 06/2001, geraadpleegd op 5/04/2009.

slotte verloren veel tijd omdat ze alles twee keer moesten regelen aangezien de KDP en de PUK apart van elkaar regeerden. In 1996 verlieten de meeste buitenlandse ngo's Koerdistan zelfs omdat het er door het interne Koerdische conflict te gevaarlijk was geworden³⁰⁵.

Tot slot moet gezegd worden dat het in het bijzonder de ngo's waren die de Koerden hulp verleenden. Weer trokken individuele landen zich weinig van het lot van deze mensen aan. Geen enkel land had zich publiekelijk uitgesproken tegen de vernietigende daden van Saddams regime in 1988 en geen enkele staat erkende officieel dat de Anfal-campagne een genocide was. Ook werd er dikwijls geweigerd asiel te geven aan Irakese vluchtelingen³⁰⁶.

Hoofdstuk 8: Maatregelen na de val van het Baath-regime (2003)

8.1. Koerdische maatregelen

8.1.1. Sterke nationale gevoelens

Na de bevrijding van het onderdrukkende regime van Saddam konden de Koerden hun mening eindelijk vrijer uiten. De Anfal-campagne maakte dat de Irakese Koerden zich nog meer van hun identiteit bewust werden. Hun gezamenlijk verleden als geviseerde slachtoffers van de Baath schiep een band. De onderdrukking en moorden van de voorbije decennia overtuigden de Koerden ervan dat ze autonoom of volledig onafhankelijk van Irak als gemeenschap wilden verder bestaan. In 1991 verwierven ze die autonomie al gedeeltelijk, maar in 2003 veranderde er nog veel meer voor de Koerden. Als bondgenoten van de VS kon men op heel wat voordelen rekenen. De Koerden werden bijvoorbeeld vertegenwoordigd in de voorlopige regeringsraad, waarin Jalāl Tālabānī en Masūd Bārzānī elk een maand als president zetelden. In 2005 werd de Permanente Grondwet opgesteld, en ook daar werden de Koerden niet vergeten. In het voorwoord werden de moorden van de Bārzānī's, de Faili-Koerden en Halabja en de Anfal vernoemd³⁰⁷.

Op 6 april 2005 werd de leider van de PUK, Jalāl Tālabānī als president van Irak verkozen. Na het instellen van de permanente grondwet werd hij

³⁰⁵ KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT 2003, 25.

³⁰⁶ FIDH 2003, 31.

³⁰⁷ HILTERMANN 2007, 226.

herv verkozen als eerste niet-Arabische president. Een andere slag die de Koerden binnen haalden, was de federalismewet van 2006. Met deze wet zouden de regio's hun eigen bevoegdheden krijgen³⁰⁸.

Door deze nieuwe situatie voelde de Koerdische bevolking zich sterker. De Koerden die door Saddam naar het zuiden van het land waren verplaatst, keerden massaal terug naar hun vroegere woonplaats in het Koerdische gebied. Hoewel het door de Koerden zelf wordt ontkend, zijn er bronnen die zeggen dat de Arabieren, die destijds door Saddam Hoessein naar het noorden werden verplaatst om de Koerden te vervangen, door de Koerden terug uit hun huizen werden gejaagd. Deze Koerdische burgers menen immers dat zij, als vroegere bewoners recht hebben op de eigendommen. Vooral in de streek van het olierijke Kirkoek vormt dit een groot probleem³⁰⁹. Duizenden Koerden vinden geen onderdak en kloppen bij verschillende instanties aan die de verantwoordelijkheid van zich afschuiven³¹⁰.

8.1.2. Ontdekking van documenten en massagraven

Na het vallen van Saddams regime hadden de Koerden een veel grotere vrijheid om hun verleden eindelijk naar behoren te kunnen onderzoeken. Tot dan toe had men zich wat betreft de Anfal-campagne altijd gebaseerd op de informatie die HRW in de loop van de jaren negentig had verzameld. De vondst van nieuwe documenten kan nieuwe informatie omtrent de daders, de locaties, de exacte data en het aantal doden geven³¹¹. Al vanaf april 2003, toen vele overheidsgebouwen geplunderd werden, verzamelden verschillende mensen documenten. Deze werden dan dikwijls voor hoge prijzen te koop aangeboden, waardoor de toenmalige Iraakse minister van Mensenrechten Muhammad Ihsān hoge sommen moest betalen om ze te verkrijgen³¹².

Hoewel men reeds in 1991 begonnen was met het zoeken naar vermiste

³⁰⁸ Over de invulling van de wet is niet iedereen het eens. Wanneer de sjiieten het zuiden van het land met het olierijke Basra en de Koerden het noorden met het olierijke Kirkoek zouden krijgen, zou er voor de soennieten maar een povere hap overblijven. DANCKAERS 2008, 35.

³⁰⁹ DANCKAERS 2008, 35.

³¹⁰ Omwille van deze omstandigheden leven zo'n 2500 Koerden in het voetbalstadion van Kirkoek. PEYANMER 11/09/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

³¹¹ Tot nu toe zijn er hierover nog geen nieuwe (niet-Arabische of niet-Koerdische) werken gepubliceerd.

³¹² ONLINE ENCYCLOPEDIA OF MASS VIOLENCE 3/02/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

personen, kon men pas vanaf 2003 voluit beginnen zoeken naar de overblijfselen van de duizenden vermoorde Koerden³¹³. Vanaf mei 2003 gingen de Koerden eigenhandig op zoek naar de massagraven. Later zouden organisaties als Human Rights Watch hen daarbij assisteren en vanaf 2004 zond ook de Amerikaanse regering forensische experts om bewijzen te verzamelen voor het komende Speciale Irak-tribunaal. Koerden werden opgeleid in de forensische wetenschappen en geld werd gegeven aan Koerdische organisaties die lijsten maakten van vermeende massagraven, vermisten en bevestigde slachtoffers³¹⁴. Er kwamen zelfs voormalige grafdelvers en beulen zich aanmelden om aanwijzingen bij de opgravingen te geven. Het geschatte aantal lijken in Iraakse massagraven gaat van 290 000 tot 400 000³¹⁵. Sommige graven bevatten een tiental lichamen van mannen, vrouwen en kinderen, andere bevatten er duizenden. Het aantal graven zelf is niet exact bekend, maar het zijn er zeker 270³¹⁶.

Omdat de massagraven één van de grote symbolen zijn geworden van het repressief regime van Saddam Hoessein werd 16 mei uitgeroepen als “Dag van de massagraven”.

Elk jaar wordt er een internationaal congres over massagraven gehouden. In 2008 ging dit in de Iraakse stad Najaf door en nam een delegatie van het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken deel. Er werd wetenschappelijk onderzoek voorgesteld en er werden aanbevelingen voor de toekomst gedaan³¹⁷.

Eind 2008 werden de eerste 150 lijken van Anfal-slachtoffers vanuit het zuiden terug naar het semi-autonome Koerdische gebied gebracht³¹⁸. Met een vrachtvliegtuig werden de kisten, die bedekt waren met de Koerdische vlag, naar het vliegveld van Arbil gebracht. Er werd een herdenkingsceremonie gehouden waarop de president van de Koerdische regio, Masūd

³¹³ GLOBAL SECURITY 24/01/2006, geraadpleegd op 26/02/2009.

³¹⁴ Dit geld was afkomstig van verschillende landen die het zoeken naar massagraven wilden steunen. Landen als Zweden, Duitsland Denemarken en Finland doneerden geld of zonden forensische teams naar Irak.

³¹⁵ Human Rights Watch maakte een conservatieve schatting van 290 000 lijken. Op 20 november 2003 echter verklaarde toenmalig Britse Eerste Minister Tony Blair dat er zo'n 400 000 lichamen in de massagraven van Irak verborgen liggen. De massagraven bevatten de lijken van de slachtoffers van de verschillende massamoorden gedurende het Baath -regime.

³¹⁶ USAID 2004, 3.

³¹⁷ MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS s.d., geraadpleegd op 6/04/2009.

³¹⁸ Deze lijken werden door een landbouwer in de buurt van de zuidelijke stad Najaf gevonden. Het massagraf bevatte de lichamen van mannen, kinderen en vrouwen. In de buurt van Najaf werden nog zo'n 45 massagraven gevonden. REUTERS 19/11/2008, geraadpleegd op 5/04/2009.

Bārzanī met honderden in zwart geklede nabestaanden aanwezig was. Het begraven van de slachtoffers zorgt ervoor dat de achtergebleven familieleden een fysieke herinnering hebben en kunnen verdergaan in hun rouwproces³¹⁹.

8.1.3. Oprichting van het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken

In mei 2006 werd er door de KRG, in navolging van het in 1999 opgerichte Ministerie van Mensenrechten, Gedeporteerden en Anfal, het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken opgericht. Enerzijds wil het ministerie de levensomstandigheden van de *Anfalakan* verbeteren, en dat willen ze bereiken door het onderwijs, de gezondheidszorg en de sociale, psychologische en economische aspecten verder te ontwikkelen. Anderzijds wil het ministerie de martelaren eren door de massagraven te onderzoeken en de lichamen terug naar het Koerdische gebied te brengen. Op de website van het ministerie kan men het jaarverslag van 2007-2008 lezen. Het verslag maakt gewag van ondermeer de volgende acties: het maken van databases over allerhande onderwerpen; het volgen van de Anfal-rechtszaak en de getuigen en slachtoffers verdedigen en steunen; het internationaliseren van de massamoorden door publicaties uit te geven, seminaries, ceremoniën en kunsttentoonstellingen te houden en documentaires te draaien; het studiegeld voor een beperkt aantal nabestaanden van Anfal-slachtoffers betalen; het onderhouden van gesprekken met 2304 nabestaanden; het voorzien van een beperkt aantal jobs, kledij en elektriciteit; het behandelen van patiënten; het herverdelen van land en het bouwen van een beperkt aantal nieuwe woonplaatsen; het ontbloten van drie massagraven en het herbegraven van de lichamen. Het ministerie erkent echter dat niet alles van een leien dakje liep. Als zwakke punten meldt men dat er te weinig bekwame medewerkers beschikbaar zijn, dat men van de overheid te weinig geld krijgt om bepaalde projecten goed ten uitvoer te brengen en dat er te weinig medewerking is van zowel de Iraakse ministeries als van de VN³²⁰.

Een voorbeeld van een goede samenwerking tussen het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken en buitenlandse organisaties is het gezondheidsproject dat in januari 2009 werd gestart. De wereldgezondheidsorganisatie gaat er samen met het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken, alsook met het Ministerie van Gezondheid voor zorgen dat de kwaliteit

³¹⁹ PEYAMNER 1/12/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

³²⁰ MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS s.d., geraadpleegd op 6/04/2009.

van de diensten voor psychische gezondheid verbetert. Tijdens het twee jaar durend project zal de infrastructuur van de psychiatrie heropgebouwd worden en plaatselijke gezondheidsdiensten ontwikkeld worden³²¹.

Toch is er nog steeds veel kritiek op de aanpak van de KRG want nog altijd lijden mensen aan de gevolgen van de Anfal-campagne³²². Velen genazen nooit van hun fysieke kwalen ten gevolge van de blootstelling aan giftige gassen en bijna de helft van de volwassen Koerden lijdt aan psychische stoornissen. Anfal-weduwen geraken moeilijk aan een job, voor kinderen is het onmogelijk om de bezittingen van hun vaders en grootvaders te erven en nog steeds leven er zo'n 446 000 mensen in de Mujamma'at³²³. Ook zijn de Anfal-overlevenden boos omdat ze met de 40 à 100 Amerikaanse dollar die ze maandelijks van de KRG krijgen niet genoeg hebben en omdat diezelfde regering vroegere Koerdische collaborateurs nu postjes geeft in haar administratie³²⁴.

Niet alleen het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken krijgt veel kritiek te verduren. Ook president Jalāl Tālabānī kreeg er van de Koerdische pers van langs toen hij (per ongeluk of niet) één van de enige ooggetuigen van de moordpartij in Halabja vrijliet uit de gevangenis. Tāriq Ramadān 'Azzāwī was één van de Iraakse piloten die het gas over Halabja verspreidde. Volgens sommige bronnen verblijft de man nu in Groot-Brittannië³²⁵.

8.2. Andere acties in verband met de herdenking van de Anfal

8.2.1. Herdenkingen, monumenten en musea

In 2007 werd 14 april door de KRG tot officiële herdenkingsdag van de Anfal uitgeroepen³²⁶. 16 maart is de dag geworden waarop jaarlijks de gasaanval op Halabja wordt herdacht. Tijdens deze herdenkingen worden er door de KRG en de centrale Iraakse regering steevast beloftes gedaan om Koerdistan te heropbouwen en de Anfal-slachtoffers beter te begeleiden.

³²¹ WORLD HEALTH ORGANISATION, 28/01/2009, geraadpleegd op 6/04/2009.

³²² Niet alleen Irakese Koerden bekritisieren de KRG, ook onderzoekers als Joost Hiltermann uiten hun kritiek. Hij zegt dat de KRG enkel om politieke redenen de internationale aandacht vestigt op de Anfal. De KRG zou er een grotere steun voor Koerdische autonomie mee willen bekomen. RIDOLFO 2008, 19.

³²³ VAN HARTEN, MEIJER 2007, 216.

³²⁴ INSTITUTE FOR WAR & PEACE REPORTING 15/11/2005, geraadpleegd op 5/04/2009.

³²⁵ KURDISH MEDIA 5/04/2009, geraadpleegd op 6/04/2009.

³²⁶ KURDISH GLOBE 18/04/2007, geraadpleegd op 6/04/2009.

Niet-gouvernementele organisaties en Koerdische belangengroepen roepen diezelfde regeringen dan op deze maatregelen ook effectief te nemen. Over heel de wereld wordt er door de Koerdische gemeenschap aandacht besteed aan deze herdenkingen. Organisaties als *Washington Kurdish Institute* en *Kurdish Human Rights Project* zenden dan persberichten uit om ook niet-Koerden te laten stilstaan bij de genocide van 1988. Volgens hen neemt de internationale gemeenschap nog te weinig stappen om de Anfal als één van de grootste genociden van de twintigste eeuw te erkennen³²⁷. Ook een enkele buitenlandse parlementair probeert de aandacht van zijn land op de herdenking van de campagne te richten. Zo riepen de Amerikanen Howard L. Berman, Frank R. Wolf en Chris Van Hollen in 2008 hun land op de Anfal als een genocide te erkennen³²⁸. Ook de Nederlandse parlementairen Harry van Bommel en Fred Teeven deden dit. Tevens vroegen ze financiële steun en lobbyden ze voor de oprichting van een herdenkingsmonument³²⁹.

Reeds zes maanden na de Amerikaanse invasie in Irak werd in Halabja een herdenkingsmonument en museum voor de Anfal opgericht. De inhuldiging van dit monument dat symbool stond voor het lijden van duizenden Anfal-slachtoffers kon rekenen op internationale media-aandacht. De toenmalige Amerikaanse Minister van Buitenlandse Zaken Colin Powell, de tijdelijke leider van Irak Paul Bremer en de twee Koerdische leiders Jalāl Tālabānī en Masūd Bārzānī bezochten het monument. Het museum bevat foto's, gedichten, artefacten en een lijst van alle dodelijke slachtoffers. Al gauw na de opening werden het museum en het monument controversieel. Ze waren immers aan de rand van de stad gebouwd, waardoor de internationale delegaties de echte omstandigheden van de vernietigde stad niet zagen. Hoewel er een nieuw Halabja is opgebouwd, zijn de verwoeste gebouwen nog steeds zichtbaar. De 80 000 inwoners van de nieuwe stad klagen er bij de Koerdische regering dan ook over dat de wegen er nog altijd erbarmelijk bij liggen en dat het elektriciteits- en waternetwerk niet voldoet. Het Halabja-monument en -museum is volgens de inwoners het enige gebouw dat de Koerdische regering in de afgelopen jaren heeft gebouwd. Tijdens de jaarlijkse herdenking van de gasaanval, op 16 maart 2006, geraakten de gemoederen zo verhit dat 150 demonstranten de toe-

³²⁷ WASHINGTON KURDISH INSTITUTE 16/03/2009, geraadpleegd op 23/03/2009.

³²⁸ Ook in 2009 vroegen senatoren Joe Lieberman en Howard Berman steun en hulp van hun land en van de rest van de wereld. KRG 18/03/2009, geraadpleegd op 3/04/2009.

³²⁹ KRG 20/03/2008, geraadpleegd op 3/04/2009.

gang tot het monument blokkeerden voor de Koerdische ambtenaars. De veiligheidsdiensten vuurden schoten af, waardoor verschillende mensen gewond werden en een 17-jarige jongen stierf. Daarop koelden de burgers hun woede op het monument dat ze in brand staken. Op het einde van de dag hadden zich tussen de 3000 en 5000 mensen bij de demonstranten aangesloten. Het is duidelijk dat het monument voor de burgers van Halabja hét symbool is van de dadeloosheid van de regering³³⁰.

Naast het museum in Halabja werd er ook één in Soeleimania opgericht. Dit werd gevestigd in het voormalige hoofdkwartier van de geheime politie en wordt gewijd aan de foltergeschiedenis van Irak³³¹.

8.2.2. Films en conferenties

Naast het oprichten van monumenten en musea werden er ook films over de Anfal gemaakt. Zo maakte de Koerdisch-Amerikaanse filmmaker Jano Rojbiani drie documentaires: “Massagraven”, “Chemische ‘Ali” en “Massavernietigingswapens”. Voor deze drie films kreeg hij financiële steun van de VS Door het gebruiken van getuigenissen van Anfal-overlevenden en beelden van het Irakese leger dat mensen martelt en doodt, hoopt de regisseur de harde realiteit van de verwoestende Anfal-operatie te laten zien³³². Om de kennis en de erkenning van de Anfal te vergroten, worden er ook conferenties gehouden. Van 26 tot 28 januari 2008 organiseerde de KRG haar eerste Anfal-congres. De onderwerpen die werden aangesneden, waren de compensatie van slachtoffers en nabestaanden, het documenteren van de feiten, de internationale erkenning van de Anfal als genocide en het verzamelen van steun van internationale organisaties en instituties³³³. Om de twintigste verjaardag van de aanval op Halabja te herdenken, werd er op 16 maart 2008 een congres gehouden in Arbil. Tijdens de ceremonie gaf waarnemend Koerdisch Eerste Minister *Omar Fatah* kritiek op de stilte van de internationale gemeenschap en beloofde hij enkele miljoenen dollars om in nieuwe projecten te investeren. Bagdad beloofde op zijn beurt zo’n zes miljoen dollar te pompen in de reconstructie van Halabja en rechterlijke acties te ondernemen tegen bedrijven die chemicaliën hadden verkocht aan Irak³³⁴.

³³⁰ RUBIN 09/2006, geraadpleegd op 16/07/2009.

³³¹ ONLINE ENCYCLOPEDIA OF MASS VIOLENCE 3/02/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

³³² PADDEN 19/09/2006, geraadpleegd op 6/04/2009.

³³³ CRISISGROUP 14/03/2008, geraadpleegd op 5/04/2009.

³³⁴ GLOBAL SECURITY 16/03/2008, geraadpleegd op 26/02/2009.

Niet alleen worden door de Koerden in Irak congressen georganiseerd. Ook Westerse academici en parlementsleden nemen het initiatief om de Anfal meer bekendheid te geven. Zo werden er bijvoorbeeld congressen georganiseerd in het *Imperial War Museum London* en in het Europees Parlement in Brussel³³⁵. Zowel Anfal-overlevenden, Koerdische hoogwaardigheidsbekleders als Westerse onderzoekers nemen deel aan de debatten³³⁶. Op 16 maart 2009 werd er ook door de VN voor de eerste keer een conferentie over Halabja gehouden. De aanwezige ambassadeurs, Iraakse parlementairen, mensenrechtenactivisten en Anfal-overlevenden riepen de wereld op om stappen te nemen om toekomstige genociden te voorkomen³³⁷. Een groot probleem met de conferenties die in Irak zelf worden georganiseerd, is het feit dat vele deelnemers en panelleden op één of andere manier betrokken waren bij de repressieve acties tegen de Koerden. De Anfal-overlevenden moeten in de toekomst zien samen te leven met mensen die hen vroeger liever kwijt dan rijk waren. Deze situatie doet zich altijd voor bij een land dat uit een periode van repressie komt. Zo'n staten hebben dikwijls nog niet de tijd en het geld om alle misdadigers te berechten en te straffen. Dikwijls wordt ook prioriteit gegeven aan het opbouwen van de toekomst in plaats van aan het verwerken van het verleden. Men kan zich de vraag stellen of congressen waaraan voormalige daders deelnemen tot constructieve oplossingen kan leiden³³⁸.

8.3. Het Iraaks Hoog Strafgerechtshof

8.3.1. De Anfal-rechtszaak

Toen 'Alf Hassan al-Majid in 2002 in Arabische landen zoals Algerije, Tunesië, Syrië, Egypte en Jordanië steun ging vragen voor het Iraakse regime,

³³⁵ In 2008 was er in het *Imperial War Museum* een tentoonstelling van de kunstenaar Osman Ahmad te zien. Deze Anfal-overlevende schildert zijn gevoelens van zich af in schilderijen die niemand onberoerd kan laten. Hij stelde reeds tentoon in Syrië, Frankrijk, Italië en Iran. Op 2 april 2009 werd er door de Zweedse europarlementair Olle Schmidt een seminarie over de Genocide tegen de Koerden in Irak gehouden. Panelleden waren onder andere de huidige KRG-minister voor Buitenlandse Zaken Muhammad Ihsan en KRG-vertegenwoordiger bij de EU *Burhan Jaf*. KRG 3/04/2009, geraadpleegd op 3/04/2009.

³³⁶ KURDISH MEDIA 1/09/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

³³⁷ Tijdens de conferentie hingen er in het VN-hoofdkwartier in New York foto's van de Anfal. Deze tentoonstelling reist sindsdien de wereld rond en zal uiteindelijk in *The Museum of Tolerance* in Los Angeles terechtkomen. KRG 18/03/2009, geraadpleegd op 3/04/2009.

³³⁸ QADIR 2003, 17.

werd hij daar opgewacht door de regeringsleiders. Kenneth Roth, directeur van Human Rights Watch vond het onbegrijpelijk dat deze man met alle égarde werd ontvangen in plaats van dat hij ter plekke gearresteerd werd wegens oorlogsmisdaden³³⁹. Die arrestatie gebeurde pas op 21 augustus 2003. Vanaf dan restte hem enkel nog te wachten op het vonnis dat het Iraaks Hoog Strafgerechtshof over hem zou uitspreken³⁴⁰.

Op 10 december 2003 werd het Speciaal Iraaks Tribunaal een feit. Dit tribunaal moest de leden van Saddams regime die van 17 juli 1968 tot en met 1 mei 2003 oorlogsmisdaden, genociden en misdaden tegen de menselijkheid hadden gepleegd, berechten³⁴¹. De eerste rechtszaak onder de hoede van het tribunaal (dat ondertussen was omgedoopt tot Iraaks Hoog Strafgerechtshof) was de Dujail-rechtszaak. Het proces dat van oktober 2005 tot 5 november 2006 duurde, berechtte acht beschuldigen, waaronder Saddam Hoessein. Allen hadden ze een aandeel in de massamoord die in 1982 op 148 sjieten van Dujail gepleegd werd. Op 5 november 2006 werd Saddam Hoessein schuldig bevonden aan alle aanklachten en werd hij veroordeeld tot executie door ophanging. Op 30 december 2006 werd het vonnis voltrokken.

Voor zijn dood was hij op 21 augustus 2006 ook al aangeklaagd in de tweede rechtszaak van het gerechtshof: de Anfal-rechtszaak. Hij en zes andere beklaagden werden beschuldigd van het plegen van genocide, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. Op 21 december 2006 werd de rechtszaak verdaagd, maar op 8 januari 2007 hervatte ze, evenwel zonder de aanklachten tegen Saddam Hoessein.

De zes andere beschuldigen waren 'Alf Hassan al-Majīd, secretaris-generaal van het Noordelijke Bureau van de Baath en effectief leider van de Koerdische regio ten tijde van de Anfal; Sultān Hāshim Ahmad, toenmalig commandant van het Vijfde Legerkorps; Sābir 'Abd al-'Azīz al-Dūrī, algemeen directeur van de militaire geheime dienst; Hussayn Rashīd al-Tikrītī, vice-legercommandant die de operaties tijdens de Anfal leidde; Tāhir Tawfīq al-'Anī, toenmalig gouverneur van Mosoel en Farhān Mutlaq al-Jabūrī, voormalig bevelhebber van de militaire geheime dienst³⁴².

Tijdens het proces werden onder andere getuigen en video-opnamen gehoord en werden lichamen van de massagraven naar de rechtbank gebracht.

³³⁹ SCHUTTEN 2003, 58.

³⁴⁰ GLOBAL SECURITY 22/06/2005, geraadpleegd op 26/02/2009.

³⁴¹ YILDIZ 2007, 170.

³⁴² INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE s.d., geraadpleegd op 15/07/2009.

De zes beschuldigen kregen het verdict van de rechter op 24 juni 2007 te horen. 'Alī Hassan al-Majīd, Sultān Hāshim Ahmad en Hussayn Rashīd al-Tikrītī werden veroordeeld tot de dood door ophanging³⁴³. Farhān Mutlaq al-Jabūrī en Sābir 'Abd al-'Azīz al-Dūrī werden veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf en één beschuldigde, Tāhir Tawfīq al-'Anī werd vrijgesproken wegens gebrek aan bewijzen³⁴⁴. Al-Majīd ging in beroep tegen de beslissing van het Iraaks Hoog Strafgerechtshof, maar op 4 september 2007 werd dit afgewezen³⁴⁵.

Volgens de Iraakse wet moet ophanging ten laatste dertig dagen na de uitspraak uitgevoerd worden. De ophanging van al-Majīd en de twee anderen werden echter wegens de Ramadan verzet naar 16 oktober 2007. Ook toen gingen de ophangingen niet door. De reden hiervoor moet men waarschijnlijk zoeken bij de presidentiële raad. Deze moet elke terdoodveroordeling goedkeuren. Het is mogelijk dat één van de drie leden van de raad, de soennitische moslim Tāriq al-Hāshimī niet akkoord ging met de terdoodveroordeling van Sultān Hāshim Ahmad. Hij zou volgens de soennieten enkel bevelen hebben opgevolgd om zelf in leven te blijven³⁴⁶.

Op 2 december 2008 werd Ali Chemicali opnieuw ter dood veroordeeld voor zijn aandeel in een andere zaak. Hij werd schuldig bevonden aan de dood van 20 000 à 100 000 sjieten tijdens de opstand van 1991³⁴⁷. Op 2 maart 2009 werd hij voor de derde keer veroordeeld tot de dood. Deze keer omwille van zijn aandeel in de moord op Groot-Ayatollah Muhammad Sādiq al-Sadr in 1999 en het gewelddadig neerslaan van de sjietische opstanden die daarop volgden³⁴⁸.

Op 17 maart 2009 maande het Iraakse Kabinet de presidentiële raad aan om de doodstraf van Ali Chemicali en de andere veroordeelden van de Anfal-rechtszaak eindelijk te laten uitvoeren³⁴⁹.

Na het afronden van de Anfal-rechtszaak werd er op 21 december 2008 onder zeer weinig buitenlandse mediabelangstelling begonnen met de Halabja-rechtszaak. Tijdens deze rechtszaak werden de feiten die zich tijdens de gasaanval op Halabja voordeden, onderzocht. Dat was immers nog niet

³⁴³ 'Alī Hassan al-Majīd werd eigenlijk veroordeeld tot vijf keer de doodstraf en verschillende gevangenisstraffen.

³⁴⁴ INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE s.d., geraadpleegd op 15/07/2009.

³⁴⁵ NU 4/09/2007, geraadpleegd op 20/07/2009.

³⁴⁶ NOS 14/11/2007, geraadpleegd op 20/07/2009.

³⁴⁷ CNN 2/12/2008, geraadpleegd op 20/07/2009.

³⁴⁸ KURDISH GLOBE 3/03/2009, geraadpleegd op 6/04/2009.

³⁴⁹ CNN 17/03/2009, geraadpleegd op 20/07/2009.

gebeurd tijdens de rechtszaak over de Anfal-campagne. Er waren 483 aanklagers die hun vermoorde familieleden vertegenwoordigden en vier beschuldigden die ook al hadden terechtgestaan tijdens de Anfal-rechtszaak. Het gaat om 'Alī Hassan al-Majīd, Sultān Hāshim Ahmad, Sābir 'Abd al-'Azīz al-Dūrī en Farhān Mutlaq al-Jabūrī. Ze werden weer aangeklaagd voor misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en genocide³⁵⁰. Ondertussen bekenden al-Dūrī en al-Jabūrī dat het inderdaad de Iraakse overheid was die de gasaanval op Halabja uitvoerde. Er zijn tot nu toe nog geen uitspraken in deze rechtszaak gedaan³⁵¹.

8.3.2. Bedenkingen bij het Iraaks Hoog Strafgerechtshof

Het Iraaks tribunaal heeft ervoor gezorgd dat de waarheid over het Baath-verleden aan bod komt en dat men daardoor het verleden in de ogen durft te kijken. Na zoveel decennia van onderdrukking, wordt er voor de burgers eindelijk recht gesproken. Zij krijgen door dit tribunaal de hoop dat er in de toekomst nooit meer zo'n gruwelijkheden als de Anfal en de gasaanval op Halabja zullen gebeuren.

Er zijn echter ook heel wat opmerkingen over dit Iraaks Hoog Strafgerechtshof te geven. Zo is er bijvoorbeeld het feit dat dit gerechtshof geen internationaal of gemengd tribunaal is. Het is een strikt Iraaks strafgerechtshof geworden dat voor een groot deel wordt gefinancierd en geleid door Washington. Dit moest Amerika behoeden voor onaangename verrassingen³⁵². Toch hopen vele Irakezen dat het Iraakse Hoog Strafgerechtshof een voorbode vormt voor de berechting van andere regeringsleiders, de VN en buitenlandse bedrijven wegens hun medeplichtigheid of hun stilte ten aanzien van de Iraakse misdaden van de laatste decennia³⁵³.

Er wordt altijd de voorkeur gegeven aan de nationale gerechtshoven indien die capabel genoeg zijn om de rechtszaken te behandelen. Vele Irakezen achtten dat dit het geval was en, met de steun van de VS gingen ze zichzelf berechten.

Na een decennialange overheersing van de Baath is het echter moeilijk om rechters te vinden die geen dubieuze banden hadden met dit regime én

³⁵⁰ REUTERS 21/12/2008, geraadpleegd op 20/07/2009.

³⁵¹ ASWAT AL-IRAQ 6/07/2009, geraadpleegd op 20/07/2009.

³⁵² Hiltermann merkt ook op dat één van de eerste acties die de Bush-regering in 2001 uitvoerde, het terugtrekken van de Amerikaanse ondertekening van het Verdrag van Rome was, dat het gezag van het Internationaal Gerechtshof erkent. HILTERMANN 2007, 244.

³⁵³ VAN HARTEN, MELJER 2007, 219.

tegelijkertijd eerlijk en competent genoeg waren om zo'n grote rechtszaken tot een goed einde te brengen. Vele rechtsgroeperingen alsook de VN vonden het dan ook beter dat Saddam Hoessein en zijn handlangers berecht zouden worden door een internationaal tribunaal of door een gerechtshof dat tenminste gedeeltelijk werd geleid door internationale en ervaren rechters. Human Rights Watch zag inderdaad verschillende tekortkomingen bij de Dujail- en Anfal-rechtszaak. Zo kloeg de organisatie er onder andere over dat de rechters slechts een gebrekkige kennis hadden van de internationale wetten en dat er een inadequate administratie was. Ook de veiligheid van de rechters, de getuigen en de beklaagden werd niet voldoende gewaarborgd. Verder vindt HRW dat er geen sprake was van een eerlijk proces doordat de politiek zich met de rechtszaak bemoeide en doordat het recht op verdediging niet fatsoenlijk werd toegekend aan de beschuldigen. Tenslotte is HRW er ook niet over te spreken dat de rechters de doodstraf uitspreken. Dit druist in tegen de rechten van de mens en zorgt daarnaast voor problemen wanneer een terdoodveroordeelde ook moet terechtstaan in andere rechtszaken³⁵⁴.

Ook de Koerden zelf hebben hun bedenkingen bij het Iraaks Hoog Strafgerechtshof. Ze vinden dat het tribunaal zwak, afhankelijk, partijdig en exclusief Arabisch is. Ze klagen bijvoorbeeld aan dat enkel het Arabisch de officiële taal van het tribunaal is. Ook het feit dat slechts een beperkt aantal mensen berecht wordt, vinden ze geen goede zaak. Ze hadden graag gezien dat ook de schuldige buitenlanders en de Koerdische collaborateurs, de jash berecht werden. Wat tot slot nog heel wat Koerden tegenvalt, is het feit dat de straffen nog altijd niet werden uitgevoerd, alsook het feit dat de Iraakse regering aan de Koerden nog altijd geen officiële verontschuldigungen heeft aangeboden voor de daden van het vorige regime³⁵⁵.

8.4. De erkenning van genocide

8.4.1. Erkenning door Irak

Met het uitspreken van de straffen voor de zes beschuldigen in de Anfal-rechtszaak op 24 juni 2007 erkende het Iraaks Hoog Strafgerechtshof dat de Anfal-operatie een genocide was. Vijf van de zes mannen werden immers schuldig bevonden aan misdaden tegen de menselijkheid, oor-

³⁵⁴ HUMAN RIGHTS WATCH 22/06/2007, geraadpleegd op 21/03/2009.

³⁵⁵ CHAK 14/04/2008, geraadpleegd op 18/07/2009.

logsmisdaden én genocide³⁵⁶.

Hiernaast liet Irak op 12 maart 2008 weten dat het rechterlijke stappen zou nemen tegen de buitenlandse bevoorraders van chemische grondstoffen. De namen van de Amerikaanse bedrijven Alcolac International en Philips werden genoemd. Tot nu toe is er echter nog niets van deze zaak terechtgekomen³⁵⁷.

Chnar Saad Abdullah, KRG-Minister voor Martelaren en Anfal-zaken sloeg er ook op 14 april 2008 in het Iraakse Parlement en het Parlement van de Koerdische Regio formeel te doen erkennen dat de Anfal een genocide was. De presidentiële raad van Irak volgde enkele maanden later, toen op 8 oktober 2008 resolutie nr. 26 werd goedgekeurd. Hiermee verklaarde de Iraakse staat officieel dat de Anfal-campagne tegen de Koerden een genocide was. Met deze resolutie hoopten de Irakezen andere landen te kunnen overtuigen hetzelfde te doen. Tevens hoopten ze dat er met de erkenning meer effectieve maatregelen voor de overlevenden werden genomen. Men rekende op een snelle heropbouw en ontminning van de Koerdische regio en op officiële Iraakse verontschuldiging. Men wacht er nog steeds op³⁵⁸.

8.4.2. Erkenning door de internationale gemeenschap

Reeds voordat men in Irak erkende dat de Anfal-campagne een genocide was, deden andere instanties dat al. Zoals we reeds zagen, verklaarde Human Rights Watch al in de jaren negentig dat de Anfal een genocidale actie was. Ook andere organisaties, zoals Genocide Watch erkennen dit³⁵⁹.

Met de berechting van de Nederlandse zakenman Frans van Anraat verklaarde ook het gerechtshof in den Haag dat de Anfal een genocide was. Op 6 december 2004 werd van Anraat aangehouden door de Nationale Recherche op verdenking van medeplichtigheid aan oorlogsmisdrijven en volkerenmoord. Tijdens de jaren tachtig had deze man grondstoffen voor chemische wapens aan Irak verkocht³⁶⁰.

Door zijn aandeel in de gifgasaanvallen waarbij duizenden mensen het leven lieten, werd Frans van Anraat op 23 december 2005 tot vijftien jaar celstraf veroordeeld. Zowel van Anraat als het Openbaar Ministerie gin-

³⁵⁶ KURDISH GLOBE 16/04/2008, geraadpleegd op 6/04/2009.

³⁵⁷ KDP 10/09/2008, geraadpleegd op 5/04/2009.

³⁵⁸ MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS 9/11/2008, geraadpleegd op 20/07/2009.

³⁵⁹ CHAK 2007, 73.

³⁶⁰ CHAK s.d., geraadpleegd op 3/04/2009.

gen in hoger beroep tegen deze beslissing. De eerste deed dit omdat hij zich niet verantwoordelijk achtte voor het gebruik van het gifgas, en het Openbaar Ministerie vond dat van Anraat ook moest veroordeeld worden voor medeplichtigheid aan volkerenmoord, wat wegens te weinig bewijzen niet gedaan was. Hoewel hij toch voor volkerenmoord werd vrijgesproken, kreeg Van Anraat op 9 mei 2007 een gevangenisstraf van zeventien jaar, twee jaar meer dan hij in eerste instantie had gekregen.

Deze veroordeling is om twee redenen zeer belangrijk. Het was de eerste keer dat een ander land dan Irak één van zijn burgers veroordeelde voor zijn aandeel in de gasaanvallen van Halabja. Daarnaast verklaarde het gerechtshof in zijn conclusie van 23 december 2005 dat de Anfal-campagne een genocide was. Hiermee was het het eerste gerechtshof dat dit deed. Volgens de Genocide-Conventie kan men spreken van een genocide wanneer de dader de intentie heeft om een groep of een deel van de groep te vernietigen. Het Nederlandse gerechtshof bevestigt dat de Koerden een etnische groep zijn en om te bewijzen dat Saddam Hoessein deze groep wilde vernietigen, deed het gerechtshof beroep op de methodes die gebruikt werden door het Internationaal Tribunaal voor Misdrijven in Voormalig Joegoslavië en het Internationaal Tribunaal voor Rwanda. Het gerechtshof besloot dat men over een genocide vanwege het Irakese regime kan praten omdat er sprake is van algemene en langdurige onderdrukkende maatregelen zoals arabisering, deportaties, discriminatie, vervolging, executies, de vernietiging van duizenden Koerdische dorpen, massamoorden en het gebruik van gifgas tijdens de Anfal-operaties³⁶¹.

Het feit dat tot nu toe geen enkel land buiten Irak de Anfal-campagne officieel als genocide heeft erkend, stuit vele Koerden tegen de borst. Dat dit nog niet gebeurd is, heeft waarschijnlijk veel te maken met het feit dat vele buitenlanders grondstoffen en wapens leverden voor de moorden en dat vele landen toentertijd hun Midden-Oosten-politiek belangrijker vonden dan het lot van de noodlijdende Koerden. Wanneer deze landen de Anfal-campagne als een genocide gaan erkennen, moeten ze zichzelf in het hart kijken en bekennen dat zij, door hun stilte en hun handel misschien ook een aandeel hadden in het hoge aantal doden. Deze erkenning kan nog een tijd op zich laten wachten.

361 CHAK 2007, 71.

Conclusie

Wat was de Anfal-campagne en hoe gaan de overlevenden met de gevolgen van deze vernietigende operatie om? Hoe is het tot zo'n moordactie als de Anfal kunnen komen en welke maatregelen werden en worden er voor de overlevenden genomen? Dit zijn de vragen waarop deze thesis een antwoord heeft proberen te bieden.

We hebben gezien dat het Koerdische volk nooit een eigen staat heeft gehad. Ook tijdens de twintigste eeuw kwam hier geen verandering in. Integendeel, de Koerden bleven te maken hebben met repressieve acties. In Irak werden onder het Britse mandaat hun eisen niet gehoord en toen de Iraakse staat eenmaal onafhankelijk was, waren er enkele verbeteringen onder het regime van 'Abd al-Karîm Qâsim.

Ondertussen was er echter een Koerdische leider opgestaan. Mullah Mustafâ Bârzânî nam geen genoegen met halfslachtige akkoorden en verzette zich met zijn peshmerga's hevig tegen repressieve maatregelen. Toen het Baath-regime aan de macht kwam, werd begonnen met een actieve arabiseringspolitiek en de gevechten tussen de Koerden en het regime werden heviger.

Het sluiten van het Algiers-akkoord tussen Irak en Iran in 1975 betekende een eerste grote slag voor de Koerdische strijd naar meer vrijheid. Zonder de steun van Iran waren de Koerden immers geen maat voor Saddam Hoessein en zijn regime. Voor het eerst werd een grootschalig deportatieprogramma toegepast en werden Koerdische dorpen vernietigd. Het was ook in deze periode dat er naast de Koerdisch Democratische Partij van de Bârzânî een nieuwe partij ontstond. De Patriotische Unie van Koerdistan van Jalâl Tâlabânî zou voortaan één van de Koerdische leidende partijen worden.

Toen Irak in 1980 met zijn oorlog tegen Iran begon, betekende dit dat het regime zich aanvankelijk minder bezighield met zijn noordelijke Koerdische regio. Hierdoor konden de peshmerga's grote delen van het Koerdische gebied terug in handen nemen. Pas in 1987 zouden de twee grote partijen KDP en PUK echter samen strijden tegen de Iraakse staat. Dit was net op tijd, want in datzelfde jaar werd 'Alî Hassan al-Majîd als leider van het Koerdische gebied aangesteld. Hij startte onmiddellijk met onderdrukkende maatregelen. Koerdische burgers werden uit hun huizen gezet en bestookt met gasaanvallen.

In 1988 werden deze repressieve stappen gesystematiseerd in de Anfal-

campagne. Van 23 februari tot 6 september werd het Koerdische gebied in acht fasen overrompeld door de verschillende Iraakse staatslegers. De eerste zeven fasen waren gericht op de gebieden waar de PUK-peshmerga's actief waren, de laatste fase concentreerde zich op de noordelijke *Badinan*-regio waar de KDP zich schuilhield. De legeraanvallen waren echter niet enkel gericht op de kampen van deze rebellen. Ook niet-Koerdische verzetsleden, waaronder vrouwen en kinderen, werden niet ontzien door de Irakese soldaten. De dorpen werden steeds op een systematische manier aangevallen. Eerst werden er gasbommen uit vliegtuigen gedropt en daarna kwamen de grondtroepen om de huizen te vernielen. Mensen die op de vlucht waren geslagen, werden opgepakt en in kampen geplaatst waar ze verre van een goede behandeling kregen. Tussen de vijftig- en honderdduizend mensen verdwenen uit die Mujamma'at en werden nooit meer levend teruggezien.

Hoewel de aanval op de stad Halabja geen deel uitmaakte van de Anfal-campagne werd dit de beroemdste aanval. Op 16 maart 1988 stierven daar door gasaanvallen meer dan drieduizend mensen en nog eens duizenden werden gewond.

Na de strikt militaire acties en de amnestie van 6 september 1988 was het nog niet gedaan voor de Koerden. De mensen die het geluk hadden gehad om de grens met Iran of Turkije over te steken, leefden daar nu ook in barre omstandigheden. Door de ondervoeding, koude en epidemieën in de vluchtelingenkampen stierven nog vele mensen. De anderen die in Irak waren achtergebleven, werden naar Mujamma'at overgebracht en moesten daar met niets zien rond te komen. Ook verschillende Koerdische dorpen en steden die nog niet waren aangevallen tijdens de Anfal-operaties werden nu met de grond gelijk gemaakt. Dit gebeurde allemaal onder een relatieve internationale stilte. Pogingen van mensen als Peter Galbraith om de Koerdische situatie op de wereldagenda te zetten, stootten op de dadeloosheid van de Westerse leiders. Om te verbloemen dat men eigenlijk niets wezenlijks veranderde, werd onder andere een internationaal congres over het verbod voor chemische wapens georganiseerd. De handelsrelaties met Irak bleven uiteindelijk belangrijker dan het lot van het Koerdische volk.

Kwam er nadien verandering in deze houding? Hoewel president Bush Senior in 1991 de Koerdische bevolking opriep om in opstand te komen tegen hun dictatoriale leider Saddam Hoessein, liet diezelfde president het afweten toen dit volk zich effectief verzette tegen Hoesseins controle. Toch is het een Westerse ngo die enorm veel heeft betekend voor de optekening

van de feiten van de Anfal-campagne. Human Rights Watch onderzocht de documenten die tijdens de opstand van 1991 in beslag waren genomen en deed tevens onderzoek in Irak zelf. Aan de hand van de verzamelde gegevens kondigde HRW reeds in 1993 aan dat de Iraakse Anfal-campagne een genocide was. In de jaren negentig volgde nog niemand officieel die stelling.

In het Koerdische gebied had men in die tijd te maken met een dubbel embargo, namelijk dat van de VN om Irak te straffen voor zijn inval in Koeweit, en dat van Saddam Hoessein tegen de Koerdische regio. Naast die embargo's leden de Koerden ook onder de onstabiele politieke situatie in hun semi-autonome gebied. De PUK en de KDP voerden een bloedige broederstrijd met elkaar.

Alsof dat nog niet genoeg was, moesten de overlevenden van de Anfal dagelijks met de gevolgen ervan verder leven. De meesten leefden nog steeds in grote armoede in de Mujamma'at. Ook fysiek waren de gevolgen zwaar om dragen. Kanker, onvruchtbaarheid en blindheid zijn maar enkele van de effecten van de gasaanvallen van 1988.

Dat er maatregelen voor deze *Anfalakan* nodig waren, is wel zeer duidelijk. Door de slechte algemene en politieke situatie van het Koerdische gebied konden deze mensen echter niet op een permanente en volledige steun van de Koerdische regering rekenen. Of men een nieuw huis of een maandelijks bedrag kreeg toegekend, hing erg af van de *goodwill* van de plaatselijke bevelhebbers. Pas met de invoering van het olie-voor-voedsel-programma en met de oprichting van het Ministerie voor Mensenrechten, gedeporteerden en Anfal kwam er meer systematiek in de maatregelen. Zo werd er meer ondernomen om het onderwijs, de infrastructuur en de gezondheidszorg te verbeteren.

Naast de Koerdische regering waren er echter ook Koerdische individuele personen en ngo's die zich om de Anfal-slachtoffers gingen bekommeren. Vermeldenswaardig zijn bijvoorbeeld Shorsh Resool en de ngo Centrum voor Sociale Actie. Ook de internationale gemeenschap deed met de VN, niet-gouvernementele organisaties en individuele personen wat moeite om het lot van de *Anfalakan* te verbeteren. Alles had echter nog veel beter kunnen lopen, indien er een betere communicatie tussen de Westerse en de Koerdische instellingen was geweest.

Na de val van Saddams regime in 2003 trad er verbetering op. De Koerden hadden de vrijheid om op zoek te gaan naar hun verleden en begonnen dan ook de recent vrijgekomen documenten en massagraven te onderzoeken.

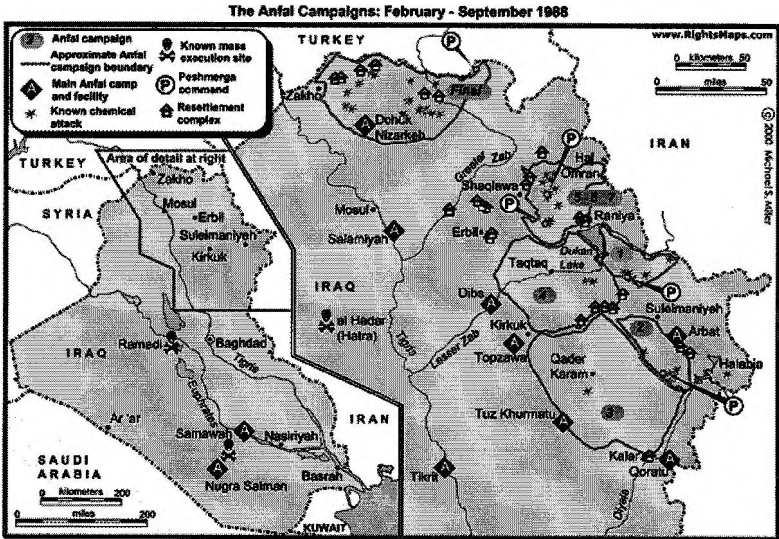
Daarnaast organiseerde de KRG onder andere Anfal-conferenties en herdenkingen en werd het Ministerie van Martelaren en Anfal-zaken opgericht. De grootste verwezenlijking was ongetwijfeld de Anfal-rechtszaak voor het Iraaks Hoog Strafgerechtshof. Hoewel er heel wat commentaar kan gegeven worden op de organisatie en het soort straffen, verheugden de *Anfalakan* zich toen 'Alī Hassan al-Majīd en vier anderen veroordeeld werden voor misdaden tegen de mensheid, oorlogsmisdaden en het plegen van genocide. Met zijn uitspraak bevestigde het Iraaks Hoog Strafgerechtshof dat de Anfal-campagne een genocide was. Later erkenden ook de KRG en de Iraakse regering dat het om een genocide ging. Na vele aanmaningen van Koerden en ngo's en nadat het Nederlands strafgerechtshof in Den Haag ook bevestigde dat de Anfal een genocide was, heeft tot nu toe nog geen enkel land dit standpunt bijgestaan.

Wat de reden is van die internationale weigering om de Anfal als een genocide te beschouwen, is zeker nog het onderzoeken waard. Het onderzoek naar de internationale betrokkenheid bij de Anfal-campagne kan daar waarschijnlijk erg bij helpen.

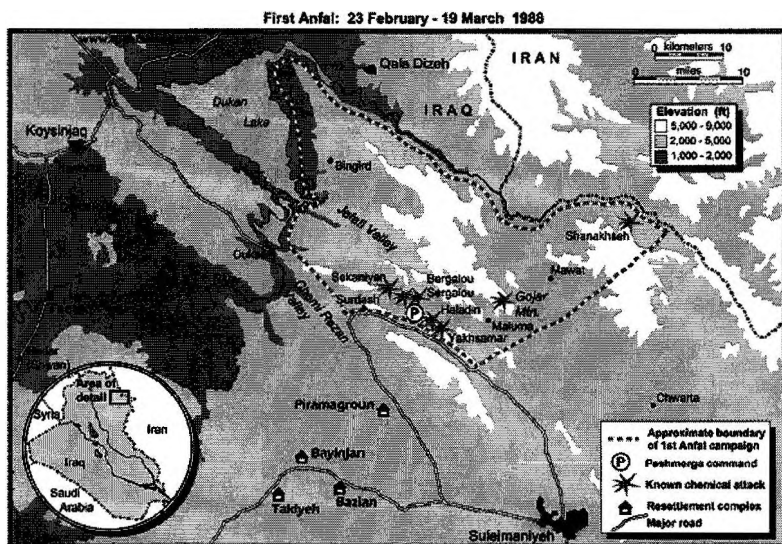
Welk beleid aangewezen is om de Koerden te kunnen laten omgaan met hun verleden en in de toekomst te kunnen laten samenleven met vroegere vijanden, is tevens de moeite waard om te onderzoeken. Wat moet er, naast het straffen van de daders nog meer gebeuren en wat kan er gedaan worden om zoiets als de Anfal-campagne in de toekomst te voorkomen?

Er resten nog vele vragen en er is nog veel tijd nodig om de wonden te helen, maar hopelijk wordt de pijn met de verspreiding van de bekendheid van deze miskende genocide een beetje zachter.

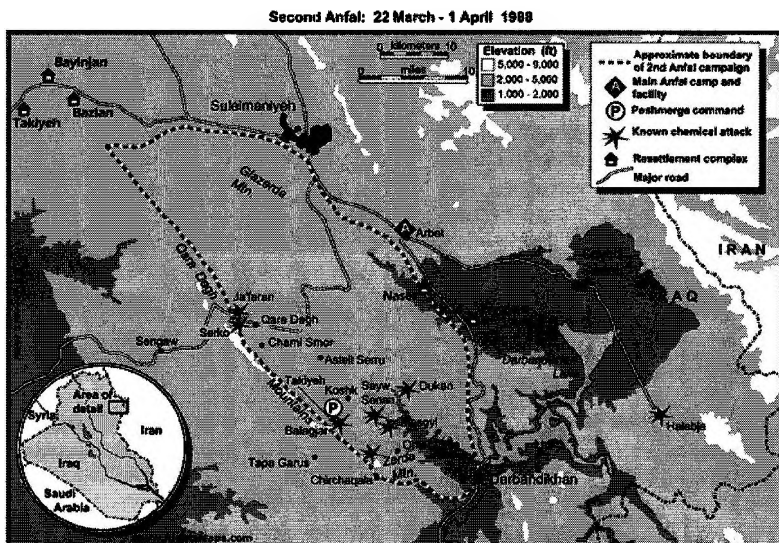
Bijlage 1: Kaart met het overzicht van de Anfal-campagne

Bijlage 2: Kaart van de Eerste Anfal

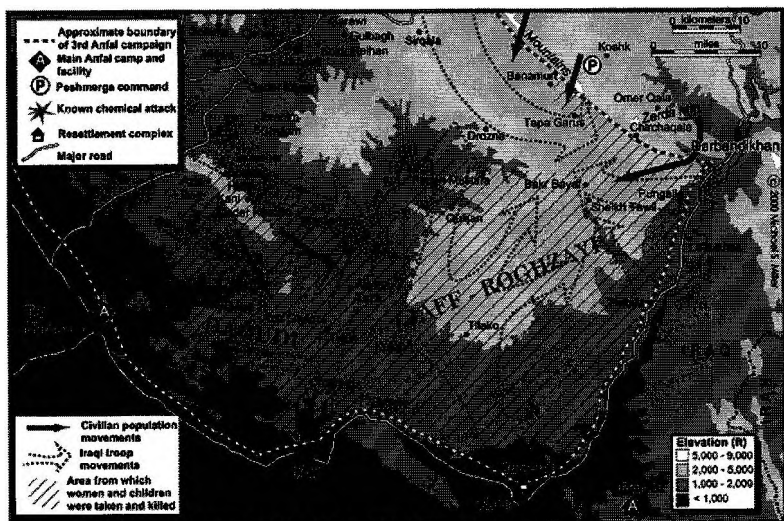
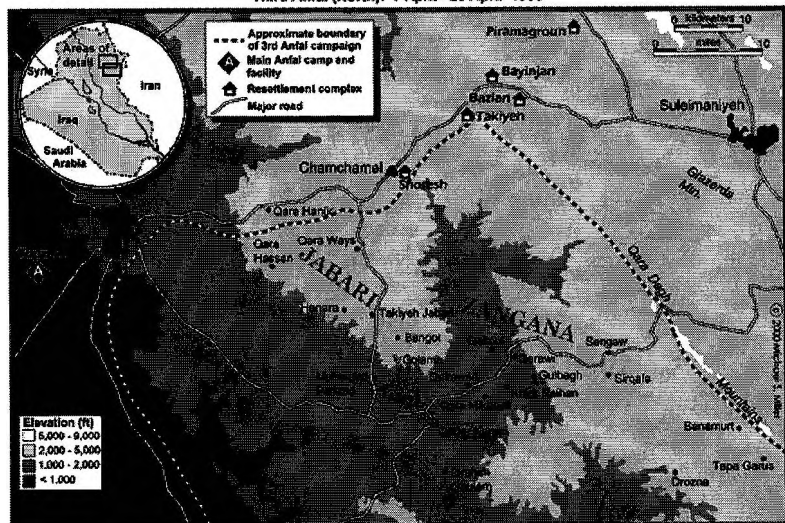

Bijlage 3: Kaart van de Tweede Anfal

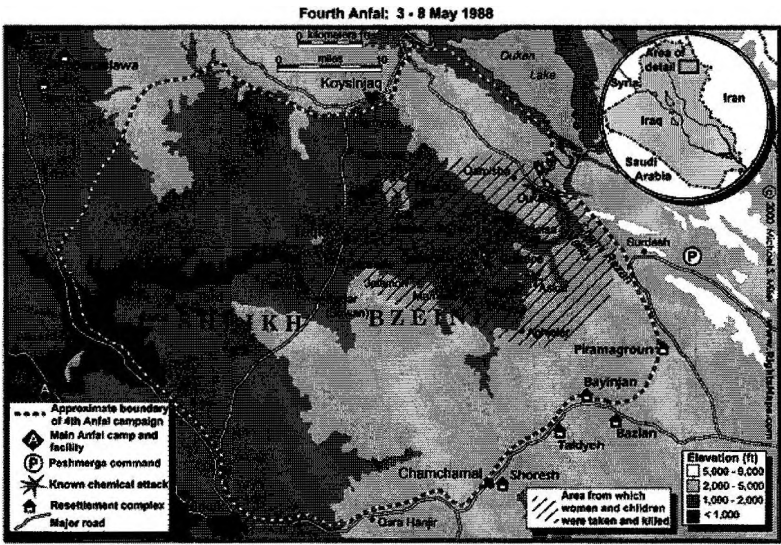

Bijlage 4: Kaarten van de Derde Anfal

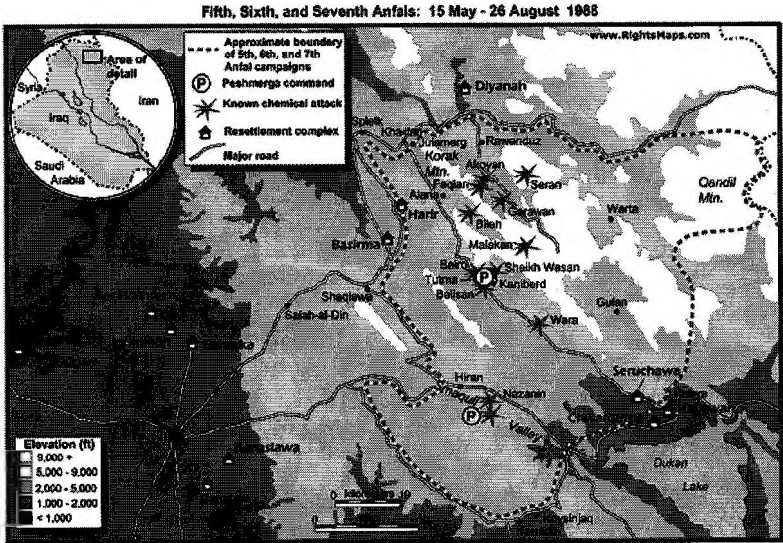
Third Anfal (North): 7 April - 20 April 1988

Bijlage 5: Kaart van de Vierde Anfal

Bijlage 6: Kaart van de Vijfde, Zesde, Zevende Anfal

Bibliografie

Boeken. tijdschriften. artikels

AMAIN, K., KIELSTRA, N., 1992: *De Koerden*, Amsterdam.

BAMARNI, A., 2000: *De Koerdische Lente: Ik, Peshmerga, Ik geef mijn Ziel*, Brussel.

BARKEY, H., 2009: *Preventing conflict over Kurdistan*, Washington.

BEELAERT, W. 2004: *Mensen en volkerenrechten in Syrië: de Koerdische kwestie*, Brussel.

BULLOCH, J., MORRIS, H., 1992: *No Friends but the Mountains: The tragic History of the Kurds*, London.

CHAK, 2007: *Anfal: the Iraqi State's Genocide against the Kurds*, s.l.

CIGERLI, S., 1998: *Les Réfugiés Kurdes d'Irak en Turquie: Gaz, Exodes, Camps*, Paris, Montréal.

CORNILLIE, B., DECLERCQ, H., 2003: *In de Schaduw van Saddam, het Koerdische Experiment in Irak*, Amsterdam, Leuven.

COUGHLIN, C., 2002: *Saddam, biografie van een Dictator*, Utrecht.

DANCKAERS, T., 2008: "Testcase Kirkoek: Irak, Federale Staat in Wor- ding", *MO**, 33-35.

DODGE, T., 2005: *Iraq's Future: The Aftermath of Regime Change*, New York.

EI 2: Kurds, Kurdistan, Leiden, 1960-2005.

FAROUK-SLUGLETT, M., SLUGLETT, P., STORK, J., 1984: "Not quite Armageddon: Impact of the War on Iraq", *MERIP Reports 125-126*, Washington, 22-31.

FAROUK-SLUGLETT, M., SLUGLETT, P., 2003: *Iraq since 1958: From Revolution to Dictatorship*, London, New York.

FERHO, D.M., DRIESEN, L., 2002: *De Kwestie Iraaks Koerdistan*, Brussel.

FIDH, 2003: *Iraq: continuous and silent ethnic cleansing*, Parijs.

FRANCISSE, A.E., 1971: *The Problems of Minorities in the nation-building Process: the Kurds, the Copts, the Berbers*, New York.

GALBRAITH P.W., VAN HOLLEN C., 1988 : *Chemical Weapons Use in Kurdistan : Iraq's final Offensive*, Washington.

GALBRAITH, P.W., 2006: *Het Einde van Irak: Hoe Amerikaanse Incompetentie een Oorlog zonder Einde teweegbracht*, Amsterdam.

HEIRMAN, M., 1991: *Het Lot van de Koerden*, Antwerpen.

HILTERMANN, J.R., 2007: *A poisonous Affair: America, Iraq and the Gassing of Halabja*, New York.

HUMAN RIGHTS WATCH, 1995: *Iraq's Crime of Genocide: the Anfal Campaign against the Kurds*, New Haven.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, 2003: "War in Iraq: What's next for the Kurds?", *ICG Middle East Report 10*, Amman, Brussel.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, 2003: "War in Iraq: Political Challenges after the Conflict", *ICG Middle East Report 11*, Amman, Brussel.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, 2003: "War in Iraq: Managing humanitarian Relief", *ICG Middle East Report 12*, Amman, Brussel.

IRAQ MEMORY FOUNDATION, 2007: "Spotlight on Khaled Suleiman", *Memory 3*, 2.

JONGERDEN, J., 1994: *Het Recht op Dromen: Ontwikkelingen naar een zelfstandig Koerdistan*, Breda.

KASHI, E., HITCHENS, C., 1994: *When the Borders bleed: The Struggle of the Kurds*, London.

KOERDISCH INSTITUUT, 1991: *Dossier Koerdistan*, Brussel.

KURDISH HUMAN RIGHTS PROJECT, 2003: *After the War: the report of the KHRP fact-finding mission to Iraqi Kurdistan*, Londen.

KUTSCHERA, C., 1999: *De Onafhankelijkheidsdroom van de Koerden: Illusie of Realiteit*, Brussel.

LAMBRECHT, J., 2003: *De zwarte Wieg: Irak, nazi's en neoconservatieven*, Amsterdam, Antwerpen.

LANDO, B.L., 2007: *Web of Deceit: The History of Western Complicity in Iraq, from Churchill to Kennedy to George W. Bush*, New York.

MAKIYA, K., 1993: *Verzwegen Wreedheid: Nationalisme, Dictatuur, Opstand en het Midden-Oosten*, Amsterdam, Leuven.

McDOWALL, D., 1991: "The Kurds", *The Minority Rights Group* 5, 2-31.

McDOWALL, D., 1992: *The Kurds: A Nation denied*, London.

McDOWALL, D., 1996: *A modern History of the Kurds*, London, New York.

MEISELAS, S., 1997: *Kurdistan in the Shadow of History*, New York.

MILLER, J., MYLROIE, L., 1990: *Saddam Hoessein: het Brein achter de Golfcrisis*, Baarn.

NIKITINE, B., 1956: *Les Kurdes*, Paris.

O'LEARY, B., McGARRY, J., SALIH, Kh. (Eds.), 2005: *The Future of Kurdistan in Iraq*, Philadelphia.

OLSON, R., 2005: *The Goat and the Butcher: Nationalism and State Formation in Kurdistan-Iraq since the Iraqi War*, Costa Mesa.

PELLETIERE, S. C., 1984: *The Kurds: an unstable Element in the Gulf*, Boulder.

POWER, S., 2002: *A Problem from Hell*, New York.

- QADIR, C., 2003: "The Situation in South Kurdistan", *Kurdistan National Congress 3*, Brussel, 15-17.
- QILORI, M.B., QILORI, N., 2002: *Woordenboek Koerdisch-Nederlands*, Amsterdam.
- RANDAL, J.C., 1998: *Kurdistan: after such Knowledge, what Forgiveness?*, London.
- RIDOLFO, K., 2008: "Halabja herbezocht: de Lessen van een Tragedie (interview met Joost Hiltermann)", *De Koerden* 42, 19-21.
- SALIH, M. A., 26/06/2007: "Kurds happy over Anfal being designated "genocide"", *The Kurdish Globe*, 3.
- SCHUTTEN, H., 2003: *De Val van Saddam*, Amsterdam.
- SOETERIK, R., 2006: "Lente in Iraaks-Koerdistan", *De Koerden* 31, Brussel, 10-11.
- STORM, L., 2005: "Ethnonational Minorities in the Middle East, Berbers, Kurds, and Palestinians" in CHOUEIRI, Y.M. (Ed.), *A Companion to the History of the Middle East*, Malden, 486-475.
- THE PREPARATORY COMMITTEE ON DISAPPEARANCES IN KURDISTAN, 1988: *U.N. Procedure no. 1503*, London.
- TRIPP, C., 2000: *A History of Iraq*, Cambridge.
- USAID, 2004: *Iraq's Legacy of Terror, Mass Graves*, Washington.
- VAN BEECK, V., 1997: *De Koerden: een Volk op Weg naar Zelfstandigheid*, Brussel.
- VAN HARTEN, P., MEIJER, R., 2007: *Irak in Chaos: Botsende Visies op een humanitaire Ramp*, Amsterdam.
- VANLY, I.C., 2003: "Memorandum on the Kurdish Question in the Context of the Iraqi Crisis", *Kurdistan National Congress*, Brussel, 4-14.

VARGAS LLOSA, M., VARGAS LLOSA, M., 2003: *Dagboek Irak*, Amsterdam.

VERZELEN, K., 1997: *De Koerden en Zelfbeschikkingsrecht (nationaal en internationaal)*, Brussel.

VRANCKX, R., 2008: *Stemmen uit de Oorlog*, Antwerpen, Amsterdam.

WAR INFORMATION HEADQUARTERS, 1988: *The bloody Friday: Chemical Massacre of the People of Halabja by the Iraqi Regime*, Tehran.

WORKMAN, W.T., RIENNER, L., 1994: *The social Origins of the Iran-Iraq War*, Boulder, London.

YILDIZ, K., FRYER, G., 2004: *The Kurds: Culture and Language Rights*, London.

YILDIZ, K., 2007: *The Kurds in Iraq: The Past, Present and Future*, London.

Websites

ARCHAEOLOGY, 01-02/2009: *Witness to Genocide*, <http://www.archeology.org/0901/etc/iraq.html>, geraadpleegd op 5/05/2009.

ASWAT AL-IRAQ, 6/07/2009: *Supreme Court resumes sessions of Halabja case*, <http://en.aswataliraq.info/wp-content/themes/sl/print.php?p=115692>, geraadpleegd op 20/07/2009.

CHAK, s.d.: *Beetje gerechtigheid voor slachtoffers Halabja*, http://www.nawandihalabja.com/nl/index.php?option=com_content&task=view&id=32&Itemid=38, geraadpleegd op 3/04/2009.

CHAK, s.d.: *Centre of Halabja against genocide and anfalization of Kurds*, http://www.nawandihalabja.com/en/index.php?option=com_content&task=view&id=1&Itemid=28, geraadpleegd op 5/04/2009.

CHAK, 14/04/2008: *April 14: the annual Memorial of Anfal Genocide*, <http://www.chak.be/pages/English/april14.htm>, geraadpleegd op 18/07/2009.

CNN, 2/12/2008: *Chemical Ali sentenced -again- to death*, <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/meast/12/02/iraq.chemicalali/index.html>, geraadpleegd op 20/07/2009.

CNN, 17/03/2009: *Iraqi Cabinet presses for 'Chemical Ali's' execution*, <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/meast/03/17/iraq.chemical.ali.decision.index.html>, geraadpleegd op 20/07/2009.

DE MORGEN, 2/03/2009: *Derde doodvonnis voor 'Ali Chemicali'*, <http://www.demorgen.be/dm/nl/990/Buitenland/article/detail/735062/2009/03/02/Derde-doodvonnis-voor-Ali-Chemicali.dhtml>, geraadpleegd op 5/04/2009.

GLOBAL SECURITY, 22/06/2005: *Ali Hassan al Majid "Chemical Ali"*, <http://www.globalsecurity.org/military/world/iraq/majeed.htm>, geraadpleegd op 26/02/2009.

GLOBAL SECURITY, 24/01/2006: *Iraq: Kurds Collect Evidence For Mor Cases Against Hussein*, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2006/01/iraq-060124-rfer102.htm>, geraadpleegd op 26/02/2009.

GLOBAL SECURITY, 26/6/2006: *Kurds seek Justice in Next Saddam Trial*, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2006/06/iraq-060629-voa02htm>, geraadpleegd op 26/02/2009.

GLOBAL SECURITY, 16/03/2008: *Iraq Remembers Chemical Attacks on Kurds in Halabja*, <http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2008/03/iraq-0880316-voa01.htm>, geraadpleegd op 26/02/2009.

GOLDBERG, J., 25/03/2002: *The great terror*, http://www.newyorker.com/archive/2002/03/25/020325fa_FACT1?printable=true, geraadpleegd op 5/04/2009.

HARDY, R., 22/09/2005: *The Iran-Iraq war: 25 years on*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4260420.stm, geraadpleegd op 22/04/2009.

HUMAN RIGHTS WATCH, 1992: *The Destruction of Koreme during the Anfal campaign*, <http://www.hrw.org/legacy/reports/1992/iraqkor/>, geraadpleegd op 3/04/2009.

HUMAN RIGHTS WATCH, 1993: *Genocide in Iraq, the Anfal campaign against the Kurds*, <http://www.hrw.org/legacy/reports/1993/iraqanfal/>, geraadpleegd op 9/05/2009.

HUMAN RIGHTS WATCH, 02/1994: *Bureaucracy of Repression: The Iraqi Government in Its Own Words*, <http://hrw.org/legacy/reports/1994/iraq/>, geraadpleegd op 15/06/2009.

HUMAN RIGHTS WATCH, 2/08/2004: *Claims in Conflict*, <http://www.hrw.org/en/reports/2004/08/02/claims-conflict?print>, geraadpleegd op 5/04/2009.

HUMAN RIGHTS WATCH, 22/06/2007: *Q & A: The Anfal Trial*, <http://www.hrw.org/en/news/2007/06/22/q-anfal-trial?print>, geraadpleegd op 21/03/2009.

INSTITUTE FOR WAR & PEACE REPORTING, 15/11/2005: *Anfal Victims See Bleak Future*, http://www.iwpr.net/index.php?m=258062&s=f&apc_state=henficr258062, geraadpleegd op 5/04/2009.

INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE, s.d.: *The Anfal Trial and the Iraqi High Tribunal Update Number Three*, www.ictj.org/images/content/7/2/726.pdf, geraadpleegd op 15/07/2009.

INTERNATIONAL CRISIS GROUP, 14/03/2008: *Halabja: The Politics of Memory*, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5336>, geraadpleegd op 5/04/2009.

KDP, 8/09/2008: *US: Iraq has used chemical weapons against Kurds*, <http://www.kdp.se/old/chemical.html>, geraadpleegd op 5/04/2009.

KRG, 20/03/2008: *Kurdistan's friends commemorate Halabja chemical attack 20 years on*, <http://www.krg.org/articles/print.asp?anr=23410&lngnr=12&rnr=73>, geraadpleegd op 3/04/2009.

KRG, 18/03/2009: *First United Nations commemoration of Halabja genocide*, <http://www.krg.org/articles/print.asp?anr=28432&lngnr=12&rnr=223>, geraadpleegd op 3/04/2009.

KRG, 3/04/2009: *EU Parliament holds Seminar on Genocide against Kurds of Iraq*, <http://www.krg.org/articles/print.asp?anr=28667&lngnr=12&rnr=223>, geraadpleegd op 3/04/2009.

KURDISH GLOBE, 18/04/2007: *Anfal campaign receives national day of remembrance*, <http://www.kurdishglobe.net/displayArticle.jsp?id=D1DDBF6CEC2621301B42A11D18628584>, geraadpleegd op 6/04/2009.

KURDISH GLOBE, 16/04/2008: *Baghdad recognizes Anfal as genocide*, <http://www.kurdishglobe.net/displayArticle.jsp?id=71F7A3CB932CC06F89CE249AE499C6FB>, geraadpleegd op 6/04/2009.

KURDISH GLOBE, 3/03/2009: *Another death sentence for Iraq's 'Chemical Ali'*, <http://www.kurdishglobe.net/displayArticle.jsp?id=05BA508DFED41DDBA668359712D2D36F>, geraadpleegd op 6/04/2009.

KURDISH HERALD, 06/2009: *Letters of the Diaspora from Quebec, Canada: The Anfal Chronicler, Khalid Sulaiman*, <http://kurdishherald.com/issue/002/article08.php>, geraadpleegd op 13/07/2009.

KURDISH MEDIA, 1/09/2008: *Imperial War Museum and the Legacy of the Anfal*, <http://www.kurdmedia.com/article.aspx?id=15018>.

KURDISH MEDIA, 5/04/2009: *Talabani ordered freedom of Tariq Ramadan, the Halabja massacre witness, new evidence*, <http://www.kurdmedia.com/article.aspx?id=15588>, geraadpleegd op 6/04/2009.

KURDISTAN REGIONAL GOVERNMENT, 28/01/2008: *PMs' speech: We call for international recognition of Anfal genocide*, <http://www.krg.org/articles/print.asp?anr=22516&lngnr=12&rnr=268>, geraadpleegd op 3/04/2009.

METZ, H., s.d.: *Other Minorities*, <http://countrystudies.us/iraq/32.htm>, geraadpleegd op 18/04/2009.

MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS, s.d.: *Annual Report 2007-2008*, <http://www.momakrg.org/en/menuwld.php?pageid=17>, geraadpleegd op 6/04/2009.

MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS, s.d.: *The report of Kurdish delegation to Najaf city*, <http://www.momakrg.org/en/hawal/index.php?pageid=109>, geraadpleegd op 6/04/2009.

MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS, 9/11/2008: *Iraqi Resolution Recognizing Kurdish Massacre as Genocide*, <http://www.momakrg.org/en/hawal/index.php?pageid=82>, geraadpleegd op 20/07/2009.

MINISTRY OF MARTYRS & ANFAL AFFAIRS, 7/05/2009: *Two criminals confessed on chemical bombardment of Halabja, by Baathe regime*, <http://www.momakrg.org/en/hawal/?pageid=221>, geraadpleegd op 19/07/2009.

NOS, 14/11/2007: *Irak eist overdracht Ali Chemicali*, <http://www.nos.nl/nos/artikelen/2007/11/art000001C8267385F54DCB.html>, geraadpleegd op 20/07/2009.

NU, 4/09/2007: *Hof bevestigt doodvonnis tegen 'Ali Chemicali'*, <http://www.nu.nl/algemeen/1221057/hof-bevestigt-doodvonnis-tegen-ali-chemicali.html>, geraadpleegd op 20/07/2009.

O'LEARY, 12/2002: *The Kurds of Iraq: recent history, future prospects*, <http://meria.idc.ac.il/journal/2002/issue4/jv6n4a5.html>, geraadpleegd op 30/10/2008.

ONLINE ENCYCLOPEDIA OF MASS VIOLENCE, 3/02/2008: *Case Study: the 1988 Anfal Campaign in Iraqi Kurdistan*, <http://www.massviolence.org/The-1988-Anfal-Campaign-in-Iraqi-Kurdistan>, geraadpleegd op 6/04/2009.

PADDEN, B., 19/09/2006: *Kurdish filmmaker documents Anfal atrocities*, <http://www.voanews.com/english/archive/2006-09/2006-09-19-voa52.cfm>, geraadpleegd op 6/04/2009.

PEYAMNER, 11/09/2008: *Kirkuk: Displaced Iraqi Kurds live under stands in soccer stadium*, <http://www.peyamner.com/details.aspx?1=4&id=82126>, geraadpleegd op 6/04/2009.

PEYAMNER, 1/12/2008: *Kurds in search of their dead view remains*, <http://www.peyamner.com/details.aspx?1=4&id=95754>, geraadpleegd op 6/04/2009.

REUTERS, 19/11/2008: *Iraq discovers remains of 150 Kurds in south Iraq*, <http://www.reuters.com/articlePrint?articleId=USTRE4A14B920081119>, geraadpleegd op 5/04/2009.

REUTERS, 21/12/2008: *New Chemical Ali trial for Iraq gas massacre begins*, <http://in.reuters.com/articlePrint?articleId:INIndia-37133720081221>, geraadpleegd op 20/07/2009.

RUBIN, A., 09/2006: *Memorial to Gas Attack Victims Spurs Controversy*, http://www.pbs.org/americanbuilds2/memorial/memorial_halabja.html, geraadpleegd op 16/07/2009.

RUBIN, M., 07/2001: *Interview Nasreen Mustafa Sideek*, http://www.meib.org/articles/0107_iri.htm, geraadpleegd op 5/04/2009.

WASHINGTON KURDISH INSTITUTE, 16/03/2009: *WKI Statement on the Anniversary of the Halabja Attack*, <http://www.kurd.org/doc/doc07.html>, geraadpleegd op 23/03/2009.

WORLD HEALTH ORGANISATION, 28/01/2009: *Mental health system strengthened in Iraq*, <http://www.who.int/hac/crises/irq/releases/28jan2009/en/print.html>, geraadpleegd op 6/04/2009.

De campagne al-Anfal, genoemd naar de soera al-Anfal ('De Buit') van de Koran, was een anti-Koerdische campagne van Saddam Hussein die van 1986 tot 1989 zou duren. Wat was begonnen als een onderdrukking van de opstanden van de Koerdische rebellen groeide al snel uit tot een moorddadige campagne tegen een welbepaald deel van de Koerdische burgerbevolking. De repressie tegen de Koerden in de verboden zones, zones in ruraal Koerdistan waarover Bagdad de controle had verloren tijdens de Iraans-Irakese oorlog, escaleerde van een economisch embargo tot lucht- en artillerieaanvallen, tot een systematische afslachting van iedereen aanwezig. Een reeks decreten, richtlijnen en acties van de veiligheidsdiensten bewijst dat Bagdad de intentie had om het gewapend verzet van de Koerden definitief te breken en elk spoor van menselijk bestaan in de zogenaamde "verboden zones" uit wilde roeien. Tijdens deze genocidale operatie, die een hoogtepunt bereikte in 1988, in Zuidelijk Koerdistan (Noord-Irak) werden naar schatting honderdduizend Koerden systematisch en moedwillig uit de weg geruimd. De Anfal-campagne, geleid door Saddam's neef Ali Hassan al-Majid, die hierdoor de bijnaam Chemical Ali kreeg, omvatte het gebruik van grondoffensieven, luchtbombardementen, systematische vernietiging van dorpen, massadeportaties, vuurpeletons en chemische oorlogsvoering. Tot op dat moment in de geschiedenis had geen enkel regime het aangedurfd chemische wapens te gebruiken tegen zijn eigen bevolking. Het Baath regime zag hierin geen graten en gedurende de hele Anfal operatie werden 20 tot 25 dorpen geraakt door chemische wapens, waaronder mosterdgas. Het feit dat al deze operaties op video werden vastgelegd door het regime, toont dat de perversie van het Iraakse regime geen grenzen kende.

Ongetwijfeld is de gifgasaanval op het stadje Halabja van 15-19 maart 1988 het meest bekend in het westen. Deze aanval, die in dezelfde periode werd uitgevoerd, wordt officieel niet tot de Anfal gerekend maar doorgaans beschouwt men de 5000 slachtoffers wel als deel uitmakend van de al-Anfal campagne.

Een van de belangrijkste leveranciers van de gifgassen was bovendien een Nederlandse firma. Op 23 december 2005 werd de Nederlandse zakenman Frans van Anraat veroordeeld voor het leveren van grondstoffen voor de gebruikte gifgassen. Het Nederlandse Hof oordeelde toen dat er een genocide was gepleegd tegen de Koerdische bevolking van Halabja.

EAN : 978 90 79047 00 0

Koerdisch Instituut te Brussel

Bonneleisstraat 16, 1210 Brussel
www.kurdishinstitute.be, kib@skynet.be